

politički
ZATVORENIK

GODINA XI. - SVIBANJ 2001. CIJENA 15 KN

BROJ **110**

**Desetotravanska
akademija u
Zagrebu**

**Bjelovarski
travanj 1941.**

**Bežanija Srba iz
"Krajine"**

**Strategija
rastakanja
Hrvatske**

**Gianni Giacometti
i diverzija protiv
Hrvatske**

**Dokumenti,
sjećanja i
svjedočenja**

TKO OPET NOSI TITOVO ŠTAFETU

U posljednje vrijeme svjedoci smo kako se sve višejavljaju oni koji su trčali s uzdignutom Titovom štafetom prigodom njegova rođendana. Čuli smo da će to društvo, kojemu je ideal Tito, okupiti svoju bratiju sa svih prostora bivše, njegove Jugoslavije u Kumrovcu za njegov rođendan. Čudno kako baš ti, koji sebe nazivaju antifašistima, čeznu za onim vremenima i sustavom koji je ubio više od 100 milijuna ljudi u svijetu, daleko više no što su pobio talijanski fašizam i njemački nacizam zajedno.

Gledali smo neki dan komemoraciju u Jasenovcu. Svaka je nevina žrtva dužna poštovanja, samo je neshvatljivo otkud baš s tog mesta, ispod "Kamenog cvijeta", tolika mržnja, kad svaki onaj koji kroči po tlu toga prostora mora znati da su tu i kosti nevinih koje je Križni put namjerno doveo da njihov život završi tu bez suda i obrane. Za one koji su u vrijeme rata ubijeni, zna se, postoje presude odnosno odluke zbog čega su u Jasenovcu. Za one nakon 15. svibnja 1945. nema popisa, ne zna se otkud su, ali se zna daje Jasenovac - ostao "Jasenovac" još dvije godine. Zašto povjesnici ne istraže istinu, jer sam istina može zaustaviti mržnju koja sikće već 60 godina i opterećuje Hrvatsku kao genocidnu naciju.

Neki dan čula sam da dopredsjednik Vlade, gosp. Linić, prijeti kako će uskratiti pomoći udrugama koje šire mržnju. Ne znam na koga je mislio. Zar se vraćaju ona stara vremena? Znam da je gospodin predsjednik, Stipe Mesić, prilikom inauguracije obećao da će biti predsjednik svih građana. Nadam se da se on ne odriče bivših hrvatskih političkih osuđenika, jer je i on to bio. Ali, osjećamo zebnju što nam se u zadnje vrijeme događa. Teško je shvatiti da Hrvatski sabor 24. travnja o. g. odbija primiti 150 brojeva našega glasila Politički zatvorenik, koje je Sabor primao tijekom svih proteklih deset godina. Pomišljam, možda je to kazna što je HDPZ organizirao proslavlju 60-obljetnice obnove NDH. A baš u ovome, 109. broju, mogli bi svi u vlasti doznati kako je 4. travnja 1969. godine američki predsjednik, Ronald Reagan, kao guverner države Kalifornije, podpisao svečanu izjavu kojom se 10. travnja proglašava Danom hrvatske neovisnosti. Pa kakvi bismo mi bili hrvatski politički robijaši, kad bismo zatajili svoje ideale koji su kroz sve robijašnice i životne nevolje nosili vjeru, nadu i ljubav za obnovu Hrvatske. Kako je radostan usklik prvog predsjednika ove neovisne i demokratske Hrvatske, kad je uskliknuo "Imamo Hrvatsku". Imamo svoju Hrvatsku, kojoj nitko nema pravo podkopati temelje i uvući je u neke nove saveze koje hrvatski narod ne želi. Poznato je da Titovi nostalgičan žale za onim vremenima kad su istinski hrvatski domoljubi čamili u tamnicama zbog mržnje stope podupirana velikosrbskom i boljevičkom idejom.

Iz poštovanja za sve one koji su stradali ili proživjeli Križni put i ove godine idimo u Bleiburg. Sjetimo se da je "Četverored", iako nepotpuno, ipak donekle prikazao ovaj pakao. A za dokaz evo isječka razgovora koji je jedna osoba "ispovjedila" gospodinu Aralici, što je presnimljeno 7. veljače 2001. s Interneta:

"- Koliko su trajali pozivi zbog filma o Bleiburgu?

- Trajalo je sve do jedne ponoći kad me nazvala žena, koja je kazala i svoje ime i svoju adresu. Grcajući u suzama, zahvaljujući mi što sam pomogao praviti film, ispričala mi je svoju bleiburšku priču: Bilo joj je šest godina, otac domobrani satnik, majka noseća. Oca su odvojili i zatukli. Ona s majkom u grupi žena s djecom prelazi neki most. Žene ili stražari, ona se toga mutno sjeća, bacaju malu djecu u rijeku da mogu lakše nastaviti put. Ona moli mamu: 'Nemoj me baciti u vodu, bit će dobra!'

Majka dobiva porođajne bolove. Daju joj pola sata da rodi i ona rodi dvojke. Stavila ih je u jarak i pokrila suhim lišćem. Majka se nakon svih muka preudala, ali se do kraja života noću budila i vikala: 'Ostala su mi djeca nepokrivena.' Nakon te priče više nisam mogao izdržati, iskopčao sam telefon, recitirao sam Michelangela i kajao se što sam u osinje grijezdo zla dirao. (Ivan Aralica)"

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDsjEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTOVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK »MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

[WWW: http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/](http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/)

Slika na naslovnoj stranici:

Posuda iz Vučedola kod
Vukovara (oko 3000. pr. Kr.)

Vaša predsjednica,
Kaja Pereković

ULJEZI I LUPEŽI

General-bojnik Stipe Mesić nije propustio prigodu pokazati svu širinu svoje demokratske dušice, zlurado se naslađujući nad gušenjem *Slobodne Dalmacije* i opetovano nazivajući te novine *fašistoidnima*. Činjenica, da se splitski dnevnik nije ustručavao podsjetiti generala na njegovu prošlost i neke njegove svojedobne radikalne, umalo provokatorske izjave i postupke, toliko je kvarila sliku kooperativnoga operetnog vojskovođe, da mu je tašto malo demokratsko srce zaigralo od radosti, mako ovaj napadaj na slobodu misli, govora i tiska otkriva demokratsko kopito njegova zasad, na kratke staze, najlučeg rivala, predsjednika šesteroglave vlade. U svojoj ograničenosti, general-bojnik nije kadar shvatiti, da škopljene splitskog dnevnika nije upravljeno samo protiv onih koje on, manjom tipičnog boljševika, naziva fašistima, nego i protiv njega odnosno institucije koju trenutno obnaša, jer se u Račanovim rukama koncentriira sve više vlasti, a on je nesumnjivo ne će koristiti na Mesićevu korist.

Nasuprot naivnoj i sirovoj galami oko *Slobodne Dalmacije*, general-bojnik je poslušno odšutio priopćenje haaškog tužiteljstva, da bi se pokojni predsjednik Tuđman, da je živ, našao u ulozi haaškog optuženika. Ta, on se ni stvarno ni formalno ne osjeća Tuđmanovim nasljednikom, iako bi bez njega najvjerojatnije bio tek mali obrtnik (ako već ne prodavač košara), pa tužiteljski ispad ne doživjava kao napadaj na trajno postignuće Tuđmanova vremena, hrvatsku državu. To bi razdoblje on najradije sveo na kontinuitet zločina, zaboravljajući da je i sam, uostalom, formalno bio na čelu vojske koja je počinila besprimjerne zločine upravo nad Hrvatima, a potom jedan od najbližih, ako ne i najbliži Tuđmanov suradnik upravo u vrijeme koje je najproblematičnije, i u kojem su započeti neki nepovoljni politički i gospodarski procesi, od kojih nam i danas trnu zubi.

Jednako poslušno odšutio je general-bojnik Mesić i skandaloznu protuhrvatsku di verziju svoga političkog savjetnika i vinskog sudruga, Ivana Jakovića, oca Jugoslavova. Donošenje novoga *istarskog statuta*, usmjerenog na potalijančenje Istre, nije prvi čin, zbog koj ega bi ministarsko mjesto u civiliziranoj državi bilo zadnj e, na koj e bi Jaković mogao aspirirati. Nažalost, hrvatska je javnost - zahvaljujući tretmanu demokratskih medija - zaboravila nevjerojatnu ucjenu koju su Zagrebu, povodom svojedobnog, po zakonu neizbjegnog stečaja Istarske banke, prije nekoliko mjeseci uputili čelnici istrijanske pete *kolone*. Umjesto da se na takvu ucjenu reagira izbacivanjem iz vlade i pokretanjem kaznenog postupka, ostale su članice vladajuće šestorice kapitulirale pred zakonski, moralno, gospodarski i politički neprihvatljivim Jakovićevim diktatom. Novije *istarski statut* stoga samo normalan nastavak provociranja.

Mlaka reakcija ministarstva pravosuđa ne može nadomjestiti ostracizam i stigmatizaciju, koja je bila jedini primjer odgovor na tu provokaciju. Ona je samo pokušaj kukavičkoga, zapravo kapitulantskog laviranja, pa - zahvaljujući inertnom ponašanju osoba i institucija, koje su dužne voditi računa o državnoj cjevitosti i poštivanju ustava i zakona - istarski *petokolonaši* zasad uspješno igraju svoju igru. Kao ni general-bojnik Mesić, protiv toga ne negoduju ni tzv. *antifašisti*, kojima izljevi talijanskog irentizma također ne smetaju. Jakovićeva politika komplementarna je tradicionalnim talijanskim imperijalističkim nastojanjima, koje je prije nekoliko godina pregnantno izrazio Roberto Menia, član Vanjskopolitičkog odbora Zastupničkog doma talijanskog parlamenta, kazavši da su Hrvati i Slovenci "lopovi i uljezi na talijanskim područjima već 2000 godina. (...) Neka Istra postane i europska pokrajina, kao prijelazan oblik, samo neka se vrati Italiji. (...) Važno je da se odobri proludjenje roka za davanje talijanskog državljanstva onima koji ga traže u Sloveniji i Hrvatskoj, jer je to operacija koja ima ulogu reitalijanizacije područja tih banana-republika, koje na nas dižu glas..."

Takozvanim *antifašistima* ovakve uvrede i ovakve prijetnje ne smetaju: one su po definiciji protuhrvatske, a s takvima će se ti neprijatelji hrvatske države i slobode uvijek sporazumjeti: ijednima i drugima Hrvati su uljezi i lopovi, nijedni ni drugi ne žele Hrvatsku koja ne bi bila banana-republika...

Tomislav JONJIĆ

Zagreb, 2. svibnja 2001.

ZATVORENIK

br. 110, svibanj 2001.

IZ SADRŽAJA

HRVATSKA BI MOGLA POSTATI SAMO
ZEMLJOPISNI POJAM (II.) 2

Mato MARČINKO

STRATEGIJA RASTAKANJA

HRVATSKE 5

Tomislav JONJIĆ

PISMA IZ ISTRE 10

Blaž PILJUH

PROŠLOST – SADAŠNOST –

BUDUĆNOST 11

Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.

DESETOTRAVANSKA AKADEMIJA

Prigodom 60. obljetnice proglašenja

Nezavisne Države Hrvatske,

10. travnja 1941. - 10. travnja 2001. . . . 13

Jure KNEZOVIĆ

UTJECAJ NDH NA DALJU BORBU ZA

HRVATSKU NEZAVISNOST 20

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

HRVATSKI VELIKI TJEDAN 23

Slavica FRAJTIĆ

Represivnost jugoslavenskog sustava

u Hrvatskoj 1945. (X.) 27

Dr. Josip JURČEVIĆ

PREDĆIRILMETODSKO PODRIJETLO

GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA

BOGOŠLUŽJA (4.) 31

Mato MARČINKO

BEŽANIJA SRBA POD

PREZIDENTOM MARTIĆEM 47

Tomislav JONJIĆ

HRVATSKA BI MOGLA POSTATI SAMO ZEMLJOPISNI POJAM (2.)

"Svi znamo da nema savršene pravde. Ali znamo da ni savršena nepravda nema izgleda na duže staze. **Davtonска podjela BiH je više od savršene nepravde!** (iztaknuo M.M.). Onima koji su je učinili, pravdujući se da drugoga puta do mira nije bilo, ostaje njezino ispravljanje ili prihvatanje neuspjeha" ("Matica" L1./br. 2, Zagreb, veljača 2001, str. 12.).

U svomu pozdravnom govoru na Hrvatskom narodnom saboru održanu u Mostar-

Piše:

Mato MARČINKO

to tako od te iste međunarodne zajednice mogao biti spriječen u samom početku, nije tom svojom željom htio prijeći iz jednoga bespravlja u drugo. Niti je mogao potpisati i izručiti svoj identitet, suverenitet i subjektivitet toj zajednici da je ona prekraja, pretapa i radi od njega kako

mira nastaje opće izmirenje!" ("Glas koncila" XL./br.10. (1394.), Zagreb, 11. ožujka 2001, str. 7.).

Njegova ekscelencija Veliki Vezir i Boss (Gospodar) Protektorata BiH dobro plaćeni Austrijanac Wolfgang Petritsch ponio se kao slon u staklariji. U zagrebačkomu Globusu od 9. ožujka 2001. bahato se i osorno okosnuo na hrvatskoga biskupa Perića iz nepokorne vječno buntovne Hercegovine: "Ogorčen sam i šokiran go-

Američki vojni, politički i diplomatski predstavnici u Sarajevu, u društvu s W. Petritschem

ru 3. ožujka 2001. mostarski biskup dr. Ratko Perić rekao je ove opominjuće i hrabre riječi:

"Ako je hrvatski narod želio - a jest želi - o jer se našao u velikoj nevolji! - da u nedavnom besmislenu krvoproliću intervenira moćna međunarodna zajednica, onda pozdravljam Sabor koji će pokazati da ovaj narod, zahvalan za političku intervenciju zaustavljanju rata, koji je is-

joj se svidi. Ovaj se narod spreman suočiti s povijesnom istinom, s ljudskom pravdom, željan trajnoga mira i raspoložen na recipročno praštanje sa svima, **ali ne na robovanje nikome** (iztaknuo M. M.). Niti će se Hrvati pomiriti s time da mu se grije na svjetskoj razini medijski i sudski udeseterostručuje, a grijesi i zločini drugih deseterostruko umanjuju. Istina rađa pravdu, pravda donosi mir, a iz pravoga

vorom biskupa Ratka Perića i nemam rijeći za silnu mržnju i podporu osuđenim ratnim zločincima koju je u njemu iskazao." Bila je to ujedno i silnička pljuska članovima Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, koji su utoč. 2. svojega Priopćenja za javnost od 8. ožujka 2001. rekli da: "Kolegialno usvajaju načela koja je mons. Ratko Perić kao mjesni biskup, izrekao u svome Pozdravu Hrvatskome na-

rodnom saboru u Mostaru, 3. ožujka 2001." ("Hrvatsko slovo" VIL/br. 38., Zagreb, 16. ožujka 2001., str. 5.).

Biskup mostarski dr. Ratko Perić odmah je 9. ožujka 2001. dostoјno odgovorio Wolfgangu Petritschu:

"Ali sam i ja 'šokiran' silinom političke nepravde koja izlazi iz okrilja međunarodne zajednice, kojoj ste Vi najviši predstavnik u ovoj zemlji. Jedna od najvećih političkih nepravda, koju odbijam, od koje se ograđujem, koju osuđujem, protiv koje prosvjedujem, koju s gnušanjem spominjem, jest nepravda nad hrvatskim narodom (kojemu sam samo jedan član), a prema kojemu se ta međunarodna zajednica koju Vi predstavljate odnosi juridički ubojito."

"Vratite hrvatskom narodu dosjanstvo demokratske političke volje, koja mu je oteta nepravednim političkim zakonima stvaranim u okrilju međunarodne zajednice bez pristanka hrvatskog naroda! Poštujte hrvatski narod u njegovoj demokratskoj političkoj volji, pa makar on ne želio toliko dobra sebi koliko mu ga Vi želite! Poštujte hrvatski narod u njegovoj demokratskoj političkoj izbornoj volji, pa makar izabrao koruškog Jorga Heidera i makar taj narod Europska unija ekonomski sankcionira pa potom povukla sankcije!"

"Poštujte hrvatski narod u njegovoj političkoj volji, pa makar taj narod izabrao za svoje predstavnike samo i isključivo članove Hrvatske demokratske zajednice! Poštujte hrvatski narod i nemojte mu Vi nametati svoju političku samovolju, prihvaćajući ministre koji nisu dobili ni deset glasova a razvlačujete zastupnike koji su dobili više od 20.000 glasova, i sankcionirate samoga predsjednika iz reda hrvatskog naroda kojega je taj narod demokratskom većinom, dapače plebiscitarno, izabrao na izravnim predsjedničkim izborima. Poštujte hrvatski narod koji se referendumski opredijelio za afirmaciju svojih ljudskih prava i političkih sloboda preko institucije Hrvatskoga narodnoga sabora i njegovih struktura."

"Moram reći da ni u čijem osvrtu i komentaru na svoj **Pozdrav** HNS-u nisam pročitao nerazjašnjenu riječ 'mržnja', osim u Vašem govoru u intervjuu **Globusu**.

Nije taj Vaš sud dostojan visokog predstavnika! Niti takva Vaša izjava služi na čast Vašoj visokoj službi!"

"Što se tiče moje podpore 'osuđenim ratnim zločincima', kako ih Vi nazivate, još jednom ponavljam da, zajedno s hrvatskim narodom u ovoj zemlji, dajem podrpu hrvatskim osuđenicima u Haagu kojima do sada nije dokazano nikakvo osobno zlodjelo, niti je većina tih osuda postala pravomoćna. Ovi, koje Vi nerazlučno zovete 'osuđenim ratnim zločincima', za mene su dok se ne dokaže suprotno, časni branitelji hrvatskog naroda u BiH i molim Boga da ih, služeći se svojim božanskim putovima oslobođi i vrati u njihove obi-

nalno. Kao da čujemo viku Isusovih sunarodnjaka: "Razpni ga, razpni!"

"Pred ovom postajom, u ovom trenutku i stanju hrvatskoga naroda, treba stati i razmisliti. U mnoštvu optužaba i suđenja Hrvatima osjećamo se kao i žene pred nevinu osuđenim Isusom. One znaju da je on nevin osuđen pa zato i plaču. Ali njihov plać nije spasio Isusa od patnje. I mi znamo da je i naš narod često nevinu osuđen i osuđivan i to nas boli. Ali još više boli spoznaja da jedni druge sudimo i osuđujemo. Kako je strašno prokletstvo: ...nad sobom plaćite i nad djecom svojom - Lk 23,28" ("Naša ognjišta" XXXI./br. 3. (278.), Tomislavgrad, ožujak 2001., str.

Župna crkva Sv. Jurja u Gračacu

telji i na radne dužnosti koje im pripadaju" ("Glas koncila" XL./br. 11. (1395.), Zagreb, 18. ožujka 2001., str. 8.).

Govorom biskupa Perića bio je "zappašten" i zastupnik u Hrvatskom saboru Damir Jurić. On je pozdravio Petritschevu smjenu člana Predsjedništva BiH Ante Jelavića. I očekuje da će sličan potez učiniti i Papa s biskupom Perićem ("Slobodna Dalmacija" od 17. ožujka 2001., str. 4.). A mi smo zaprepašteni dokle idu nacionalni Hrvati prema svemu što je nacio-

I dok se mi međusobno svađamo i obtužujemo, pobijđeni naš neprijatelj opet podiže glavu i to uz pomoć Međunarodne zajednice. Ona je dopustila, da srbska vojska uđe u područje razdvajanja između Srbije i Kosova i Kosova i Makedonije. Ista Međunarodna zajednica, koja je istu srbsku vojsku iztjerala s Kosova zbog počinjenih strašnih zločina. Promjena je samo jedna: srbskom vojskom više ne zapovijeda nacikomunist Slobodan Milošević, nego nacidemokrat Vojislav Koštinica.

Sadašnji predsjednik Jugoslavije Vojislav Koštinica (koga Međunarodna zajednica toliko voli koliko mrzi Antu Jelavića, biskupa Perića i sve ostale nacionalne Hrvate), u prigodi svoga boravka u manastiru Hilandar u Grčkoj, odgovarajući na dobrodošlicu u svoju govor je rekao (a srbska TV Banja Luka 19. siječnja 2001. prenesla):

"Ovaj manastir osnovao je Princ Rastko Nemanjić - sveti Sava, sin srpskog Cara Stevana Nemanje. Tadašnja Velika Srbija je bila moćna balkanska država koja se, eto, prostirala sve do ovih prostora. Naše slike zadužbine razasute su već tad od Grčke do zapadnih krajeva, sve do Dalmacije i Kranjske (iztaknuo M.M.)... Oslanjamo se na vas kao vernu sabraču u borbi protiv neprijatelja koji nam preti i stalno ometa da slobodno branimo naše svetinje koje smo zajedno sa vama osnivali i podizali pre toliko vekova" (Dr. iur. Mirsad Bakšić, u: "Politički zatvorenik" br. 107., veljača 2001., str. 40.).

Da nije bilo srbske TV Banja Luka, koja se može čuti na hrvatskom državnom području, i da ne bi dr. Mirsada Bakšića, nikada ne bismo saznali iz hrvatskih priobćila poruke gotovo jednake u sadržaju i namjeri onima, koje je Koštuničin predhodnik Milošević upućivao svima s mitinga na Kosovu Polju.

Nedavno osnovani nestranački Hrvatski otočki sabor ustanovio je, da oko 50% (petdeset posto) površine Republike Hrvatske čine otoci. Na tridesetpet (35) hrvatskih otoka danas je samo 201 dijete. I ta se djeca, zajedno s obiteljima zbog škole sele na kopno. Stoje hrvatska vlada učinila ili namjerava učiniti, da otoci zavive?

Neven Mimica, glavni pregovaratelj hrvatske vlade s Europskom unijom, u razgovoru za "Vjesnik" od 8. ožujka 2001. iznosi prijedlog, da se na popisu zabranjenih nekretnina za prodaju strancima ne unose **hrvatski otoci**. Nakon razprodaje najvećih banaka, dobrostojećih tvornica i hotela tuđincima se namjerava za sitniš prodati i ono najvrjednije što Hrvatska ima - jadranske otoke, iz kojih će onda kupci uz najmanje ulaganje izvlačiti najveći profit.

Razprodajom otoka Hrvatska bi izgubila suverenitet čak nad polovicom svoga prostora. I ne samo to. Nehravatski kupci ne bi na otocima zaposljivali Hrvate. Uzimali bi jeftiniju radnu snagu iz drugih zemalja. Na to nas upozoruje slučaj američke tvrdke za izgradnju cesta Bechtel, koja bez zakonom propisanoga odobrenja hrvatskih vlasti na svojim gradilištima u Hrvatskoj zaposljuje "na crno" radnu snagu iz Turske. I to je potvrda predviđanja don Ante Bakovića, da bi Hrvatska mogla postati samo zemljopisni pojam.

Umjesto dobra, iz Europe i Ujedinjenih Američkih Država do sada nam je dolazilo samo zlo. Podsjećam čitatelje na jedan krajnje licemjeran i nepošten odnos Europe i UADA prema Hrvatskoj i to ujeku ratnoga vihora, koji je tresao i izcrpljivao Hrvatsku. "Naime, glumeći dušobrižnika, Europa se zajedno s 'koljevkom demokracije' SAD-om (UAD-om), šaljući humanitarne donacije Hrvatskoj u lijekovima i sanitetskom materijalu, na besraman način rješavala svog opasnog i štetnog otpada... Uz to što se radi o opasnom, toksičnom i ekoprijetećem otpadu, za spaljivanje ovih tona međunarodnih donacija Hrvatska će utrošiti četiri (4) milijuna

Duro Seder: Franjevački samostan Plehan

američkih dolara kredita Svjetske banke. Dakle, međunarodna zajednica 'uvalila' je Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata ovaj nezgodni otpad (u kojem se nalaze i ljeđekovi proizvedeni godine 1937.!), a potom nam je 'uvalila' novi kredit koji će hrvatska država odnosno njeni porezni obveznici vraćati uz određene kamate i strogo utvrđene rokove vraćanja" (Branka Žužić, u: "Slobodna Dalmacija" od 16. ožujka 2001., str. 11.).

Dok šesteročorava vlada s MMF-om podpisuje ugovor o pomoći (tako zvani Stand-By aranžman), koji će Hrvatsku drastično sputavati u oživljavanju proizvodnje, privlačenju inozemnih investicija i bržem otvaranju novih radnih mjesta, u Kninu Hrvati gladuju. Ivica Maričić piše:

"Ljudi će otići iz Knina čim im se za to pruži povoljnija prilika. Oni bi već sada to učinili daje imaju. Većinom su to obitelji koje je rat otrgnuo od njihovih korijena i ognjišta po Bosni i Hercegovini, jedno su vrijeme po dolasku u Hrvatsku povjerovali da im se otvaraju šanse, no nakon nekoliko godina shvatili su da su zapravo višak, smetnja ovoj ili onoj politici i vlasti koje ne vole da im itko zanovijeta s problemom doseljenika i njihova života, s nečim što ima cijenu. Većinom su to obitelji s puno djece. Knin se i naziva gradom mladih... A ta djeca i ta mladost žive od paketa Caritasove hrane. Iluzija je misliti da je bolje nego u Kninu stanje u Benkovcu, Obrovcu, Gračacu i još mnogim općinama i gradovima u kojima povratnici ili doseljenici pokušavaju uzaludno s nekim novim početkom... Oni nisu došli u Knin prosit i

čekati tuđu milost. Oni žele živjeti od svog rada na svome radnom mjestu i pod svojim krovom... Nova je hrvatska vlast pokazala arogantne razmjere bešćutnosti prema stanovništvu koje živi na trećini hrvatskog prostora. Kad se malo bolje pogleda, shvati se da su nositelji te vlasti gotovo namjerno zaboravili Knin i ostale slične gradove" (TJEDAN - magazin "Slobodne Dalmacije" od 18. ožujka 2001., str. 2.).

U Hrvatskoj književnoj reviji **Marulić** (br. 2./1984.) objavio sam priču **Zemlja koju je napustila smrt** (tu sam priču uvrstio i u svoju knjigu **Drvo života i drvo smrti**, Zagreb 1992.). U priči Majka Charvaiti (Hrvatska) rodila je dvanaest sinova (rodova ili plemena). "Jedne joj ubi rat, tek što su omuževili. Neke joj ote tuđina, u kojoj nestadoše bez traga. Najmalodušniji od njih, pod cijenu gubitka vlastita imena, odričući se majke, preseliše u tudi dom, jer im se on učinio sigurnijim. Sva joj je nada bio posljednji sin, naizgled krepak i odvražan. U njemu je vidjela nastavak života svoga naroda. Ali je taj posljednji sin iznevjerio i majku Charvaiti i svoj narod i Najviše Biće. Oglušio se o prvu i glavnu zapovijed - nije htio imati potomstva. Pa se sušio i sušio, dok mu se i korijen nije sašio. Tada ga sruši vjetar i ostatke mu pomete s površine zemlje."

Bože mojih otaca i djedova, pomiluj nas u svojoj dobroti i velikodušnosti! Ne dopusti, da se ovo dogodi mom nesretnom hrvatskom narodu, koji je tolike patnje i žrtve podnio u obrani svojih ognjišta.

STRATEGIJA RASTAKANJA HRVATSKE

Tko ima oči, bez većega će truda vidjeti krupne promjene koje su se u hrvatskom nacionalnom biću zbole posljednjih nekoliko godina. Razdoblje nacionalnog ponaša, iako je trpjelo snažne udarce kapitulantskim potezima tadašnje vlasti ('We dajte mi olovku!', pisalo je na jednome zagrebačkom zidu) i sve raširenijim pojama korupcije i kriminala, u kojima je cvjetao mentalitet balkanskih skorojevića i bjelosvjetskih snobova, zamijenilo je razdoblje mazohističkoga samoponižavanja i postupnoga političkog i psihološkog mirenja s Hrvatskom koja se, bogato urešena europskim frazama i barjacima, definitivno i skoro ponosno vraća na Balkan, gdje joj je himera tzv. međunarodne zajednice namjenila ulogu omanje gubernije, čija se ovlaštenja svode na ograničeno upravljanje slatkovodnim ribnjacima i, možda, konjogojnim učilištem.

Podijeli, pa vladaj!

Ta je preobrazba, koja svoj literarni uzor ima možda tek u Kafkinu preobražaju u golema kukca, posljedica brižno smišljene i izvrsno provedene strategije rastakanja Hrvatske. Količko je to novca zahtjevalo, doznaćemo tek naknadno, kad čitav projekt bude okončan, u samodopadnim memoarima kakva drugorazrednog agenta, kao što smo svojedobno u *The Timesu* mogli pročitati da je slovačka operacija, tj. rušenje Mečiara, stajala oko 35 milijuna USD, a nedavno smo, sa stranica *The Washington Posta* doznali, da je posljednja faza uklanjanja Slobodana Miloševića američke porezne obveznike koštala 41 milijun USD. Hrvatska je samo nastavak jedne te iste pripovijesti, u kojoj ideološka i nacionalna pitanja nemaju baš nikakva značenja, kao što nikakva značenja nemaju razlike između velikosrpskoga imperijalizma i obrambenoga, hrvatskog (i slovačkog!) nacionalizma.

Strategija discipliniranja Hrvatske izgrađena je u nekoliko jasno odredivih faza. U prvoj od njih težilo se za narušavanjem nacionalnog jedinstva po klasičnom obrascu *divide et impera*. Još u jeku

Piše:

Tomislav JONJIĆ

rata započinje sotonizacija hercegovačkih Hrvata. Tom su dijelu hrvatskog naroda pripisivani najmračniji atributi pripisivi ljudskom rodu, pa nije nikakvo čudo, da je već u drugoj polovici devedesetih godina bilo ne samo moguće, nego i popularno, Hercegovce nazivati urođenim kriminalcima, balkanskim primitivcima, podljudima, izmetom, otpadom. Praktično

Srbojugoslavensko slavlje u razorenom Vukovaru

niko nije ustao u njihovu obranu, nikomu nije palo na pamet da bi ti ljudi s punim pravom trebali prosvjedovati na ulicama glavnoga grada svih Hrvata, označeni žutom vrpcom s Davidovom zvijezdom.

A kad je proces sotonizacije uspješno okončan, i na vlast dovedena skupina koja je bučno najavljuvala kako će "očistiti Zagreb" (predizborni spot Hrvatske seljačke stranke!) te se obračunati s "rođačkim mentalitetom" i "hercegovačkim kriminalcima", taj revolucionarni komitet šestorice uspio je pritvoriti svega jednoga jedinog hercegovačkog Hrvata (Miroslava Kutlu), u odnosu na kojega je osuđujuća osuda krajnje neizvjesna. Nu, *slučaj Kutle* uspješno je poslužio kao instrument razbijanja hrvatskoga nacionalnog bića,

pa se danas više nitko ne pita, je li svojedobna medijska halabuka u razmjeru s kasnijim pravosudnim posljedicama.

Nakon što je u ime "europskih integracija" podignut bedem između bosansko-hercegovačkih i ostalih Hrvata, trebalo je unutar obju tih skupina oslabiti obrambeni refleks. Nadahnut Domovinskim ratom, on je početkom desetljeća ojačao i narodni je organizam žustro i odlučno reagirao na svaki pokušaj ignoriranja tradicionalnih vrijednosti. Radi toga se išlo na skidanje pozlate s Domovinskog rata: na njegovo prljanje ratnim zločinima. Najprije je težnja za stvaranjem nacionalne države opet proglašena primitivnim radikalizmom i izolacionističkom uskogrudnošću (pri čemu je sporedno da ta ista težnja stoljećima nadahnjuje sve narode!), a onda su pojedinačni nasilnički i zločinački ispadni podizani na razinu općeg pravila, intencije i plana.

Ofenziva na Domovinski rat

Istodobno se s hrvatske strane nude uporišta toj strategiji: tobože učeni pravnici iz kruga "stručnjaka" za koje novac nije imovina, istupaju s tezama da obrani nije moguće napraviti zločin, čineći tako smiješnima i sebe i Hrvatsku pred svakim koji zna bar prvo slovo pravne abecede. Na taj se način, tobože naivnim primitivizmom, daje isprika svim opadačima. Umjesto da se ustanove i kazne pojedinačni krivci (kao što su novine iz doba NDH pune vijesti o osudama prijekog suda i smaknućima onih koji su se zloupotrijebili ovlasti i tako se ogriješili o ustašku čast), stvara se naizgled idealna slika u kojoj nema prijestupnika, ali - zanimljivo - junaka.

Svjesni da će hrvatska javnost lakše prihvati kriminalizaciju hrvatskih branitelja u BiH, nego u Hrvatskoj, jer su odavde pogledi na rat u BiH ionako bili raznorodni, stratezi rastakanja Hrvatske kreću u ofenzivu na pripadnike Hrvatskoga vijeća obrane. Važnu ulogu u toj ofensivi ima ne samo izrazito politizirano haas-ko tužiteljstvo, nego i "obrane" nekih

osumnjičenika, koje se svode na optuživanje drugih Hrvata. Na taj je način ugrožena solidarnost među njima, što ima dalekosežne refleksije na tamošnje hrvatsko pučanstvo. Zahvaljujući takvom učinku haaških procesa, danas su u kategoriju zločinaca svrstani ne samo počinitelji pojedinačnih zlodjela, nego, podsvjesno, i sav hrvatski narod u Srednjoj Bosni, a onda i u Hercegovini. Pritom je posve zaboravljen, daje političku klimu i podlogu za hrvatsko-muslimanski sukob stvorila upravo međunarodna zajednica nizom svojih planova za ustrojavanje BiH, a pogotovo Vance-Owenovim planom koji je predstavljen u Genovi 2. siječnja 1993.

Taj plan predstavlja detonator, kojim su dotadašnje hrvatsko-muslimansko nepovjerenje i mjestimični nesporazumi pretvoreni u otvoreni sukob. Iako ni na taj sukob nije moguće gledati jednostrano (jer se usporedno događaju i primjeri suradnje), niti krive tražiti samo na jednoj strani, ključni je njegov plod daje definitivno narušena predodžba o Srbiма kao agresorima i Hrvatima odnosno Bošnjacima-Muslimanima kao braniteljima. Hrvati, koji su, primjerice u Srednjoj Bosni, posve izolirani i dovedeni u podređen položaj (s omjerom snaga 1:8, a kasnije čak i 1 : 10), gube donekle povoljan politički i medijski status, te se — paradoksalno — pretvaraju u bestijalne agresore, čija je uloga, povrh toga, itekako upotrebljiva u stvaranju i produbljivanju političke krize u Republici Hrvatskoj. U takvoj klimi *legaliziranom* biva retorzija protiv bosanskohercegovačkih Hrvata, koji se pred brojnim masovnim zločinima odlučuju na napuštanje BiH, pa ih danas tamo imamanje od 400.000, jedva polovica onog broja koji je u BiH živio 1991.

Procese Hrvatima u Haagu prati sve "kooperativnije" ponašanje hrvatskih vlasti. Arivizmom obilježeni *politički trgovci*, koji su svoje položaje stekli servilnim udvaranjem slaboćama predsjednika Tuđmana, važna su poluga u projektu rušenja ugleda službenog Zagreba. Hrvatsko se novinstvo pretvara u teror političkog trača i kompromitirajućih dokumenata koje u svojevršnome medijskom reketu plasiraju međusobno suprostavljene struje unutar vladajuće stranke. Usporedno s tim produbljuje se kapitulantsko ponašanje samoga vrha države, koji će stranim obavještajnim službama početi na raspolažanje stavljati vojne i

Srpsko-crnogorske granate na Dubrovnik

državne tajne. Taj skoro nevjerojatni, u analima suvremenog svijeta nezabilježeni primjer, da neporažena država svoje pismohrane stavlja na neograničenu upotrebu stranim obavještajcima, do paroksizma će dovesti nova, trećešiječanska koalicija.

Sve što je stranim službama potrebno, uključujući i dokumentaciju iz Domovinskog rata, skupa s, primjerice, kompromitirajućim (nepolitičkim, a često i kaznenopravno irelevantnim) podatcima o još društveno djelatnim i poznatim osobama, danas im je na neograničenom raspolaganju. Štoviše, izdaja državnih tajni danas je mjerilo hrvatskog "europejstva". Odatle do klasičnih ucjena, a onda i sudjenja hrvatskim vojnim zapovjednicima, samo je jedan korak. On je također učinjen. Nije njegova ključna posljedica samo to, što Domovinski rat prestaje biti nadahnućem mladim naraštajima, nego i to, da u mogućemu budućem napadaju na Hrvatsku više ne će biti ljudi koji bi - znajući da ih čeka neki novi Haag - bili spremni ustati u obranu svoga doma i naroda...

Novus ordo seculorum

Kad se tomu doda razbijanje ionako krhkikh veza s hrvatskim iseljeništvom, može se reći kako je skoro okončan proces

amputacije Hrvatske od njezine povijesti, tradicije i interesa. Svakako, iz perspektive tvoraca *novoga svjetskog poredka*, taj je projekt legitiman, a pri tom korišteni instrumenti također su dio ubičajenoga obavještajno-političkog arsenala. Štoviše, njihova upotreba u hrvatskome slučaju i nije bila tako suputnilna, jer suptilnost u društvu koje tradicionalno ima nezanemariv sloj podatnih slugu svakoga gospodara, i nije previše potrebna.

Međutim, je li položaj u kojem se Hrvatska danas nalazi, onaj položaj o kojem je mislila i maštala većina hrvatskih birača na svibarskom referendumu 1991.? Danas je, naime, Hrvatska klasičan primjer primjenjivosti teorije ograničenog suverenitet. U biti nema nikakve razlike između nekadašnje istočnonjemačke podređenosti sovjetskim komesarima ili današnje hrvatske podređenosti povjerenicima Međunarodnoga monetarnog fonda. I u jednom i u drugom slučaju suverenitet se svodi na pravo korištenja vlastitog jezika i vlastite zastave, ali samo u mjeri koja komesara ne iritira. Bitna je razlika tek u postanku suvremene *tiranije*: u (istočno) njemačkom je slučaju ona nametnuta sovjetskim tenkovima; u hrvatskom slučaju, po običaju, "*boljari pjani s mržnje klete / u svoju zemlju zovu strance, /slobodi svojoj da se svete, /slobodi svojoj kuju lance...*" (Šenoa).

Nu, unatoč ozbiljnosti današnje situacije, nema razloga za fatalističko mirenje s negativnim aspektima globalizacijskog procesa. Nedavno istupanje njemačkoga predsjednika Johanna Raua u Europskom parlamentu, kojegaje odmah potom podupro službeni Rim, pokazuje da se probija svijest kako, unatoč svim pokušajima, nije moguća Država Europa, nego Europa država. U takvoj Europi suverena i demokratska Hrvatska ima svoje mjesto. Njega se može osigurati izgradnjom demokratskih institucija i pravne države, te otvorenosću prema svijetu na način koji podrazumijeva čuvanje vlastite tradicije, identiteta i suverenosti. A ni današnji *novi svjetski poredak*, kao toliki drugi slični planovi tijekom proteklih desetljeća i stoljeća, ne će nadjačati ni nadživjeti tako prirodan, čovjeku imantan osjećaj narodnosne pripadnosti i potrebu slobode...

Mons. dr. Marin Barišić, nadbiskup splitsko - makarski:

Tko može baciti kamen na Mirka Norca i mnoge druge?

- U razgovoru za tjednik "Nacional", poznati teolog "okrivio" Vas je zajedno s kolegama ovim riječima: "Dalmatinski biskupi svojim izjavama i ponašanjem štete Hrvatskoj: oni se još uvijek ne mogu pomiriti s tim da knjigu ratnih zločina moramo otvoriti i da ćemo tek nakon što pročistimo posljednjih deset godina, pa i rat, moći mirno spavati." Spavate li mirno i biste li ponovno napisali pismo roditeljima generala Norca, kao što ste učinili kad je za njim raspisana tjeratika?

Da, jedno i drugo: mirno spavam i bilo bi mi žao da ga nisam napisao. Bio je jednostavno diktat srca, a jasno da srce ima svoje razloge koje politika, ni vanjska ni unutarjava, kao ni tužiteljstvo ni sudstvo, ne mogu razumjeti. Kao čovjek i pastir htio sam biti u teškim trenucima bližak obitelji Norac u njihovoj roditeljskoj i obiteljskoj patnji.

Zamislimo samo da smo u njihovoj situaciji i sličnim situacijama tolikih drugih obitelji. U ovom sukobu srca i razuma, agresije i obrane, postupaka i propusta, na redbi i ratnih pravila, jedan me je mladič ostavio u nedoumici svojim iznenadjuće iskrenim komentarom: "Bio bih dvoličnjak razbacivati se osudama protiv onih koje nisam bio spreman zamjeniti na položaju od 1991. do 1995. Dok mi je odgovaralo da me čuvaju, da mi omoguće da se preko ljeta kupam, da za me rat bude samo vijest na televiziji koju mirno promatram iz fotelje, dok su mi omogućivali da s društvom mirno izlazim i provodim se, ni meni ni mojima nije ni na pamet padalo da idem zamjeniti one umorne i iscrpljene momke na prvoj crti bojišnice. Tako sam i ja kumovao njihovoj situaciji, tako sam i ja odgovoran za njihove zločine, ako su ih počinili.

A zar ne snose odgovornost i oni koji su sve to mogli na samom početku sprječiti?

General Mirko Norac

Slušajući nedavno u crkvi Evanđelje o preljubnici koju dovode Isusu, dobro sam razumio Isusov postupak. Većini onih što su je optuživali ona je dobro služila, a kad su htjeli Isusa uhvatiti u zamku, najlakše im je bilo nju žrtvovati.

Isus je mudro govorio: Tkoje od vas bez grijeha, neka prvi na nju u baci kamen. Ja nisam bez grijeha i ne mogu baciti kamen na Norca i tolike druge. Oni koj to mogu neka prvi bacaju kamenja. Ja to ne mogu jer oni u sebi nosi i moj grijeh, grijeh moga

kukavičluka, moga komoditeta, nebrige za rodbinu, prijatelje i Domovinu."

Komentar prepustam vama. Sa svoje strane želim čestitati sretan Uskrs obitelji Norac, njihovu sinu Mirku, kao i tolikim roditeljima, suprugama i djeci palih branitelja. A svima onima koji su pod sumnjom ili će biti optuženi za svoje postupke u obrambenom ratu, želim da pročišćena srca od osobne tame ratnih strahota dožive svjetlost Uskrsa, a s Uskrsem radost i ponos i na sve dobro koje su učinili za druge.

Ova razmišljanja nas upućuju na evanđeosku vertikalnu Isusa Krista, onoga koji je došao radi nas ljudi i koji uvijek razlikuje grijeh od grešnika. Grijeh je osuđivan, a oprštao grešniku. On, i sam osuđenik, znao je biti uz one i s onima koji su bili i s pravom osuđivani. I najveći grešnici u njemu i s njime nalazili su svoje ohrabrenje, nadu i budućnost.

Dva su modela, čini mi se, prisutna danas na sceni: jedan je model tužbe, suda, osude, kazne, a drugi je onaj bliži Isusovu ponašanju, a među nama je prisutan i živi u obitelji. Model je to praštanja, podrške, blizine. Duboko sam uvjeren da je put budućnosti humanijeg čovjeka i, društva u ovome modelu. Zar nije obitelj najbolji model i za veću obitelj - čitavu ljudsku zajednicu?

(Preneseno iz Slobodne Dalmacije, Uskrs, 2001.)

POHVALA ULJUDBI NA PRAGU TREĆEG TISUĆLJEĆA

Evo još jedne zanimljive igre na ekranima

*prijenos uživo iz krvave arene s "brdovitog Balkana":
pleme "nebeskog naroda" lomi
četvrti pečat
a jahač na sivcu vodi
kravni ples*

*Drugo pleme s kamenom u ruci
ispred oklopnih kola i raketa
moli da zaustavite bezumlje
a vi – ULJUĐENI
u počasnim ložama
ne znate kamo ćete s palcima*

*Odakle još toliko krvi
u ovovjekoj areni
i kako se nađoše rakete i kamen u
ruci
nasuprot*

*iza kulisa ČOVJEK S
PREĐUMIŠLJAJEM
akademski režiser*

*Ne čudite se gnjevu u oku
i kamenu u ruci
(kruh će pričekati bolja vremena)
jer mnoštvene grobnice još dišu*

u mojim grudima kamen

*Potroše li se svi argumenti
još uvijek ostaje kamen*

*Zar je drugdje, silni i moćni,
družčije?*

Slavica Frajić

OTVORENO PISMO HRVATSKOJ JAVNOSTI UDRUGE HRVATA U ISTRI

ISTRA JE I DANAS METAFORA HRVATSKIH STRADANJA

U Istri se već duže vremena na političkoj sceni nalaze visoko pozicionirani ljudi koji, u ime tobožnje multikulturalnosti, transgraničnosti, suživota različitosti i europskih standarda i vrijednosti, promiču napuštanje hrvatskog identiteta većinskog naroda.

Ti tvorci politike regionalne isključivosti i arhitekti izgradnje novog, "istrijanskog" identiteta utjerivanjem Hrvata u "Istrijane", nasreću na sve pojavnje oblike patriotske i nacionalne svijesti. Floskulama o potrebi "deustašizacije" Istre i hrvatske države, te zaštite stalno "ugroženih" manjinskih prava talijanske etničke zajednice, uz obilatu pomoć izvana, progone i sotoniziraju sve hrvatsko, učinkovito obavljaju rashrvačivanje većinskog istarskog stanovništva.

Hrvatsku patriotsku svijest već dugo proglašavaju nacionalizmom kako bi je stalno mogli držati na optuženičkoj klupi i sustavno proganjati i iskorjenjivati.

Zagreb se odavno olako i neodgovorno odnosi prema protuhrvatskim procesima načinim na istarskom prostoru, prema postupcima koji ugrožavaju opstojnost, ljudska i nacionalna prava te slobode većinskog naroda, međuetničke odnose, mir i suživot na najvećem jadranskom poluotoku. Naš glavni grad, njegove službene strukture, kulturne, znanstvene i nacionalne institucije, uteču su u duboku šutnju. Ponašaju se kao da ih ne zaima što se događa i što će sutra biti s Istrom, kao da su digli ruke od nje, kao da nas prepustaju violenciji autonomaških "istrijanskih" jastrebova, otuđenih od svoga jezika i svoga naroda.

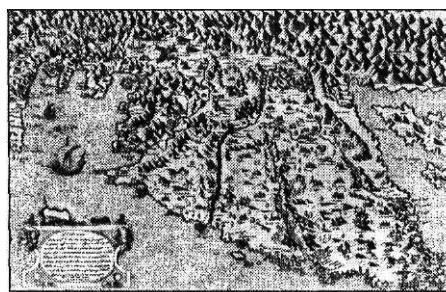
Zagreb se u pravilu oglušuje na sva priopćenja i prosvjede koji godinama dolaze iz Istre, a kada i reagira, nerijetko pokazuje nepoznavanje i nerazumijevanje prilika u mjeri koja zapanjuje.

To je evidentno i iz dopisa Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave (klasa: 910-04/00-01/05, urb. broj: 514-04-03-01/3), što ga je, kao odgovor na svoju predstavku o dvojezičnim natpisima u Istri upućenu tom Ministarstvu, dobila članica naše Zajednice udruga - Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Istarske županije.

Pismo koje je potpisala pomoćnica ministra L. Lukina Karajković, a u kome se opravdava administrativno uvođenje posvemašnje dvojezičnosti u Istri, vrvi netočnostima i eklatantan je primjer ne samo nepoznavanja istarskih prilika, nego i nestručnosti i nemara u obavljanju odgovornih dužnosti.

Proglašavanje talijanske manjine većinskim narodom

Gđa Karajković, unatoč činjenici da kod popisa pučanstva 1991. g. ni u jednoj tadašnjoj istarskoj općini nije postojala talijanska većina, Pulu, Rovinj, Poreč, Buje, Umag, Novigrad, Vodnjan... čitav niz istarskih grada i gradića, gotovo čitavu Istru proglašava područjem u kojem pripadnici talijanske etničke zajednice, kako doslovce stoji u dopisu, "čine većinu stanovništva".

Koliko je njena tvrdnja daleko od istine neka potvrđi činjenica da je u svih sedam hrvatskih istarskih općina 1991. godine bilo popisano ukupno 15.306 pripadnika talijanske manjine, da je najveći postotak Istra na koji su se izjasnili Talijanima bio onaj u općini Buje, u kojoj je u travnju pred deset godina bilo 5.528 Talijana ili 23,15 posto stanovništva te općine. U općini Poreč je tada bilo 5,81, u Puli 6,29, u Rovinju 10,99, u Buzetu 2,76, u Labinu 1,62 i u Pazinu 1,43 posto Talijana. Broj pripadnika talijanske etničke zajednice u Istri ne može, dakle, niti u jednoj od sedam njenih bivših općina biti zakonitim uporištem za uvođenje dvojezičnosti.

Ne vjerujemo da Ministarstvo pravosuđa poriče službene rezultate brojide pučanstva iz 1991. g. Tvrdeći da Talijana u Istri i Rijeci ima bar dvostruko više, dosada su rezultate svih popisa stanovništva obavljanih za trajanja Jugoslavije, sustavno poricali samo tršćanski i iridentisti i istarski ezuli s druge strane granice, njihov desničarski "II Piccolo" i ekstremisti iz redova talijanske manjine u nas.

Ne vjerujemo da to isto u novim prilikama sada želi činiti naše Ministarstvo pravosuđa, uprave i samouprave. Želimo vjerovati da je dominističino pismo s netočnim i ishitrenim podatcima sročila osoba koja ne zna mnogo o Istri. Kakva bi to pomoćnica ministra bila koja želi suvereno govoriti o kraju koji očito ne poznaje, o ljudima o kojima tako malo zna, o prilikama koje ne razumije..., koja iznosi podatke o nacionalnoj pripadnosti stanovništva, a zaboravlja zaviriti u službenu statistiku?

Dominisl ričina glazba za kroatofobske uši

Doministica Karajković u pismu HDZ-u tvrdi da su oni u Ministarstvu obavijesteni kako "postoje i slučajevi da je uveden u ravnopravnu službenu uporabu talijanski jezik, a da ne postoje dvojezični natpisi i tabele što je zakonska obveza".

U mnoštvu proizvoljnih, neodgovornih i netočnih, to je jedna od rijetkih točnih tvrdnji u tom dopisu Ministarstva pravosuđa. U mnogim istarskim mjestima u kojima je uvedena dvojezičnost uistinu postoje samo jednojezični natpisi. Tom je konstatacijom i pomoćnicom ministra bez stvarnih razloga, ali sasvim u stilu lokalnih političkih bosova, pokušala optužiti istarske Hrvate, uvjereni da su baš oni ti koji sprječavaju postavljanje dvojezičnih natpisa u etnički mješovitim sredinama u Istri. Tako sročena njena optužba, glazba je namijenjena ušima onih koji u Istri ne podnose ništa što je hrvatsko.

Ta se istinita tvrdnja, međutim, ne odnosi - kako misli pomoćnica ministra - na nepostojanje i talijanskih natpisa uz one hrvatske, nego obrnuto: na - vjerovali ili ne - nepostojanje onih hrvatskih uz talijanske.

U dijelovima Istre u kojima je uvedena dvojezičnost postoje jednojezični javni natpisi, oni isključivi, napisani samo na talijanskom, ali ne i na hrvatskom jeziku. Opću ćemo pojavu, zbog ograničena prostora, oprijetiti ovdje tek s nekoliko primjera.

Uskraćeno ustavno pravo većinskog naroda na jezik

Na ulazu u Pulu iz pravca Vodnjana i Velog vrha jedna se ulica, primjerice, zove na talijanskom Valle lunga, ali se i na hrvatskome isto tako zove Valle lunga. Njeno ime Duga uvala na jeziku većinskog naroda u Puli, koje je tamo bilo istaknuto pola stoljeća, kao i ime središnjeg puljskog trga Zlatna vrata i hrvatska imena tolikih drugih ulica, trgova i gradskih predjela Pule više ne postoje. U Puli, rovinju, Bujama i brojnim drugim mjestima Istre se i u hrvatskom dijelu natpisa na tobožje "dvojezičnim" pločama opće imenice lokva, brdo, polje, uličica, puč, obala, parkovi... prevode i pišu talijanskim jezikom kao Laoc, Monte, Campo, Androna, Pozzo, Riva, Giardini.

Jedan se predio na prilazima Rovinju i na hrvatskoj i na talijanskoj nedavno istakutoj "dvojezičnoj" ploči naziva samo Madonna del Campo, a imena Gospa od Polja na jeziku većinskog pučanstva nema.

U Balama su sva, gotovo stopostotno sva, imena ulica i trgova na takvim "dvojezič-

nim" pločama napisana isključivo talijanskim jezikom i slovopisom. Čak ni ulica zaštitnika tog mjesta, svetog Julijana nije napisana na jeziku većinskog stanovništva, nego samo na talijanskom San Zulian. Baljani su uklonili i ime književnika Vladimira Nazora, jedino ime nekog hrvatskog uglednika od općenacionalnog značenja koje su od ranije imali u nazivlju, a stanciji Golaš vratili ime iz Mussolinijevih vremena Fiori.

Jedan od čelnika lokalne stranke na vlasti, pobornik kampanilističkog "istrijanstva" i formalno zagovornik dvojezičnosti, nedavno je otvoreno zatražio napuštanje hrvatskog imena za otoče Brijuni i ponovno vraćanje jendojezičnom talijanskom imenu Brioni.

Pazin, Rovinj, Pula... istarski gradovi i gradići dobili su ulice istaknutih iredentističkih povjesničara, građanskih političara i hrvatomrzaca kao što su Carlo de Franceschi, Bernardo Benussi, Matteo Campitelli..., a u ime tako shvaćene dvojezičnosti i potrebe "vraćanja talijanskog identiteta Puli i Istri", mjesto Kmeti nedaleko Umaga, tako imenovano prema prezimenu njegovih stanovnika Kmet, sada se na inače dvojezičnoj ploči "na talijanskom", kao i u doba talijanskog fašizma, opet zove Metti, imenom koje ni na talijanskome, ni na jednom jeziku u svijetu ne znači ništa.

Bezbjoni su primjeri kroatoklastičnih postupaka istjerivanja hrvatskih topónima i drugih imena iz nazivlja naseljenih mesta, ulica, trgova, dijelova naselja, javnih natpisa počinjenih u zadnje vrijeme diljem Istre. S njima bi Ministarstvo, u sklopu kojega je Uprava za međunarodnu pravnu pomoć, suradnju i ljudska prava, svakako moralito biti upoznato.

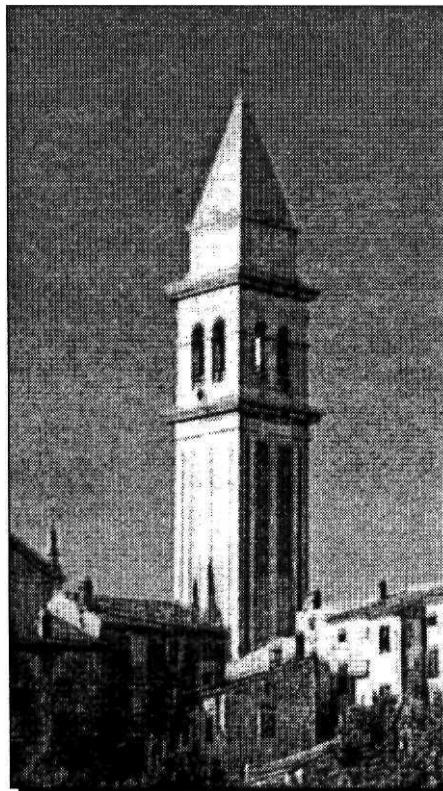
U članku 12 Ustava RH propisano je da je u RH u službenoj uporabi hrvatski jezik, kao stoje Zakonom o nacionalnim i etničkim zajednicama ili manjinama zajamčeno pravo tih etničkih zajednica na njihov jezik. Slijedom toga, dvojezični naziv ulice ili trga morao bi biti najprije ispisana na hrvatskom jeziku, apotom na jeziku etničke zajednice.

Ako većinski narod u Istri u imenima ulica i trgova na svom jeziku ne smiju Dugu uvalu zvati Dugom uvalom, brdo - brdom, polje - poljem, obalu - obalom..., nema dvojbe da su aktualnim nazivljem tom narodu u Istri uskraćena njegova ustavna prava na jezik, njegove jezične i nacionalne slobode.

Institucije odnarodivanja hrvatske djece

Istarski Hrvati od Zagreba očekuju aktivan odnos prema svemu onome što se danas događa u njihovoj pokrajini.

Traže prije svega uklanjanje neravnopravnog položaja svog naroda u odnosu na privilegiranu manjinu. Taj se položaj naročito ogleda u nebrizi za zaštitu hrvatskog jezičnog i kulturnog identiteta, osobito identiteta mlađih obuhvaćenih talijanskim vrtićima i ško-

Vodnjanska župna crkva Sv. Blaža

lama. U nepostojanju odgovarajućih hrvatskih nacionalnih udruga pokraj tolikih dobro organiziranih talijanskih s brojnim plaćenim uposlenicima i izvrsno opremljenim palačama njihovih sjedišta. Takav je odnos jednako nazočan u nejednakomjerno raspodjeli proračunskih sredstava, u kadrovskoj politici, u politici zapošljavanja, podređenom položaju hrvatskih prosjetnih i drugih ustanova, kulturnih i ostalih udruga i društava..., u ksenofobičnom odnosu prema Hrvatima iz drugih krajeva, omalovažavanju hrvatskog dostojarstva, kulturnog bića i nasljeđa, naročito vidljivom u dekroatiziranim nazivljima ulica i trgova te jeziku javnih natpisa uopće.

Privilegirane i sve brojnije talijanske škole i vrtići prepuni su hrvatske djece. Kada bi iz njih izašla sva hrvatska i druga netalijanska mladež, najveći bi broj tih ustanova morao staviti ključ u bravu.

Brojne zajednice Talijana, koje se u zadnje vrijeme osnivaju i u kompaktnim hrvatskim naseljima, nihove znanstvene, obrazovne, kulturne, gospodarske i političke institucije i udruge, tako obilato financirane sa svih strana, koristeći povijesno nasljeđe kriznog stanja identiteta dijela naših istarskih ljudi i ekonomski probleme društva, nudeći svoje obilje, okupljaju sve više Hrvata. One odavno nisu samo organizacije potrebne manjini, nego - treba li to uopće reći - i "pogoni" za odnarodivanje hrvatske djece, potkupljanje većinskog hrvatskog naroda, za "proizvodnju" novih "Istrijana", talijanaša i budućih Talijana, Istrana koji će se prema njihovim planovima brzo odreći svoga nacio-

nalnoga habitusa, koji će se potpuno akultuirati već sutra sramiti svog imena, jezika, podrijetla..., koji će odbaciti svoj izvorni hrvatski identitet.

Italija odvaja ogromna sredstva za svoju nacionalnu manjinu u našoj zemlji. Na zadnjoj svojoj ovogodišnjoj sjednici prije raspuštanja uoči izbora koji će se u toj zemlji održati u svibnju o. g., talijanski je parlament izglasao za potrebe Talijana Istre i Rijeke donaciju u iznosu od 29 milijardi lira. Kada se ovoj količini pribroji novac koji će stići preko Pučkog sveučilišta iz Trsta, Ministarstvo vanjskih poslova i vlade Furlanije - Julisce krajine, odnosno iz drugih izvora financiranja iz Italije, dobije se pozamašna svota od čak 51,5 milijardi lira kojom će raspolagati talijanska etnička zajednica u načelnom razdoblju.

Zagreb i hrvatska država prema Istri

Zbog posvećenog nemara hrvatske države prema zbivanjima u Istri, naročito zbog stanja u rashrvačenom istarskom školstvu, položaju hrvatskog jezika, kao i zbog svega drugog ovdje iznijetog, energično prosvjedujemo i zahtijevamo promjenu odnosa svoje države i Zagreba prema ovom dugo nam otimanom ali neotuđenom kraju.

Bude li se Zagreb i dalje držao kao do sada, bude li se oglušivao na prosvjede, pozive i vapaje iz Istre, bude li slao poruke putem ovih iz pisma ovdje spominjanog, bit ćećemo prisiljeni o svom položaju upoznati šire javnost, obratiti se za zaštitu svojih legitimnih ljudskih i nacionalnih prava i sloboda međunarodnim organizacijama, a svoj ćemo glavni grad pamtit, on će ući u povijest, pošutnji u vremenu kada je trebalo govoriti i djelovati i kao mjesto iz kojeg su, umjesto potpore i razumijevanja prema svom narodu, puhalo dodatni vjetrovi u zatornička protuhrvatska talijansko-autonomaška i iredentistička jedra.

Obraćamo se našoj javnosti i svima odgovornima, uvjereni da je pravo na brigu o zaštiti etničkih posebnosti te jezičnog, kulturnog i općenacionalnog identiteta univerzalno i neotuđivo pravo koje pripada svima, a ne samo etničkim zajednicama ili manjinama.

Vrijeme je da Istra prestane biti metafora hrvatskih stradanja i prostor bilo čijih presicanja, da se zaustave oni koji sada, kao što su to činili i u prošlosti, žele graditi jednojezičnu, jednokulturnu i jednoetničku Istru i razoriti toleranciju, mir i suživot na najvećem hrvatskom poluotoku.

U ime Zajednice udruga Hrvata u Istri, u Puli travnja 2001. godine, otvoreno pismo hrvatskoj javnosti potpisali su: predsjednik prof. dr. Branimir Crjenko, prvi dopredsjednik Emil Kazimir Žeravica, dipl. iur., te predsjednik Odbora za politički položaj Hrvata u Istri mr. Ninoslav Mogorović.

PISMA IZ ISTRE

O Hitleru i Miloševiću, eli...zašto bi zatvor bio problem?

Zamislite da se Hitler ni ubija! Nego da su ga iz njigove "vučje jazbine" izvukli živega i zdravega! I da su ga poslali na sud u Nimberg. Pak da su mu sudili radi tega ča je logoraše u Dahauu, Mathauzenu, Aušvicu, Treblinki...zakida! To jest ni njin dava plaću za njihov rad. Eli da su mu sudili radi zagadivanja atmosfere! Jer na dimnjake u kremaktorijima...ni instalira filtere! Eli zato ki je da smaknuti Romela, svojega generala! Ča ste rekli? Da bi to bilo monstruozno! Naravno da bi! Ali uno ča ni bilo moguće nakon 2. svjetskoga rata, itekako je moguće nakon uvega trećega balkanskega rata. Miloševiću će se suditi u Beogradu, radi...financijskih malverzacijah!!! A možda i za ubistvo srpskega narodnega heroja. Arkana! E, ali optuženi se brani: "A, ne! Nisam ja novce pokrao, bre! Ja sam finansirao četnike u Hrvatskoj i Bosni!"

I ča sad? Ako se dokaže da je to istina, a hvala bogu, istina je, i ako mu se ne dokaže da je kriv za atentat na Arkana, morati će ga iz pržuna pustiti! Pa da! Nisu Srbi, kako mi Hrvati, koji u zatvoru držimo ni krive ni dužne svoje nika ljude. Čak ako Miloševića i pošalju u Hag, ima velikih mogućnosti da se izvuče z minimalnom kaznon. Ima on dosta olakotnih okolnosti, a najveća mu je to ča ni...Hrvat!

Uostalen, ..."zašto bi zatvor bio problem..." Kad se sve more rjesiti zjenon bocon mineralne vode Mg! A biti kriminalac ionako danas ni sramotno. Naprotiv! Ako si mafioso, na tebe će kako muhe na med (eli na ništa drugo) letiti lipe ženske, s tobon će se rado družiti i političari! Osobito gradonačelnici! Ča oni imaju zajedničkega? Imaju, imaju puno tega, van ja rečen. Razlika je minimalna: Bandi-ć, bandi-t! Jeno slovo! I zbog tega svega ja ne znam kega vraga se mi brižni toliko mučimo i u znoju lica svojega sve skuplj kruh jidemo. A za se obogatiti tribate imati dvi stvari! Ča ste rekli? Pamet i kapital? Ma dajte vas molin! Kapital, naravno, nimate. A da imate pamet ne bite cili život delali za to da se drugi bogate! Dakle za se obogatiti tribate dvi stvari: jenu crnu žensku bičvu z dvi škulje za oči i sačmaricu! Pak lipo pojdate po šolde tamu di hi

Piše:

Blaž PILJUH

ima! U banku! A ne u vaše propalo poduzeće!

Jakovčić: "Novi Statut istarske županije, prvi iskorak Istre i (z) Hrvatske u Europu ..."

Baš me zanimaju rezultati popisa stanovništva. Pak ću znati koliko u Hrvackoj ima vodokotlića! I koliko Marsijanaca, Eskima, Kineza, pingvina i... Istrijana. A koliko onih drugih kojima nacionalna pri-padnost ni zajebancija.

Jeno je sigurno, to poli nas u Istri ne će značiti baš niš, kako ni dosada. Jakovčiću se živo fuća i za popise i za propise! Iako u Ustavu i u ustavnim zakonima lipo piše da je preduvjet za dvojezičnost nadpolovična većina nika nacionalne manjine na niken području i da je za to mjerodavan rezultat popisa pučanstva, signor Giovanni Giacometti-Nino (po domaću Ivan Jakovčić-Nino) ne misli čekati rezultate popisa. Briga njega za hrvacke zakone, kad je i sam prizna da su ionako dosad realizirali skoro sve ča piše u ten noven (staren i odbačen) statutu! Pak se ja pitan dali naši zakoni služe za to da se po njima proganjaju uni koji Hrvaku brane eli pak da se štite oni koji je rastaču.

A sad je Jakovčić procjenjiva da će se i njigovo ministarstvo ugasiti, pak je izveja svoju tiradu z statutom istarske županije i dvojezinošću. Pa da, kad već ne more više biti ministar (z ministarskon plaćom) možda je došlo vrime da ostvari svoj stari san, da bude predsjednik! "Istre-države"!

A zapravo je šteta ukinuti to (samo za njega izmišljeno) ministarstvo za europske integracije. Ni istina da je to ministarstvo nepotrebno. Ono bi, ako niš drugo, pomoglo u demografskoj obnovi Hrvacke. Da se poveća prirast stanovništva! Kako? Vero lipo! Svaki put kad se mi Hrvati pokušamo ugurati u europske integracije, Europa nam odgovori: "Je.ite se Hrvati!!!" A takov savjet triba poslušati, a ne se z Europom inatiti i sukobljavati! I to ča prije! Počnite još noćas! Ako ne bude zadovoljna Europa, će sigurno biti... Hrvatice!

Nemojte mi zamiriti ča se zajebavan s tin stvarima. Meni je samo dosadilo z neozbiljnim ljudima ozbiljno raspravljati i polemirizirati.

Vaš Blaž Piljuh

USKRSNUĆE

*Uz tristotu obljetnicu Urote
zrinsko – frankopanske
30. travnja godine 1671.*

*I mač
i križ
i nišan
tvoj je znamen;
i misli nam gore kao plamen.*

*Na vršcima plamenih mačeva otrov se izljeva.
Krv će poteći u obzoru jednog dana.
Krv, krv, krv ...
Krv crna iz rana što davno peku;
i čut će se hrvatska himna
u kriku i jeku.*

*Opet će more stišati vale,
pogled se k nebu dići,
a mi ćemo svom Uskrsnuću ići –
Uskrsnuću ići.*

Ivan Dujmović

PROŠLOST - SADAŠNJOST - BUDUĆNOST

Povod za I. svjetski rat bio je atentat Gavrila Princa koji i je imao biti uvod u pripajanje Bosne i Hercegovine Srbiji. Kad su SAD prešle ocean, rat je okončan, ali tek nakon što je preko 20 milijuna ljudi spremljeno pod zemlju. Međutim, unatoč takvoj pogubnoj činjenici, zahvaljujući tadašnjoj a i kasnije politici SAD-a, Srbija je dobila placet ujedinitelja tzv. Južnih Slavena. U stvaranju Jugoslavije, odlučnu ulogu nisu imale ni Velika Britanija a pogotovo Francuska iako im to mnogi nedovoljno upućeni pripisuju, osim što su zdušno podržavale taj projekt.

Tako se i poslije II. svjetskog rata isto ponovilo. Srbija je ponovno dobila placet ujedinitelja, zahvaljujući odluci SAD-a koja je kao i poslije I. svjetskog rata podržala isti projekt na zagovor istih saveznika. Komunisti će kasnije iskoristiti tu činjenicu i igrati dvostruku ulogu, no ostaje odlučna činjenica je da i u toj novoj Jugoslaviji Srbija imala ključnu vojnu, policijsku i političko-partijsku ulogu.

U 90-tim godinama prošlog stoljeća, čemu smo bili očeviđci, gotovo ista garnitura ljudi koja je sada izvojevala izbornu pobjedu u SAD-u, po treći put je dala odobrenje da se održi Jugoslavija. Takvu suglasnost Srbi će pokušati iskoristiti za stvaranje isključivo srpske države. Međutim upravo takav stav odveo je zapnjene srpske nacionalfaštiste u političku i geostratešku pogrešku i gubitak povjerenja kod dotadašnjih pokrovitelja, čime su dosadašnji status izgubili nepovratno.

Ritualni pohod srpskog zločina na dan katoličkog Uskrsa u nadi da će osvojiti hrvatsko obalno i kontinentalno područje, isti takav ritualni zločin u Bi-jeljeni na dan muslimanskog Bajrama kao uvoda u okupaciju teritorija Bosne i Hercegovine, procijenjen je od vlasti u SAD-u kao imperialistička politika: stvaranje Velike Srbije umjesto održavanja Jugoslavije i stoga gube kako sa-

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.

vezništvo, tako i sve reference koje su svojom lažnom bizantinskom politikom uspjesno do tada prikrivali.

Odjednom dolazi do kopernikanskog obrata. Dosadašnji pokrovitelji i utemeljitelji Jugoslavije-Srbije, dovedeni fašistoidnom politikom Srba do pred zid, okreću u potpunosti svoju dotadašnju politiku i pokreću NATO, pa unatoč savezničkog pokušaja pružanja otpora američkom nalogu, istina nevoljko, ipak moraju sudjelovati u vojnim operacijama koje pokreće Clinton. Štoviše, gotovo na razini simbolike koja ima za cilj jasnu poruku, kako Beogradu tako i njegovim saveznicima i simpatizerima, napad na Beograd i Jugoslaviju započinje i predvodi prononsirani dotadašnji saveznik Beograda i Srbije, Velika Britanija, ispaljivanjem dalekometnog raketnog projektila s britanske nuklearne podmornice stacionarne u Jadranskom moru. Nakon tog čina, slijedi također vrlo simboličan čin od doista posebnog značenja. Započinju uzastopni napadi francuskoga ratnog zrakoplovstva na odabране ciljeve u Srbiji, a potom u borbene operacije uključuju čak i njemačko ratno zrakoplovstvo, što je bilo do tada ne zamislivo. Tek tada nastupaju američki borbeni zrakoplovi koji su svojim borbenim djelovanjem razorno neutralizirali i razbili u cijelosti tzv. Armiju Jugoslavije a Srbiju doslovce gospodarstveno etablirali u "mlade kameno doba". Na posljetku uzimaju i sam teritorij, tzv. svetu srpsku zemlju po kojoj nesmetano maršira američka pješadija s svojim poznatim marincima. Ostvaruje se stara vojnička uzrečica "teritorij je osvojen, kad na njega stupi noga pješaka". To je upravo učinjeno i to za svagda.

Opisanim postupkom, predsjednik SAD-a Clinton jasno je poslao cijelom svijetu poruku da se Srbija a ne nalazi više

na popisu saveznika Antante i da joj se istodobno provedbom ratnih operacija združenih snaga NATO-pakta oduzima nekadašnji status ujedinitelja južnoslavenskih naroda.

Time se geostrateška slika, strategija i ciljevi koje analitičari vole nazivati globalnom američkom politikom, temeljito izmijenila i postavila neke nove ciljeve i pred SAD kao i novostvorene države na području bivše Jugoslavije.

Pažljivom motritelju Clintonove politike potvrda ove teze nije mogla izbjegći iz vida, pogotovo u trenutku kada američki predsjednik, zaobilazeći Hrvatsku, dolazi u Ljubljani i s tribine, potpuno atipično, apsolutno neuobičajeno za istupe američkih predsjednika u inozemstvu, na ljubljanskom Tromostu unatoč iznimno kišnom danu pred ogromnim brojem Ljubljanačana, izjavljuje da američka politika računa isključivo na narode koji znaju upravljati svojom sudbinom i one koji svojim zdravim političkim postupcima mogu biti vjerodostojni partneri toj politici, a takvim se pokazao slovenskim narod, koji stoga može očekivati punu američku podršku. Ovaj događaj po svojoj jasnoj političkoj poruci, njezinoj težini kao i neuobičajenosti, podsjeća na sličan događaj koji se odigrao u Berlinu kada je predsjednik Kennedy uzviknuo "Ich bin ein Berliner". Nakon toga događaja u Europi ništa više nije bilo isto. Od tada američka politika preuzima vodeću ulogu u globalnoj strategiji nemoćne i politički apatične Europe. Može se povući paralela između tog događaja i govora i istupa predsjednika Clintonu u Ljubljani. Poruka američkog predsjednika, kad se pažljivo analizira, imala je za cilj da se dobro čuje i valjano pročita te naposljetu prihvati u Zagrebu. Činjenica je da se u to vrijeme u tzv. dobro obaviještenim političkim krugovima govorilo, da je nešto prije ovog govora u Ljubljani, Hrvatskoj ponuđena vodeća uloga na Balkanu. Je li doista tako ili nije, stvar je pristupa određenim faktima ili

pak pitanje povjerenja ili nepovjerenja američkom savezniku. Naime, ako stoji činjenica daje američka politika skinula Srbiju s popisa država saveznika i da je to dugoročan stav američke politike,isto tako je istina da za provedbu svoje politike na ovim prostorima treba i traži saveznika. Problem dakle nije u američkoj politici prema Balkanu i državama stvorenima nakon propasti Jugoslavije, već u politici novostvorenih država i povjerenja u vjerodostojnost američke politike. Držim da se ne bi smjelo sumnjati u vjerodostojnost te politike, naravno uz sve potrebne kautele koje jamče potpunu sigurnost u nepromjenjivost i suverenost novostvorenih država.

Nešto prije svog posljednjeg puta u Bosnu, predsjednik Clinton dao je vrlo znakovitu izjavu, koja pažljivom promatraču i analitičaru mnogo kaže. Govori o modelu na kojem se zasnivaju SAD; modelu multinacionalnosti, multikulturalnosti, religioznosti, mješavini rasa i dodaje da taj uspješni princip i model na kojem funkciraju ne samo SAD, već Kanada i Australija, nitko parametar neće dovesti u pitanje, pa to ne će biti slučaj ni u samoj Bosni. Štoviše, tvrdi da će uz pomoć međunarodnih faktora Bosna i Hercegovina po tom istom principu funkcirati, kao jedinstvena, cjelovita kako je i priznata od Ujedinjenih Naroda. Kad tome ne bi bilo tako, nastavlja Clinton, u pitanje bi bio doveden model postojanja u SAD kao države, što ne pada nikom na pamet.

Iz ovako jasnih i nedvojbenih poruka, moramo doći do zaključka da su dani tzv. srpske republike, pokušaja formiranja države u državi odbrojeni, posebno je to svima stavljeno do znanja Odlukom Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti-jednakopravnosti i svim padajućim pravima i obvezama sva tri naroda na području cijele međunarodno priznate BiH.

Doduše, prije toga valja slomiti aktuelni poredak u Srbiji i njegove sljednike na čijim se zločinačkim plećima održava i tzv. Srpska. Tako će biti trasiran put provedbi politike koja se mora zasnivati na punom i uzajamnom poštivanju prava i preuzimanju odgovornosti za provedbu tog cilja. Već su u tijeku hapšenja

i izručenja u Haagu i Miloševića, Karadžića i Mladića, Šljivančanina i drugih međunarodnih zločinaca čime se ruše posljednji fašistički oslonci plitkoumne politike, zasnovane na etničkom čišćenju i otimanju teritorija susjednim državama. S druge pak strane, stranci su brže i jasnije sagledali na koji način doći što prije do rezultata jedinstvene BiH, te je kao pandan oformljena Federacija, pri čemu je odlučnu ulogu odigrala duboka političko znanstvena spoznaja stranaca, bolje reći mandatara za upravljanje BiH, te je kao pandan oformljena Federacija, pri čemu je odlučnu ulogu odigrala duboka političko znanstvena spoznaja stranaca, bolje reći mandatara za upravljanje BiH, da genetski kod upućuje na zajedničko ishodište naroda koji žive u Federaciji i da će to biti točka mogućnosti ponovne revitalizacije cjelovitosti BiH. Naravno kao i uvijek, temeljna misao vodilja je, kaže američki predsjednik, jednako pravo svih na području cijele države BiH, kao temeljni uvjet funkcioniranja pravnog sistema. Dok ne ostvare te ciljeve, kaže Clinton, trupe za održavanje reda i poretku ne će napustiti Bosnu i Hercegovinu, a ne će je napustiti ni iz drugih vrlo bitnih strateških razloga od kojih javno spominje očuvanje dobrih odnosa sa saveznicima, tzv. islamskim zemljama, koje su izrazito senzibilizirane i stoga vrlo osjetljive zbog strahovitih zločina počinjenih u Bosni i Hercegovini nad stanovništvom koje pripada tradicijskom i kulturnom krugu islama. Podsećam daje u jednoj od svojih izjava Clinton naglasio, kako lažna propaganda islamskom svijetu želi Sjedinjene Države prikazati kao neprijatelje islama, što svakako nije istina. Međutim nastavlja Clinton, time se služe oni kojimaje stalo da bi se ohrabrili oni koji na različitosti vjera potiču nesnošljivost i prijete sukobima. Prirodno je, tvrdi nadalje, da SAD ima sumnju u pojedine zemlje s pretežnim muslimanskim stanovništvom koje kroz svoju politiku promoviraju terorizam, no to ne znači da u SAD-u, službenoj politici postoji strategija protiv islama kao religije. Ostaje da se dobro propitaju ovakve tvrdnje, kao i pitanje, da li će se politika nove administracije SAD prema Srbiji, tj. sadašnjoj Jugoslaviji u

bitnom izmijeniti. Na osnovu dosadašnjih pokazatelja, ostaje slobodno zaključiti da ne će doći do promjena zbog izmjene administracije.

Tako smjela tvrdnja može se postaviti na temelju dugoročne analize, koja upućuje da SAD nikako ne vode kratkoročnu politiku na bilo kojem dijelu svijeta, i da se za tu politiku može reći isto ono što se govori i za politiku crkve, kad se ta politika definira navođenjem "da imaju vremena i strpljenja". Da je tome tako najbolje svjedoči strpljivo rušenje tzv. socijalističkih zemalja, isključivo pomoću kadrova tih zemalja, navodeći vodeće kadrove da odpilaju granu na kojoj su sjedili. Sada ti isti koji su oni tada koristili, pokušavaju u sprezi s mafijom zadržati nešto od ranijeg, što im ne polazi za rukom jer su sada u dvostrukoj izdajničkoj ulozi, ako ne i višestrukoj i političkoj i kriminalnoj. Zaglibili su u politički, a još dublje u ekonomsko-mafijaški kriminal, pa uz neprijepornu činjenicu da za drugo nisu niti sposobni, a i tu su limitirani, a njihovi dojučerašnji protektori napustili su ih i osudili na sraman odlazak. Igrajući i dvostruku ulogu, ne vodeći bilo kada računa o općim interesima, već isključivo svojim osobnim, počinili su višestruku izdaju, čime su sami sebi presudili.

Zaključak je samo jedan: prošlo je vrijeme buldožera i dolazi vrijeme arhitekata. Potražimo nosioce takvih ideja, kojih bez sumnje ima u velikom broju i vjerujem da se može izaći iz ovog vražjega začaranog kruga. Ljudi koji su posljednjih petnaestak godina, gledano unatrag, vodili politiku, više to ne smiju činiti i valja im taj posao zabraniti, jer nisu nikada imali građanske hrabrosti i kad su imali i tzv. totalitarnu vlast da nešto učine u općem interesu, pa kako očekivati da bi to mogli učiniti sada, s ograničenjima koje postavlja demokracija. Sve što znaju i to na bilo kojem nivou, to je povisivati cijene kako bi nadmirili troškove i time voditi u inflaciju i daljnje beskonačno siromašenje naroda, uz nastavak istih blefova.

DESETOTRAVANSKA AKADEMIJA

Prigodom 60. obljetnice proglašenja

Nezavisne Države Hrvatske,

10. travnja 1941. - 10. travnja 2001.

U Zagrebu je 10. travnja 2001. Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - Podružnica Zagreb, uz posebno zalaganje svoga člana i predsjednika Hrvatske čiste stranke prava, bivšega saborskog zastupnika, **Ivana Gabelice**, u Hotelu Dubrovnik, uz prigodna predavanja hrvatskih povjesničara, organiziralo svečanu akademiju. U prepunoj kongresnoj dvorani Hotela Dubrovnik, u načnosti više od tristo posjetitelja, od kojih je trećina strpljivo odstajala cijelo vrijeme zanimljivoga i uzornog programa.

Kao i obično zvuči *Lijepe naše* označili su početak svečanosti. Mješoviti zbor *Kralj Zvonimir*, pod vodstvom maestra **V. Glasnovića** odjepavao je ne samo *Lijepu našu*, nego i drugih pet skladbi: Sad za dom (B. Podhraški), Gorski kraj (V. Novak), Pri Sv. Kralju (A.G.Matoš), Gospa Marija (A.G.Matoš) i U boj, u boj (Ivan pl. Zajc), nakon čega se slušateljstvo dugotrajnim i zanosnim pljskom zahvalilo Zboru na uspješnom izvođenju. Odmah poslije hrvatske himne, predsjednica HDPZ-a **Kaja Pereković** obratila se nazočnima sa željom da se u tišini prisjetimo svih onih koji su svoje živote položili za slobodu Hrvatske. Nakon minute šutnje za branitelje i stvaratelje Hrvatske, predsjednica je naglasila da je upravo na današnji dan u ime poglavnika **dr. Ante Pavelića**, umirovljeni pukovnik **Slavko Kvaternik** proglašio slobodnu i nezavisnu Državu Hrvatsku, koja je rođena u doba dok ratni vihor bjesni Europom, ali je Hrvatska ostvarenje sna pokoljenja koja su je sanjali, za nju ginuli i u vjeri joj se nadali. Posebno je istakla, da Nezavisna Država Hrvatska nije nacifašistička tvorevina, nego je nastala voljom hrvatskog naroda. Tu državu nitko nije imao pravo rušiti, ali, nažalost, partizani nisu postupali tako. Oni su, po diktatu komunističke partije i **Tita**, rušili tek uspostavljenu državu Hrvatsku.

Godine 1994. prof. **Kazimir Katalinić** objavio je knjigu *Rađanje države*, a proslov

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

toj knjizi napisao je Ivan Gabelica, koji je tako napisao: "Hrvatska država je nužnost i do nje se može doći samo borbom, drugog puta nema. Za uspješnost ove borbe nužna je sloga i jedinstvo čitavog naroda". Tu slogu i jedinstvo pokazali su u Domovinskom ratu sinovi domobrana, ustaša i istinskih antifašista pod vodstvom **dr. Franje Tuđmana**, te tako stvorili ovu neovisnu samostalnu Republiku Hrvatsku, koja je naša realnost.

Otvaranje svečane akademije: predsjednica HDPZ-a Kaja Pereković

Ali, znajmo, da nije bilo 10. travnja 1941. ne bi bilo ni 30. svibnja 1990. godine. Radi toga se poklonimo dvojici naših vođa: dr. Ante Paveliću i dr. Franji Tuđmanu što danas imamo svoju Hrvatsku, zaključila je predsjednica HDPZ-a, i prepuštajući riječ povjesničarima.

Program je dalje vodio dopredsjednik **Jure Knezović**. Nakon što je predstavio predavače kronološkim redom, u ime Podružnice Zagreb pozdravio je nazočne, istakvi da ima nas koji nismo doživjeli bljesak Desetoga travnja, a za nas je Deseti travanj, u posljednjih devet stotina godina hrvatske povijesti kamen zagлавni. U posljednjih devet stotina godina, Deseti travnja je onaj trenutak kada se, bioški rečeno, Hrvat us-

pravio. Kada mi više nismo robovi, kada smo ostvarili ideju **dr. Ante Starčevića** uz vodstvo dr. Ante Pavelića i postali subjekt u međunarodnoj zajednici naroda. Subjekt kojim se više nije moglo upravljati kao objektom, bez obzira što nam se dogodilo 1945. Da nije bilo onoga zanosa 1941., kad je seljak ostavio plug i uzeo pušku braniti Hrvatsku, ne gledajući na politiku, ne bi se to isto dogodilo i prije deset godina, kad smo prionuli u gardi da branimo domovinu. To se ponovilo, ali da nije bilo one muke, onoga križnog puta, onih silnih žrtava, ne bismo ni mi otišli u zatvor, ne bismo ni mi pitali gdje je naš brat, otac, stric. Ne bismo prešućivali naše mrtve za koje se u našem kraju govorilo "ne zna se za nj", ne bismo mi tražili istinu. Radi te istine mi smo danas ovdje - naglasio je Knezović, zamolivši **dr. Stjepana Matkovića** za riječ, koju, kao i izlaganja dr. Matijevića i dr. Jurčevića, donosimo prema tonskom zapisu.

Dr. Stjepan Matković: Poštovane dame i gospodo, obratio bih vam se s nekoliko prigodnih riječi o **Josipu Franku** jednome od vodećih pravaša u prvim godinama 20. stoljeća, u kom su njegovi sljedbenici prozvani frankovcima. Uz to molim vašu pozornost, naime, dr. Josip Frank se rodio 10. travnja 1844. godine u Osijeku. Frank je pripadao političkoj organizaciji pravaša starčevićanaca, koja se prije prvoga svjetskog rata strpljivo, jasno i glasno izjavila za hrvatsko državno pravo i cjelokupnost hrvatskih zemalja. U pogledu hrvatskoga državnog prava, hrvatski narod je sam po sebi državni faktor, a svaki takav faktor ne podnosi tuđeg gospodstva, čim se u njemu samom probudi njegova snaga.

Frankov politički nastup obilježava činjenica da nije odstupao od hrvatskoga državnog prava, poput nekih koji su se oslanjali na sustavno prilagodavanje jačima, što je bilo u neskladu s pravaškim idealom.

Dvorana je bila premala, da bi primila sve zainteresirane

Frank je spajao teoriju s praksom. Povezao je gospodarsku s političkom stranom života. Njegovom zaslugom svakije građanin stekao o osnovne pojmove o finansijskoj samostalnosti. Uz to, uspješno je vodio pravašku stranku, za koju je organizirao izlaženje brojnih listova i rad Starčevićeva doma.

Premda je imao jednu od najzaposlenijih odvjetničkih pisarnica u Zagrebu, on je poput siromaha, čime je pokazao svoju osobnost, spremam bio na žrtvu. Frank je bio jedan od rijetkih političara, koji je shvatio što donosi srpska promičba protiv Hrvatske. Ideju da u Hrvatskoj postoje dva ravноправna naroda pravilno je protumačio, da onda svaki može težiti da postane državni, pa bi se tako rastočila državotvorna stranka Hrvata. Stoga je upravo frankovce krasila dosljedna protusrska i protujugoslavenska tendencija, ali isključivo u obrani hrvatskoga državnog prava.

Frankovom smrću osjetila se praznina, tako da su mu čak i protivnici priznali određene vrline. Nastaje nenadoknadiv gubitak za pravaštvo. Ipak, tajna konačne pobjede ležala je u jačanju hrvatske nacionalne i državnopravne svijesti. Djelovanje Franka i njegovih sljedbenika ostavilo je, zbog njegove žive vjere u Hrvatsku, vidan doprinos u dugotrajanom nastojanju da se oživotvori hrvatska državotvorna ideja.

Nakon početnog izlaganja dr. Matkovića, poznati dramski glumac **Ante Rumora** snažno je izrekao Matoševu pjesmu **Epitaf bez trofeja**: Tu leži Div, /Naš stid i sram, /što bješe kriv, /Jer bješe sam. / Taj soko siv, /svogdomaplam, /isadježiv/i Voda nam./U jarku trune, /poput crkla strvi/, On, što neki ma bješe Eugen Prvi, /Kraljevina i sloboda naša. /A kraj njega civili ljudi rana, /Buntovnička, zla, neoplakana, /na surci Bacha, da ka grabancijaša.

O političkim i društvenim prilikama od 1917. do šestosječanske diktature kralja Aleksandra (1929.) govorio je povjesničar **Dr. Zlatko Matijević**:

"Poštovane dame i gospodo, dragi prijatelji, ugodna mi je čast da večeras pred ovako eminentnim skupom mogu reći misli o kobnim događanjima u povijesti hrvatskoga naroda od početka prvoga svjetskoga rata do prvih godina nakon njegova završetka, dakle u onom razdoblju koje nazivamo versailskim mirovnim poredkom. Kobni pucnji u Sarajevu 1914. godine nagovijestili su burne promjene u povijesti čovječanstva. Ni mali hrvatski narod, tada dio velike Austro-Ugarske Monarhije, nije mogao ostati bez svoga udjela u prvome svjetskom ratu i svim posljedicama koje je taj rat donio sa sobom.

Sve političke hrvatske stranke, koje su djelovale već u doba Austro-Ugarske na ovim našim prostorima, osim Stranke prava, popularno zvane frankovci, po svome vodi, bile su za rušenje Monarhije, bile su za stvaranje jugoslavenske države. Jedina Stranka prava na čelu sa svojim vođama; **Aleksandrom Horvatom, Ivicom Frankom, Vladimirom Prebegom, popom Stipom Vučetićem** i mnogim drugima, zna da ako rat završi tako da nestane Monarhije, da će nestati i hrvatske državnosti, da će Hrvatska postati zalog velikosrpskih appetita. To što su znali frankovci, nisu htjeli znati drugi hrvatski političari. Tisuću devetsto sedamnaesta godina iznjedrije tri deklaracije, koje su po svom sadržaju bile kobne i sudobnosne za povijest hrvatskoga naroda. U emigraciji, Jugoslavenski odbor zajedno s izbjegličkom srpskom vladom na Krfu, donosi Krfsku deklaraciju u kojoj se zalaže za rušenje Monarhije i stvaranje zajedničke jugoslavenske države, zajednicu Slovenaca, Hrvata i Srba i svih onih koji su u to vrijeme smatrani jugoslavenskim narodima, osim Bugara. Uzemlji, tj. u Austro-Ugarskoj, u prijestolnici, u Beču, glavnome gradu te Monarhije, članovi Jugoslavenskoga kluba na čelu sa Slovenskom ljudskom strankom i nekim tačnjim političarima iz Dalmacije donose Svinjansku deklaraciju, koja iako pitjevskim jezikom ne daje na znanje što je njezin pravi smisao, ipak ukazuje na to da monarhiju treba srušiti i da Hrvati trebaju postati dio zajedničke ju-

goslavenske države. Jedini političar, visoki crkveni velikodostojnik, vrhbosanski nadbiskup **Stadler** uviđa svu opasnost Svinjanske i Krfske deklaracije, te donosi u studenome 1917. svoju, kojom pobija sve ono što te dvije deklaracije traže i zalaže se za stvaranje hrvatske države na temelju hrvatskoga državnog prava unutar Monarhije, držeći daje ona jedini štit i protiv panrusizma i pravoslavlja i protiv srpskih pretenzija na hrvatske zemlje.

No, 1918., slom centralnih sila, Austro-Ugarske dovodi Hrvatsku u položaj da nestaje njezina državnost i da se stvara prva jugoslavenska država, Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca. Narodno vijeće hrli u Beograd da pred regentom 1. prosinca 1918. stvari novu jugoslavensku državu. Jedini glas, politički glas, u Hrvatskoj bili su frankovci koji su znali da taj čin dovodi Hrvate u neravnopravan položaj. No sudobnosno za Stranku prava, i za sve Hrvate, bilo je to daje Stranka bila silom ugušena, ali samo privremeno. Njezini vodeći ljudi dospijevaju u zatvor, dio odlazi u emigraciju. Stranka je bila obezglavljenja. Jedina politička hrvatska stranka koja se zalagala za hrvatsko državno pravo, za hrvatsku samostalnost privremeno nestaje iz hrvatskog političkog života.

Kada se situacija ponešto stabilizirala, kada su došli prvi izbori, kada je trebalo stvoriti ustav novonastale države, vidjelo se da je političku težinu u Hrvatskoj zadržao **Stjepan Radić**, čovjek koji je bio opsjednut panslavenskim i južnoslavenskim idejama. Frankovci, koji su se zalagali za hrvatsku državu, privremeno paktiraju s njim, misleći da će moći svojom političkom razboritošću utjecati na Stjepana Radića i pripomoći da se u novonastalim uvjetima, u uvjetima versailskog mirovnog poredka ipak osigura za Hrvatsku nekakav položaj, koji bi zadovoljavao njezin narod. Prvi hrvatski blok u kojem su frankovci bili zajedno s hrvatskim zajedničarima, tj. bivšim starčevičancima i sa Stjepanom Radićom, nije za njih dobro završio. Radić ih, zbog njihovog nastojanja

Zbor je uveličao priredbu

da se ne surađuje sa srpskim Beogradom, isključuje iz prvoga hrvatskog bloka.

No, frankovci ne posustaju. Oni dalje s grupom **Stjepana Buća** i nešto kasnije s **Antom Trumbićem**, predsjednikom bivšeg Jugoslavenskog odbora, čovjekom koji je bio prvi ministar vanjskih poslova Kraljevine SHS, čovjeka koji je shvatio sve svoje zablude, udružuju se u drugi i kasnije u treći hrvatski blok. Taj blok nakon Radiceve konverzije, nakon Radiceva priznavanja Vidovdanskog ustava, nakon priznavanja kraljevine, nakon priznanja centralizma, počinje na hrvatskoj političkoj pozornici dobivati na težini. U tom trenutku jedna od najvažnijih frankovačkih figura postaje **dr. Ante Pavelić**, mladi zagrebački odvjetnik.

Na izborima za oblasnu skupštinu u siječnju 1927. dr. Pavelić biva izabran za skupštinskoga narodnog zastupnika. Kao njegov prvi govor, u Zagrebačkoj oblasnoj skupštini, koja je bila održana u Sabornici na Gornjem Gradu u Zagrebu, on izričito kaže daje podjela Hrvatske na oblasti samo plan Velikosrba da podjarmo Hrvatsku i on kao narodni zastupnik u tome oblasnom vijeću traži da se svi hrvatski izabrani poslaniči ujedine ujedno izabrano tijelo i da traže samostalnu hrvatsku državu. Na posljednjim parlamentarnim izborima u rujnu 1927. na listi Hrvatskoga bloka dr. Pavelić i dr. Trumbić bivaju izabrani u beogradski parlament. Prva izjava koju je Pavelić dao u tom parlamentu bila je da on i njegov stranački drug Trumbić, iako su došli u beogradsku skupštinu, ne priznaju ustavno stanje koje vlada u državi, nego će poduzeti sva legalna sredstva daše izbore za samostalnu hrvatsku državu. Nakon atentata na Radića i zastupnike HSS-a i nakon ukidanja ustava i svih političkih stranaka dr. Pavelić odlazi u emigraciju, da bi se dalje nastavio boriti za ideal hrvatske samostalne države.

I poslije ovog predavanja dramski umjetnik Rumora izrekao je domoljubnu pjesmu poznatoga hrvatskog pjesnika, Drage Ivaniševića Hrvatska.

Nakon što nas je dr. Matijević svojim izlaganjem doveo do šestosiječanske diktature, predavanje je nastavio hrvatski povjesničar **dr. Josip Jurčević**, koji je govorio o problematici u razdoblju od 1929. do 1941.:

5 obzirom na to da smo većina živjeli dugi niz godina u jednome totalitarnom sustavu, gdje su mnoge predodžbe, znanja, znanstvena istraživanja te spoznaje o hrvatskoj povijesti, a poglavito o povijesti 20. stoljeća, bile interpretirane apologetski, što znači da su bile krivotvorene, pa zbog toga i danas, nažalost u Hrvatskoj, prevladava čitav niz površnih stereotipa o stvarnosti. Ovom prigodom ću govoriti o jednom aspektu problema između 1929. i 1941., koji je najčešće danas u hrvatskoj javnosti krivo interpretiran, odnosno drastično pojednostavljen i krivotvoren. Naime, i danas u javnom životu, od medija pa do udžbenika, a to znači svega onoga na temelju čega bismo trebali poznavati određene činjenice, susrećemo se s pojednostavljenjima gdje se veoma često utsaški pokret, fašizam i nacional-socijalizam potpuno izjednačuju, iako se radi o potpuno različitim pojmovima u smislu ideologije, organizacije, ciljeva i t. d. Stoga ću govoriti o tim pojmovima, ne s nekog teoretskog aspekta, nego s aspekta interesnih događanja u drugoj polovici 30-tih godina, pa do 1941. iz kojih nedvojbeno proizlazi kako se radilo o različitim interesima iza kojih su stajali opet različite teorije i interpretacije.

Ponajprije nekoliko riječi o radu nakon 1929. godine. Naime, nakon toga dolazi do osnivanja ustaškog pokreta UHRO (Ustaša -

Hrvatska revolucionarna organizacija) To je puni naziv, koji se može podijeliti, s obzirom na svoje djelovanje, na domovinski i izvandomovinski. O toj problematici postoji veoma malo istraživačkih radova, a ono što postoji, uglavnom krivo interpretirano i krivo kontekstualizirano. No ključno razdoblje, s obzirom na versailleski period i na sve ono što se događalo s Europom i s različitim interesima u Europi, naročito nakon druge polovice tridesetih godina, ukazivalo je kako će doći do velikoga raspleta. Ne samo zbog razvoja fašizma u Italiji od 1922. ili razvoja nacionalsocijalizma u Njemač-

Organizatori i predavači

koj od 1933., nego i čitav drugi niz tenzija koje su postojale u Europi, ukazivale su da će doći do eskalacije.

Francuska i Velika Britanija poduzimale su čitav niz akcija. Sukob u takvim interesima u kojim je varirala, s obzirom na interes, fašistička Italija, ona je pokušala i hrvatsko pitanje i jugoslavensku državu iskoristiti za svoje nacionalne ciljeve i interes, a oni su prije svega bili usmjereni na obnavljanje nečega što možemo u simboličnom smislu nazvati obnovom Rimskog carstva, pa dakle, obnovom utjecaja u sredozemnom bazenu. Itakvom raspletu, odnosno 1937. i 1938., kad je bilo sasvim jasno da će doći do promjena versailleskih granica, i to nasilnim putom, i Italija i Njemačka sve se neprijatelj skije odnose prema svim hrvatskim organizacijama, a posebno prema Ustaškom pokretu, koji je djelovao na njihovom prostoru. Uto vrijeme sklopljene i jugoslavensko-talijanski ugovor, od kojeg se jedna posebna točka odnosila na Ustaški pokret, odnosno jugoslavenska strana je tražila da se zabrani djelovanje ustaškog pokreta na području Italije, što je i učinjeno. Učinjen je i preselan u tome smislu, da je čak jedan jugoslavenski službenik dobio, a i danas je to neuobičajeno, pravo nadzora provođenja tog ugovora.

Isto tako kako je vrijeme odmicalo, njemački interesi, pogotovo kad je 1939. počeo rat u Europi, bili su na području jugoistočne Europe za očuvanje Jugoslavije. Zbog toga je prema Jugoslaviji učinjen čitav niz ustupaka, gospodarskog, političkog i drugog karaktera, a poglavito u odnosu prema hrvatskim organizacijama na području Njemačke, gdje je također zabranjeno njihovo djelovanje i u većini slučajeva izvrnuti su velikome progonom.

U takvom kontekstu se odvijaju do početka 1941., kada ta Njemačka dosije vrhunac svoje moći, odnosno Njemačka je uspjela bilo vojno, gospodarski ili diplomatski zadominirati najvećim dijelom Europe, pa je karta tadašnje Europe bila karta Njemačke,

Predavanje dr. Stjepana Matkovića

Publika sa zanimanjem prati izlaganje

jer je dominirala i sjevernom i južnom i zapadnom, a naročito srednjom Europom. Međutim, promjene koje su se dogodile pod rukovodstvom i organizacijom britanske obavještajne službe na prostoru Jugoslavije, dovele su do promjene okolnosti i zbog toga je došlo do rata na području Jugoslavije i ona se veoma brzo raspala.

Postoje također stereoptipi o nastanku hrvatske države, odnosno Nezavisne Države Hrvatske, koji govore da je NDH nastala voljom i interesima, odlukom i u organizaciji tih dviju država, bilo Njemačke bilo Italije. Već iz ovog što sam izložio, jasno proizlazi kako nisu postojali nikakvi mistični razlozi prema prostoru prve Jugoslavije od strane Njemačke ili Italije, pa tako ni prema Ustaškom pokretu, prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ili projekciji samostalne hrvatske države. Tako isto iz događaja koji su predhodili osnivanju NDH, dakle pred 10. travnjom 1941., djelovanje Njemačke uopće nije bilo usmjereni na stvaranje NDH, a pogotovo ne na čelu s Ustaškim pokretom. Svi tajni kontakti koje je Njemačka imala prema Hrvatskoj bili su usmjereni prema Mačeku, čak je od strane Njemačke, bilo pokušaja da se Hrvatska u trenutku raspada Jugoslavije podvede pod neku vrstu saveza ili političkog nadzora pod Madžarsku, ali budući su Madžari imali čitav niz drugih problema nisu to prihvatali. Utakvim okolnostima bilo je veoma bitno raspoloženje hrvatskog naroda. To se najbolje očituje 8. travnja kad je na bjelovarskom području došlo do prvog proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, stope najbolji pokazatelj volje i težnje hrvatskog naroda, ne samo tijekom 20. stoljeća nego, možemo reći višestoljetne težnje hrvatskog naroda.

Sam čin proglašenja Nezavisne Države Hrvatske od strane Slavka Kvaternika bio je potpuno nezavisni čin, koji se danas istraživački, na temelju arhivskih dokumenata može dokazati, bilo da se radi o dokumentima u Hrvatskom državnom arhivu bilo na temelju njemačkih izvora.

U tom smislu bitno je naglašavati tih nekoliko činjenica, koje na praktičnoj razini možda najbolje pokazuju o čemu se radi, kad se govori o poistovjećivanju Ustaškog pokreta bilo s fašizmom bilo s nacional-socijalizmom, a NDH s nacional-socijalističkom Njemačkom odnosno fašističkom Italijom. Utakvim okolnostima ne treba ići u objašnjavanje ideoloških, teoretskih ili nekakvih svrhovitih razloga, jer je to sasvim lako izvesti. Međutim, mislim da je najbolje govoriti i objašnjavati na ovaj način na koji sam ja pokušao ukratko, na interesnoj razini, gdje su nacional-socijalizam i fašizam nastojali svim sredstvima, bez ikakvih apriornih podrški, sve svoje djelovanje prilagoditi svojim vlastitim interesima.

Isto tako Ustaški pokret je imao osnovni cilj stvaranje samostalne hrvatske države, iz jednog jasnog interesnog razloga koji se često zaboravlja. Naime, smatralo se kako se interes hrvatske države i njezine nacije može ostvariti jedino u samostalnoj hrvatskoj državi. To je bila jedina misao vodilja u djelovanju Ustaškog pokreta. Jasno da je tada, kao i 90-tih godina, obzirom na povjesne okolnosti i na čitav niz međunarodnih povijesnih silnica to bilo nemoguće izvesti samostalnim djelovanjem, nego se morala čekati pogodna povijesna prilika. Ta prilika se ukazala u travnju 1941. i ona je u ondašnjim okolnostima iskorištena na način na koji je to u datim povijesnim okolnostima bilo moguće.

Isto tako u javnom životu Hrvatske govor se kako to proglašenje uopće nije bilo državotvorni čin, odnosno da nije bila država, da je bila protektorat i slično, a pritom se navodi čitav niz neistina i krivotvorina, i ovom prigodom treba spomenuti činjenicu da je Nezavisna Država Hrvatska bila nezavisna operativna tadašnjim okolnostima. Njezina suverenost, njezina samostalnost može se mjeriti tadašnjim europskim okolnostima, a to znači daje ona moralna priznavati određen utjecaj. Ali njezina samostalnost se može dokazivati i formalno-pravno može dokazati čitavim nizom međunarodnih ugovora koje je ta država sklopila i čitavim nizom diplomatskih odnosa što je praktičko značilo priznavanje te države.

Na našem povijesnom putu dr. Jurčević nasje doveo do 10. travnja 1941., a kakva je sloboda bila u državi koju njeni protivnici, pa ujedno i protivnici bilo kakve Hrvatske, tako sotoniziraju najbolje se vidi ako se usporedi sloboda u kulturnom životu u Ne-

visnoj Državi Hrvatskoj s Hrvatskom u komunističkoj Jugoslaviji. Za takvu usporedbu najbolji pokazatelj je rad akademika Dubravka Jelčića, koji nije bio u mogućnosti osobno nazočiti ovome skupu, ali je suglasan da se njegov rad o kulturnom životu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, objavljen 1995. u Časopisu za suvremenu povijest (god. 27, br. 3, str. 521.-526.) procita. Naslov mu je *Kulturni život u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, a ovdje ga objavljujemo s malim skraćenjem:

Tema Hrvatski narod u drugom svjetskom ratu, ako je želimo iscrpsti s punom znanstveno-kritičkom odgovornošću, podrazumijeva i temeljito istraživanje svih životnih pojava i oblika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj; a to je, kao što se možemo sami uvjeriti iz naše svagdanje prakse, u Hrvatskoj još i danas najsigurniji način da se izvrgnete sigurnim optužbama kako ste u najmanju ruku barem ustašoidni nostalgičar, naravno, ukoliko ne gledate na to razdoblje hrvatskoga narodnog i državnog života kroz jugosrpske naočale i ne rabite rječnik i stil koji su u razgovoru o tome uveli odavno naši "antifašisti" jugokomunističke orijentacije.

Što se mene tiče, odavno sam izgubio i najmanju osjetljivost na njihove prigovore te vrste. Znam da ovo što ću iznijeti ne će biti po ukusu onih koji brane svoje mladenačke zablude zatvarajući oči pred činjenicom da su bili komunističke lutke, korisne budale u njihovoj antihrvatskoj i antihumanoj borbi za vlast. No htjeli oni to priznati ili ne, jest činjenica da su Hrvati i tada, prije punih pedeset i pet godina, jednako kao i prije pet godina, htjeli državu i da su sasvim logično iskoristili prvu priliku koja im se pružila da je i ostvare. Da nije bilo te želje, Nezavisne Države Hrvatske ne bi ni bilo; a da nije bilo te želje tada, još manje bi je bilo pola stoljeća kasnije, pa ni Republike Hrvatske danas zacijelo ne bi bilo. Kome bi to išlo u račun, čije interese zagovaraju oni koji tu činjenicu ne priznaju ni danas, ne moram vam valjda reći.

Kulturni život u NDH jest svima najbolji povijesni primjer i dokaz, što za jedan narod znači imati državu bez obzira na politički poredak u njoj; ne samo bujnost kulturnog života, ne samo množina kulturnih manifestacija, količina tiskanih knjiga, izvedenih kazališnih premijera, prikazanih izložaba ili ostvarenih gostovanja, nego i visoka razina vrijednosti tih događaja, koja je bila dosegнутa unatoč formalnim političkim ograničenjima i sve težim ratnim prilikama, premašila je u te četiri godine ne samo sva i najoptimističija realna očekivanja nego i sve što je na tom polju učinjeno tijekom pet puta duljeg razdoblja kraljevske Jugoslavije.

Djelovanje Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, popularnog HIBZ-a, i danas je s punim pravom simbol te djelatnosti, simbol koji ni danas, u slobodnoj Republici Hrvatskoj, nije ni dosegnut, a nekmoli nadmašen. Štoviše, ne bismo pretjerali kad bismo rekli da je upravo HIBZ svojim nakladničkim potezima davao ne samo ton nego i bitne odrednice kulturnog života u NDH, usmjeravajući ga prema pluralizmu stvaralačkih nastojanja neovisnih o dnevnoj politici. A kad to kažemo, zna se da iza toga svega stoji dr. Mate Ujević, koji je kao ravnatelj vodio HIBZ od njegova osnutka do njegova kraja, ostavši do danas neprevladani uzor i nedostignutiprimjer, što može učiniti samozatajni čovjek s jasnim ciljevima i nepresušnom radnom energijom.

Mi u ovoj prigodi ne možemo ulaziti u pojedinosti, ali ćemo ipak nавести barem neke od njih, kao ilustraciju naših tvrdnjki. Više od četiri stotine knjiga tiskano je u HIBZ-u kroz četiri godine, ili, da budemo precizniji, kroz 49 mjeseci Nezavisne Države Hrvatske, i to ne makar kakavih knjiga. Pored četiri sveska legendarne Hrvatske enciklopedije, od koje je prvi svezak izlazi u doba Banovine Hrvatske, neposredno uoči izbijanja rata u nas, djela koje stručnošću i znanstvenom objektivnošću nadilazi i sve Krležine enciklopedije, koje uostalom ne bi ni bilo bez ove koja joj je prethodila, tu su brojna druga enciklopedijska izdanja kao što je Naša domovina, iscrpna enciklopedija o Hrvatskoj koja je izašla već 1943. u dva omašna sveska pod uredništvom Filipa Lukasa, pa izdanja sabranih djela hrvatskih pisaca, koja su i danas nezamjenjiva u svakodnevnim bilo znanstvenim bilo čitatelskim potrebama, a gotovo da i nije bilo živog hrvatskog pisca kojemu nisu izašle nove knjige bilo u HIBZ-u bilo u Matici hrvatskoj ili u drugih poznatih nakladnika (Velzeka, na primjer). U četiri hrvatska državna kazališta (Zagrebu, Osijeku, Sarajevu i Banjaluci) izveden je velik broj kazališnih premijera iz dramskog, opernog, baletnog i operetnog repertoara. Razmak od jedne premijere do druge bio je u

to doba manji nego ikada prija, što znači da se radilo užurbano i bez novčane oskudice. Država je znala da kultura nije potrošnja, nego investicija u izgradnju i afirmaciju nacionalnog duha i nacionalne svijesti. Takvo bi znanje dobro došlo hrvatskoj vlasti i danas. Kulturne rubrike dnevnih i tjednih listova, poglavito "Hrvatskog naroda", "Nove Hrvatske", "Hrvatskog lista", "Novog lista" i "Spremnosti", kao i sadržaji književnih listova i časopisa "Hrvatska revija", "Vienac", "Književni tjednik", da druge ne spominjemo, dokazuju svu širinu koncepcije koju su njihovi urednici provodili u svakodnevnoj svojoj kulturnoj politici. Tiskali su sve hrvatske autore koji su ponudili svoje rade bez ikakve političke ili, pogotovo, ideo-loške selekcije, tiskali su i mlade pisce, posve nepoznate i neafirmirane, otvarajući im vrata književnosti i publicistike (Ivan Raos, Ivica Katišić, Branko Boranić, Dražen Panjkota, Jakša Ercegović, Jerko Skračić...); a tiskali su i djela engleskih, američkih i ruskih autora, ali i djela drugih nekih imena iz redova "neosovinskih" naroda (Zoščenko, Blok, Ševčenko, Bunjin, Shaw). Dokazuje to nedavno izašla Bibliografija priloga iz kulture u dnevniku "Hrvatski narod" od 10. travnja 1941. do 6. svibnja 1945. Ovdje ponovimo samo to, da su u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj živu djelatnost razvijala četiri državna kazališta. Unjima djeluju i takva imena kao što su Branko Gavella, Tito Strozzi, Jakov Gotovac, Lovro Matačić, Marko Fotez, Ljubo Babić, Boris Papandopulo, Antun Dobronić, Ivan Brkanović, Mile Cipra; a na estradnim pozornicama prva mjesta zauzimaju Vlaho Paljetak, Viki Glovacki i mladi Andrija Konc, koji je svoje uspjehe i popularnost u to doba platio glavom već prihv dana nakon "oslobodenja". Koliko je kulturni život u NDH bio autonoman pokazuje možda najbolje i činjenica da još 3. svibnja 1945. prvakinja zagrebačke opere Dragica Martinis pjeva naslovnu ulogu u Massenetovoj operi Ma-

Zavidnu tolerantnost u svojoj kulturnoj politici pokazala je vlast NDH svojim odnosom prema Krleži. U "Spremnosti" je (broj 7, 1942.) izšao članak Marka Čovića o strujanjima u suv- je također bila djelatna članica zagrebačkog

Predavanje dr. Zlatica Matijevića

remenoj hrvatskoj književnosti, u kojemu se Krleža i Budak ocjenjuju kao dva najznačajnija hrvatska pisca, pa se i najavljuje književna reaktivizacija Krležina: autor želi da se to dogodi što prije, iako je, veli, sigurno da će Krleža i sada krenuti svojim putem. Zamaštost ovih riječi bit će namjasna ako znamo da su potekle iz pera osobnog tajnika Mile Budaka. Štoviše, Budakovim nastojanjem sam dr. Pavelić primio je u dva navrata Miroslava Krležu, a svjedok prvog od tih susreta, koji se zbio u Budakovoj nazočnosti, zapisao je, da je Budak tom prilikom sjao od radosti što mu se ispunila želja da se ova dva čovjeka nađu i porazgovore "oci u oči". Ima li, može li uopće i biti jačeg dokaza nezamislive širokogrudnosti koju je ustaški režim pokazao u svojoj kulturnoj politici? Pa kad se Krleža povremeno znao skloniti u sanatorij dr. Vranešića, jasno je da to nije učinio u strahu pred ustaškim terorom, nego u strahu pred skojevskim komandosima, koji su ga mogli, kako je on rekao Paveliću, umekati na ulici kao cuka. Sve se to, dakako, podudara s onim stoje izjavio ministar narodne prosvjete dr. Julije Makaneć, da umjetničko stvaranje mora uživati punu slobodu. Puno prije njega sličnu izjavu dao je i sam dr. Ante Pavelić: primajući izaslanstvo srđnjoškolskih profesora obvezao ih je da svoj odgojni i obrazovni rad ne podvrgavaju politici, nego samo hrvatskim nacionalnim potrebama. Daje to bila istinska tendencija državne vlasti pokazuju i tadašnji školski udžbenici: tko ih prolista, uvjerit će se da smo tada imali izvrsne udžbenike, bolje nego ikada prije i poslije u povijesti našega školstva. Ima ih koji bi, uz razumljivu dopunu, mogli biti rabljeni i danas, jer boljih još uvijek nemamo.

U hrvatskim kazalištima nesmetano su djelovali Aca Binički, Mila Dimitrijević, Dejan Dubajić, Aco Gavrilović, iako su bili Srbi; njemačko poslanstvo prosjedovalo je kod intendantu Dušana Žanka jer je u operi nastupao i dalje Leo Mirković, iako je bio Židov. A da i ne spominjemo Belu Krležu, koja

Mnogi su odstajati čitavu priredbu

Krunoslav Slabinac pridružio se obilježavanju velike obljetnice

teatra od prvog do posljednjeg dana NDH, iako je bila Srpskinja i supruga prononsirana komunističkoga piscia.

Primjere koji su se dosad, u srbokomunističkoj interpretaciji, brižno skrivali mogli bismo nizati i dalje. Jaroslav Šidak - a njega valjda nitko ne će osumnjičiti za ustashaoidnost - naveo je u svojoj raspravi Sveučilište za vrijeme rata i okupacije (1941 -1945), da unatoč Zakonskoj odredbi o rasnoj pripadnosti, "sveučilišni nastavnici židovskog porijekla, osim rijetkih pojedinaca, nisu bili tada udaljeni sa Sveučilišta nego su bili djelomično obuhvaćeni tek masovnim umirovljениjima g. 1943.". Dodaje, da je većina "ostala na svojim mjestima sve do kraja rata". Antun Barac bio je najprije udaljen s katedre i poslan u Staru Gradišku zbog masonstva i jugoslavenstva, ali je ubrzo vraćen na katedru. I on je surađivao do kraja NDH u "Spremnosti" i u "Hrvatskoj reviji", napisao je čak i aluzivni članak Sloboda šutnje koji se mogao sa stajališta rezima i zlonamjerno tumačiti, ali je svejedno ne samo pisao i dalje i ostao na katedri nego je ipoglavnikovom odredbom potvrđen njegov izbor za redovitog člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u kojoj je cijelo vrijeme sjedio u istom svojstvu i slikar Ljubo Babić.

Barac u jednom članku svjedoči i o dostojnom tretiranju književnog i umjetničkog rada, koje se očitovalo u razmjerno visokim honorarima književnika i ostalih umjetnika, kakvi nisu bili nikada u Hrvatskoj, ni prije ni poslije, a nisu (nažalost) ni danas. Neka nitko ne kaže daje to nevažno, a još manje bi valjalo reći, daje to bio oblik potkupljivanja. Čak i kad bi ovo drugo bilo u pitanju, još uvjek bi to bio znak daje kulturno stvaralaštvo bilo visoko cijenjeno i daje vlastima bilo stalo da one koji stvaraju imaju uza se, a ne protiv sebe.

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj radiofonija je doživjela prvi svoj značajniji polet. Snaga odašiljača Radio Zagreba bila je u travnju 1941. samo 0,7 kW, a već u veljači 1942.

pojačana je na 10 kW, što je u ono doba bila značajna jakost. Pokrenuta filmska proizvodnja; uz promđbeni "slikopis" Straža na Drini snimljen je prvi hrvatski umjetnički film Lisinski, koji se nije osramotio ni kad je nedavno bio prikazan zagrebačkoj filmskoj publici.

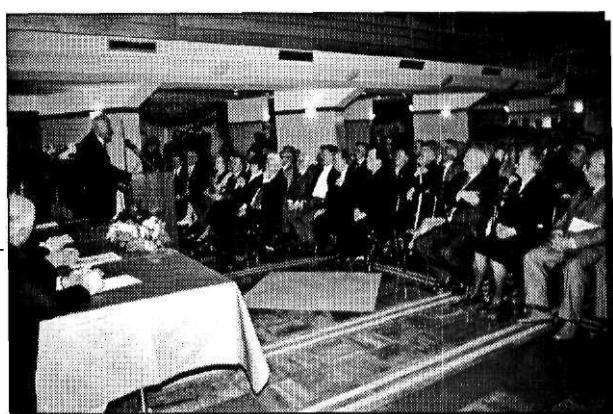
Činjenice su činjenice i njih nije moguće izbrisati. A činjenica je i to, da u hrvatskom tisku i na hrvatskim pozornicama nije bilo ni njemačkih ni

talijanskih autora onoga doba koji bi bili zađeni nacističkom ili fašističkom ideologijom; Berlinska filharmonija gostovala je u Zagrebu s djelima Mozarta, Schuberta, Brahmsa, Wagnera, Beethovena, Haydna, a rimska Kraljevska opera izvodila je Aidu, u kojoj je pjevao i legendarni Beniamino Gigli. Činjenica je i to što svjedoči Ante Ciliga (1989.), daje u zagrebačkim intelektualnim krugovima, uključujući i one koji su javno djelovali i suradivali s vlašću, pa i u načekluzivnjim novinskim uredništvima, primjerice "Spremnosti", vladala izrazito slobodarska, protuosovinska, prozapadna, anglofilska orijentacija; kao što je činjenica i to, da je godine 1944. izašla u Zagrebu, nakladom Ante Velzeka, Hrvatska književnost Slavka Ježića, iscrpno i dotad najpotpunije, najreprezentativnije književno povijesno djelo o hrvatskoj književnosti od njezinih početaka do tih dana, a u njoj se Miroslav Krleži posvećuje isto toliko prostora koliko i Mili Budaku, čak i nekoliko redaka više, dok se o Vladimиру Nazoru raspravlja na šest i pol stranica, trostruko više nego što ih zauzima riječ o Budaku. A Nazor je već tada održao onaj svoj famozni govor u Bihaću, bio je već i predsjednik ZAVNOH-a, što nikome u Hrvatskoj nije bila tajna, a ponajmanje vlastima u Zagrebu. U knjizi se spominju i August Cesarec, i Goran Kovačić, čak i takav minorni pisac kao što je Stevan Galogaža: prvi je već bio poginuo među kerestinečkim bjeguncima, drugi kao partizan, dok je treći sjedio u jasenovačkom logoru; ali Ježiću zbog svega toga nitko nije prigovorio, knjiga se nesmetano prodavala. Usprendimo li to s praksom komunističkih vlasti u analognim slučajevima, postaviti ćemo opravданo pitanje: Je li u NDH bilo više slobode nego u komunističkoj

Jugoslaviji? Čak i ako pozitivno odgovorimo na ovo drugo pitanje, još uvjek se ne može poreći da je ta njihova hrabrost bila omogućena, pa i motivirana, visokim stupnjem slobode koja je u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj vladala u sferi književnosti i kulturnog života..

Pjevač **Krunoslav Slabinac** ukrasio je nastavak akademije sa svoje tri pjesme oduševiši nazočne. Pjema kojom je započeo bila je "Ovo je moja zemlja". Hrvatski politički uzniči zbog ideje Desetoga travnja proveli su stotine tisuća godina zatvora. Taj Deseti travnja bio je za nas miljokaz. Kad danas pogledamo što se događa našoj braći u Bosni i Hercegovini, tek onda Deseti travnja dobiva pravu vrijednost. To je ona krijesnica, koja je ostavila vječno svjetlo u našim srcima, našim mislima, da smo slobodni tek onda kad smo na Drini. To je onaj dan za koji je rekao blaženi Alojzije Stepinac, daje osjetio bilo hrvatskog naroda.

Kako je Deseti travnja odnosno Nezavisna Država Hrvatska utjecala na daljnju borbu za hrvatsku državnu nezavisnost očtalo je **dr. Andelko Mijatović** koji u svom referatu iznosi da su Hrvati od 1102. neprestano upadali u državnopravna ujedinjenja, koja su se uvjek pokazala pogrešnjima. Pravaški pokret nastojao je stvoriti svoj program kako bi Hrvati postali suvereni i nezavisni, a to je uspjelo Ustaškom pokretu pod vodstvom dr. Ante Pavelića, koji je 10. travnja proglašio Nezavisnu Državu Hrvatsku i njome pod vrlo teškim uvjetima upravlja pune četiri godine. Nakon katastrofe u proljeće 1945. nije nestala težnja za samostalnošću, nego je možda još više shvatio da je siguran samo u svojoj Nezavisnoj državi Hrvatskoj. Unatoč ideološkog rastakanja, hrvatski narod je ostao vjeran ideji hrvatske nacionalne samostalnosti. Jugoslavenski komunistički sustav okrutno je progonio sve koji su stremili makar u mislima toj hrvatskoj suverenosti. A kod svih je stalno bila nazočna svijest o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, njezinu značenju i o njezinu Poglavniku, o čemu je narod prepričavao u vidu predaje, a to je održa-

Riječi su padale na plodno tlo

valo nadu. Mnogi su osuđeni na smrtnе, vremenske i administrativne kazne. Svi ti progoni urodili su dalnjom borbom za hrvatsku državu. On dalje navodi samo istaknutije grupe i pojedince koji su nakon 1945. suđeni zbog nacionalnog djelovanja. Upućujemo na izlaganje dr. Mijatovića, koje je sam auktor pripremio za objavljenje u ovom broju.

U posljednjoj točki programa izrekao je prof. Branko Polić svoju pjesmu "Quercus croatica" - Hrvatski hrast.

To je feljton u stihovima, kakav je inauguirala ruska avangarda na početku prošlog stoljeća na čelu s Majakovskim, kao novu književnu vrstu, a on ga je pokušao prilagoditi hrvatskoj situaciji. Pjesma govori o stradanjima u Vukovaru, o Srbima, te Europi i njezinu odnosu prema Hrvatima.

QUERCUS CROATICA

U Vukovar sam došao
rat je iza mene
kao orkan prošao.
Stojim sam nijem
i pitam sirote:
rijeku
nebo
sunce
oblake visoke
zar je to moguće
milenij um je
civilizacija
u gradu nema ni jedne čitave kuće.
Ulice u Gradu zjape kao krežuba usta
nekad je tu bila kuća do kuće
domovi ljubavi
topla utočišta
dan je
šikara pusta
Još se osjeća zadah iz jama
jeza stravičnih smrti
Zar si Gorane u Vukovaru pisao Jamu
gdje u zjenicu oka nož zarine tamu?
**U Vukovaru je među još plamtećim
ruševinama**
urlikala Ijudožderska koljačka pjesma
u stroju
uz glazbu
vojnički korak
srpski amblemi
spodobe pjevaju pred kamerama svijeta
o hrvatskom mesu
i srpskoj salati.
Treba te sablasne rječi
kao spomenik u kamen uklesati
da ih nikada ne zaboravi
ni svjet
ni Hrvati.

U ovom je gradu eksplodirala njihova mržnja
kao bomba okovanog dinamita
pale su sve iluzije o njima
kao braći
ljudima
uz blagoslov mitropolita

Hrastovi na Ovčari
Quercus croatica
oskamenjeni stoje i šute
Još očajno gledaju ti ponosni svjedoci užasa
klanja dvjesto ranjenika
otrgnutih s nosila
iz bolnice
nemoćnih junaka
Oni iz groba zajedničke rake
zapomažu

Na kraju su svi bili zadovoljni

viču
gdje si Ženevo
i sve tvoje konvencije?
Gdje si Europa?
gdje si NATO i Haagu?
Kome vi to pričate o čovječnosti priču?
Vaši se emisari bili tam
kao i još na pokojem poprištu
ali, ali, ali

Da srami se Europa
premda znamo da ti nemaš stida
nek ti se barem to besramno lice
ko patnička krv zarumeni
da Bog da
osjetila bol
ustrilila si vukovarskom djetetu, starcu, ženi
da, stid neka te bude
ma što i tko ti bila
tvoji emisari i danas
balvansko ropstvo nam nude
i tvoja ljudska prava
za nas Hrvate
tek podvala su jedna
foskula
otrcana
bijedna
Već davno
u stoljeću predprošlom
prozvao te slovenski pjesnik
tako sme Europa
branili te mi
od narodov divljih u dari
tako potratili mlade smo dini
a za tebe o kurvo
bili smo samo barbari
Kojim pravom brišeš
u udžbenicima hrvatskim
za hrvatsku djecu pisanim
hrvatsku prošlost davnu
rječi hrvatske himne
baščansku ploču slavnu
Gudulićeve stihove o slobodi
za male narode očito nisu u modi.

Zar to je kultura tvoja
uzjaši
iscrpni
odreži
vladaj
a ako ne možeš
ubij
šatri
kolonijalnoj kruni
koloni su samo gamad

demagoška kurvetino stara
puna moralne truleži
gnoja
ti koja podupireš tih genocid
nad hrvatskim narodom u Bosni
To nam je tvoje
kulture gad
Jasno je da nisi mogla imati srca
za mučenički Vukovar
A i dalje bi nam
suditi htjela
jer smo krivi što smo se borili
kao nekad
za tebe
i što ostasmo živi

Vjetar kroz lišće hrastova na Ovčari
šumi
i plače
i jeca
njišu se grane svjedoka.

Tako se očitovala
u Hrvatskoj
u Bosni
i na Kosovu
Krvavim rukama i noževima
država sa dva oka

Neka u nebo poleti vučedolska golubica
nek svima obznani:
krinka je pala sa svih lica
nema te danas više
drevni barokni grade
jer tu je eksplodirala
četnička zloča
i mržnja
kao bomba okovanog dinamita
O, osloboди nas Bože
naivnosti i dobrote
pa mi smo pedeset godina živjeli
u bratstvu i jedinstvu
u željeznom zagrljaju susjeda
najgoreg bandita!

Na koncu je predsjednica predložila da se
cvijeće koje je ukrašavalo radni stol odnese
sutra na Mirogoj, na groblje bez križeva, što
je i učinjeno, a na sv. Misi u Palmotićevoj ču-
lo se da je u propovijedi spomenuta hrabra
žena koja nije zaboravila grobove bez kri-
ževa. Dok je srca bit će i Croatiae!

UTJECAJ NDH NA DALJU BORBU ZA HRVATSKU NEZAVISNOST

Poučeni vrlo negativnim devetstoljetnim iskustvom u državno-političkim zajednicama s drugim narodima, od godine 1102., kad su svoj međunarodni subjektivitet ugradili u državnu zajednicu s Ugrima, od godine 1527., kad su stupili u državni savez s Habsburgovcima, te od god. 1918., kad su protivno svojoj volji ušli u nedemokratski nametnutu im jugoslavensku državnu zajednicu - monarhističku Jugoslaviju i godine 1945. u komunističku Jugoslaviju, Hrvati su nekoliko puta, sve do 1990., pokušali istupiti iz tih po ukupnoj povezanosti i općim nacionalnim ciljevima proturječnih političkih zajednica. Istodobno su nastojali stvoriti svoj vlastiti politički program, da bi postali nezavisnim i suverenim međunarodnim subjektom.

Jedan od tih hrvatskih nacionalnih pokreta bio je i 1941.-1945., kad je hrvatski narod, uz pomoć protivnika versajskoga poredka u Europi, proglašio Nezavisnu Državu Hrvatsku i pune četiri godine u vrlo teškim ratnim uvjetima izgrađivao je i branio od nadmoćnijeg protivnika. I kad je svršetkom Drugoga svjetskog rata u proljeće 1945. nestala i Nezavisna Država Hrvatska, sa svim svojim institucijama, a većina hrvatskoga naroda, bez obzira na političku i vojnu angažiranost u tim institucijama, bila izložena vrlo teškim i masovnim stradanjima, spoznaja o svojoj državi i njezinu značenju u kolektivnoj svijesti hrvatskoga čovjeka i naroda nije nestala tijekom svih godina višedesetljetne jednopartijske totalitarne vladavine u komunističkoj Jugoslaviji.

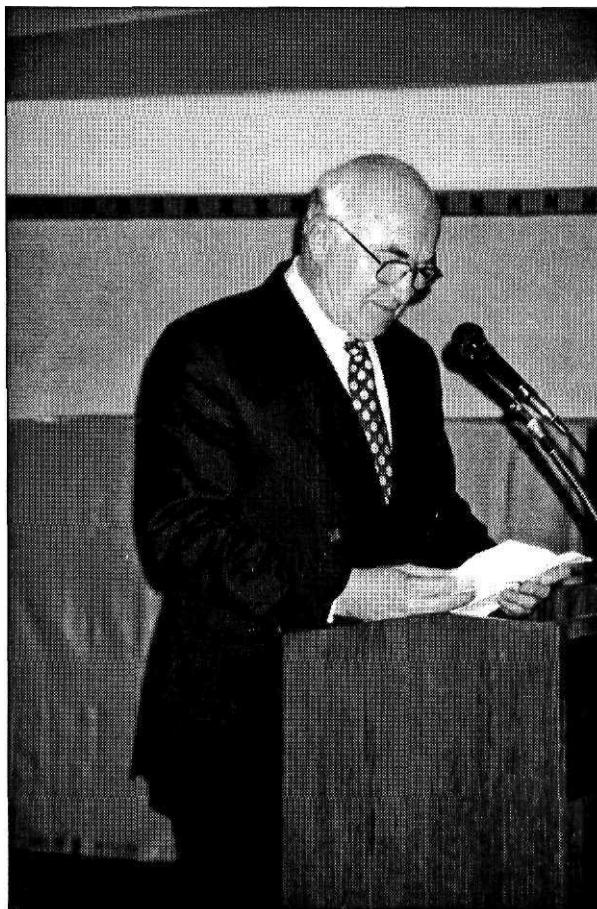
Ukupnu opredijeljenost i višestoljetnu težnju hrvatskoga naroda za svojom vlastitom i suverenom državom posebno je izrazio i posvjedočio zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, kad je u vrlo teškim okolnostima, u montiranome mu komunističkom sudskom procesu u Zagrebu 1946. svoju opredijeljenost za nedavnu hrvatsku državu obrazložio poznatom

Piše:

Dr. se. Andelko MIJATOVIĆ

sintagmom da bi bio ništarija kad ne bi osjetio bilo svoga naroda.

Iako je hrvatski narod još u tijeku rata 1941.-1945. bio izložen velikim stradanjima upravo zbog opredijeljenosti za svoju nezavisnu državu, a posebno svršetkom

Dr. Andelko Mijatović

rata i nakon rata u proljeće i ljeto 1945., kad su ratni pobjednici, jugoslavenski komунисти, na desetke i desetke tisuća, odnosno i stotine tisuća pripadnika hrvatskoga naroda, bez obzira na izobrazbu, društveni status, angažiranost u stvaranju i obrani hrvatske države, bez obzira na spol i dob, kao pojedince, čitave obitelji i skupine od više desetaka, stotina, pa i više ti-

suća ljudi, vrlo okrutno i na najsadističke načine likvidirali u pojedinim stratištima diljem čitave nove jugoslavenske države, od talijanske i austrijske do rumunjske, bugarske i grčke granice, a nakon toga desetljećima čitav hrvatski narod vrlo sustavno izložili najperfidičnijim i najtežim oblicima progona, otvorenim i ideološki opterećenim zakonskim propisima pljačkama dijela ili čitave imovine, ali i desetljećima ideološki ga osiromasivali i velik dio otjerali u inozemstvo, ideja nezavisne odnosno suverene hrvatske države u većini hrvatskoga naroda bila je uvijek nazvana.

Hrvatski je narod u nju vjerovao kao u **Nazorovu** Zvonimirovu lađu koja se, nakon doživljene havarije kroz teške povijesne hrvatske sudbine već stoljećima nasukana na pijesku snažno trza, bila je tu, a i nedavno ju je imao, sa svim njezinim nedostacima i slabostima, i vjerovao je da nije daleko trenutak kad će ta nasukana nacionalna lađa pod povoljnijim vjetrom uspraviti se i opet zaploviti na put sreće svoga naroda.

O ukorijenjenosti značenja te svijesti u hrvatskom narodu najbolje svjedoči sustavni i vrlo okrutni progong svih, koji su bilo kakav udio imali u institucijama NDH, bez obzira jesu li obnašali civilne ili vojne dužnosti i progong onih koji su bili stvarni i mogući privrženici ideje o hrvatskoj nacionalnoj samostalnosti, odnosno hrvatskoj suverenosti. Progoneći takve, sve jugoslavenske policijske i sudske represivne institucije, kao najveću opasnost po svoj komunističko-jugoslavenski sustav, smatrali su ideju hrvatske samobitnosti i samostalnosti i prikazivali je kao najveće zlo po jugoslavenske narode. Tu su ideju nastojali otkriti i tamo gdje je nije bilo, a njezine sljedbenike i širitelje, bez obzira na stupanj njihove angažiranosti, nastojali su teškim kaznama uništiti i progongiti ih iz godine u godinu, pa i članove njihove obi-

telji, bez obzira je li se radilo o roditeljima, braći, sestrama, suprugama i djeci.

Kao što je stoljećima, sve do naših dana, u kolektivnoj svijesti hrvatskog naroda sačuvana uspomena na hrvatskoga "dobroga kralja Zvonimira" iz XI. stoljeća, tako je i u većine Hrvata, bez obzira na sve komunističke progone i svajugoslavenska promidžbena ocrnjivanja, u odnosu na ono što je hrvatski pojedinac i narod doživio u monarhističkoj Jugoslaviji i kasnije doživljavao u komunističkoj Jugoslaviji, Nezavisna Država Hrvatska osobito u područjima u kojima su stvarno bile zaživjele njezine institucije, doživljena i zapamćena kao ostvarenje vjekovnih težnji Hrvata za vlastitom nacionalnom suverenošću.

U toj su državi, u teškim ratnim prilikama, Hrvati, nakon svih onih tuđinskih režima, stvarno osjetili da imaju svoju državu, svoju vlast, svoju vojsku i svoju pušku na svom ramenu, svoj novac, svoga poglavara, da se mogu slobodno izražavati svojim materinskim jezikom, da su dio svih tih institucija, da tu državu stvaraju i brane na što su osobito bili ponosni. Iako su mnogi za nju sve svoje žrtvovali, i drage i materijalna dobra, u toj svojoj državi na sve teškoće i nedostatke gledali su samo kao na nešto što u određenim ratnim uvjetima nije moglo biti drukčije. Svojih pognulih i stradalih za tu državu svakodnevno su se sjećali s najvećim dužnim poštovanjem i ponosom, u skladu sa svojim običajima i okolnostima u kojima su se nalazili, a sve ono što su zbog njih proživiljivali nemoguće je iskazati.

Kao što je hrvatski narod punih stope deset godina, sve do 1990., s ponosom sjećao se 1848., kad je pod **Jelačićevim** vodstvom ustao u obranu sebe i svoje domovine, pjevač mu pjesme i zazivao ga da ustane i ponovno ga povede u ostvarenje i obranu nacionalnih prava, tako je i u razmišljanju svih koji su se zanosili idejom slobode od komunizma, jugoslavenstva i srpskog, uz nazočnu svijest o potrebi i mogućnosti vlastite suverene države, stalno bila nazočna svijest o NDH. O toj hrvatskoj državi i njezinu poglavaru i pojedincima, o hrvatskoj vojsci i o općem stradalništvu u Križnom putu 1945., u narodu se prepričavalo i stvaralo predaju kroz koju se izražavalo odlučnost, ponos, žalost i sjetu, ovisno na koga se i na što se odnosilo.

Među stotinama tisuća Hrvata i Hrvatica kojih su nakon 1945. sudski procesuirani

i policijski tretirani, obično s vrlo teškim kaznama, uz mnoge pojedince i skupine koji su sudjelovali u institucijama vlasti NDH, a većina ih je procesuirana do početka šezdesetih godina, i uz one skupine hrvatskih rodoljuba koji su se iz emigracije u domovinu vraćali ilegalno i pokušavali djelovati u smislu programa ostvarenja nacionalne slobode, povremeno su otkrivane veće ili manje skupine hrvatskih mladića i djevojaka, obično školske i studentske mlađeži koji su se, potaknuti idejom nacionalne slobode, i po uzoru na prethodne hrvatske nacionalne uzore, nastojali okupiti u obranu svoga nacionalnog identiteta i udružiti se protiv jugoslavenske ideje i komunističke vlasti kao glavnog protivnika hrvatske nacionalne slobode.

I kad bi bilo istraženo i poznato djelovanje svih takvih skupina, nemoguće je u ovako kratkom vremenu navesti sve pojedince i skupine. Navest će samo neke. U Zagrebu je 1945. organizirana **Tajna organizacija hrvatske omladine (TOHO)** koju su sačinjavali malodobni učenici šestih i sedmih razreda zagrebačkih gimnazija. Ta organizacija usmjerila se naskidanje Titovih portreta i pisanje protujugoslavenskih parola po zagrebačkim srednjim školama. Uhićeni u travnju 1947., njih jedanaestorica bili su osuđeni na teške zatvorske kazne.

U lipnju 1946. u Osijeku je osuđeno trinaestero pripadnika skupine **Društvo narodnog otpora**, među kojima su neki bili i malodobni, zbog organizirane promidžbene djelatnosti protiv komunističke vlasti, pri čemu je po običaju ondašnjih jugoslavenskih sudova okriviljenima pripisana i teroristička djelatnost, a izrečene su im teške kazne. Godinu dana kasnije, u Osijeku je otkrivena još jedna protujugoslavenska ilegalna organizacija.

U Slavonskom Brodu i Novoj Gradiški 1954.-1956. djelovala je jedna skupina malodobnika pod imenom **Hrvatski nacionalni pokret**. Otkriveni su i suđeno im je 1956.

U Zagrebu je u jesen 1956. uhićena skupina studenata koja je u prvoj polovici pedesetih godina, okupljena pod imenom **Hrvatskog pokreta otpora** i predvođena studentom **Stanislavom Janovićem**, dosta programirano, širila ideju borbe za hrvatsku nacionalnu slobodu. Njih je jedanaestero u proljeće 1957. u Zagrebu osuđeno na vremenske zatvorske kazne. Osim u Zagrebu, tada se povezanim s

tom skupinom sudilo i u Osijeku, Mostaru i Sarajevu.

Razmišljanje tadašnjega jednog hrvatskog mladića ogleda se iz anonimne i perfidno osmišljene ankete koju je Udba Makarskoga kotara, da bi se saznao političko mišljenje učenika, u proljeće 1956. kao zadaću nametnula gimnazijalcima u Imotskom, a vjerojatno i drugdje. Deseto pitanje odnosilo se i na tadašnje političko stanje u SFRJ. Jedan od imotskih gimnazijalaca šestoga razreda gimnazije, šesnaestogodišnji **Bruno Bušić**, kasnije poznati hrvatski rodoljub, novinar i mučenik, između ostalog je na to pitanje u svom odgovoru prigovorio što u Jugoslaviji nema slobodnoga izricanja misli i što se guši svaka klica narodnosti, što Bosna i Hercegovina nije pripala Hrvatskoj koja na nju ima "pradavna" prava, kao što je Srbiji prepustena Vojvodina te Kosovo i Metohija, što su masovno ubijani zarobljenici za vrijeme rata i nakon rata i činjena druga nasilja, što nema slobode vjere. Prigovorio je raskošnomu životu Tita i njegove Jovanke, dok seljak, radnik i službenik žive bijedno, te raskošnomu životu jednoga udbaša i njegove obitelji u Imotskom, dok njegov susjed nema što jesti. Po njegovu mišljenju sve to vodi u novu revoluciju, a izlaz iz toga video je u slobodi tiska, koji bi upozoravao na nepravilnosti. Normalno ondašnjem sustavu, uprava Gimnazije je obavijestila Udbu o tom razmišljanju rodoljubivog mladića i on je, po ostalim odgovorima u anketi identificiran, već od početka 1957. pa do likvidacije 1978. u Parizu bio pod stalnom policijskom prismotrom, tri puta pod istragom i dva puta osuđen na zatvorske kazne.

Da je u tom smislu razmišljala većina hrvatske mlađeži, svjedoče i sljedeći podaci. U proljeće 1957. u Širokom Brijegu i Imotskom, među tamošnjim gimnazijalcima VI. i VII. razreda djeluje **Tajna organizacija hrvatske inteligencije (TIHO)** članovi i simpatizeri koje svoju političku opredijeljenost iskazuju borborom za hrvatski jezik, ukazuju na neravnopravnost hrvatskoga naroda, obilježavaju 10. travana kao dan proglašenja hrvatske suverenosti, podržavaju protukomunističku revoluciju u Madžarskoj i slično. Kad je ta organizacija otkrivena, šest njezinih članova i simpatizera, među kojima su bili od poznatijih - već spomenuti Bruno Bušić i **Ivan Gabelica**, kao malodobnici isključeni su iz svih škola u Jugoslaviji, a Ga-

belica i još jedan učenik i prekršajno su kažnjeni i internirani na Sveti Grgur.

Dvije godine kasnije, 1959., u Imotskom je otkrivena nova ilegalna organizacija **Hrvatska revolucionarna mladež (HRM)**. Njezini pripadnici, u većini gimnazijalci i gimnazjalke, bili su osuđeni na teške zatvorske kazne.

U Zagrebu je 1959. na višegodišnje teške zatvorske kazne i prekršajne kazne internacije osuđena jedna skupina, u većini mlađih osoba iz zadarskoga područja, okupljena oko **fra Rudija Jeraka**. Jedan od članova te skupine je poznati hrvatski rodoljub i mučenik, student **Ivo Mašina**, likvidiran u starogradiškoj kaznionici 1961.

U Zagrebu je 1962.-1964. djelovala jedna skupina studenata Pravnoga fakulteta pod imenom **Hrvatskoga oslobođilačkog pokreta**, predvođena bivšim jugoslavenskim oficirom **Antom Urodom**, koja je otkrivena, a njezini su pripadnici osuđeni na zatvorske kazne i prekršajne kazne internacijom u rodna mjesta. Također u Zagrebu, neovisno od prethodne skupine, promidžbeno protujugoslavenski djeluje 1964.-1965. skupina sastavljena u većini od studenata Građevinskog fakulteta, također pod imenom **Hrvatskoga oslobođilačkog pokreta**, predvođena studentom **Branimirom Petenerom**, koja tiska i širi protujugoslavenske letke. Ta je skupina i njihovi znaci i prijatelji, njih više od četrdeset, u pet različitih procesnih skupina, osuđena 1966. na veće i manje vremenske zatvorske kazne.

Iako su politički procesi u vrijeme Hrvatskoga proljeća 1968.-1971. bili legalni u okviru ondašnjih jugoslavenskih političkih prilika, za "čistije račune" i ravнопravnije odnose u okviru jugoslavenske državne zajednice, zbog činjenice da je, nakon posebno zloglasnoga partijskog skupa u Karadorđevu u početku prosinca 1971., sljedećih godina zbog hrvatskog nacionalizma osuđeno 11.800 osoba, a 17.000 ih proganjeno, ne može se ne priznati da su i ti zahtjevi i ta stradanja bila u procesu ne samo stvaranja povoljnijega položaj a hrvatskoga naroda u SFRJ, nego i u procesu ostvarenja hrvatske nacionalne slobode - potpune suverenosti hrvatskoga naroda.

U Zagrebu je od 1961. pa sve do uspostave slobodne hrvatske države 1991. ilegalno djelovala **Hrvatska oslobođilač-**

ka domovinska akcija (HODA), predvođena bivšim hrvatskim časnikom **Ivicom Babićem**. Odnos te organizacije prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj Babić je 1987. označio na sljedeći način: "Davanjamovnija izvora hrvatskog nacionalizma jesu danas 10. travnja i NDH, jer su kao činjenice najbliže i iz neposredne prošlosti organski i živo povezane s današnjicom i najširim hrvatskim krugovima." Za NDH je, dalje, naglasio da ona "simbolizira zauvijek herojsku borbu hrvatskog naroda", ona je "naša prošlost koja nove generacije može nadahnuti samosvješću... Ona je odgovarala potrebama i uvjetima svoga vremena ...NDH je simbol hrvatskog suvereniteta..."

Bez obzira na sve progone i sva stradanja hrvatskoga naroda, ideja hrvatske nacionalne slobode u svim progonima u jugoslavenskoj komunističkoj tvorevini nije nikada zamrla, nego su, naprotiv, sve te žrtve rađale nove i nove rodoljube spremne na žrtvu za nacionalnu slobodu. Ovdje je potrebno naglasiti da su se među tim rodoljubima, osobito iz obalne Hrvatske, ali i iz drugih hrvatskih krajeva, nalazili i mnogi oni čiji su se roditelji i braća u Drugome svjetskom ratu, uslijed povijesnih okolnosti, borili i stradali na strani partizanskog pokreta. Upravo sva ona nepravda, nanošena hrvatskom narodu u jugoslavenskim državnim tvorevinama, potaknula ih je na rodoljublje i žrtvu za nacionalnu slobodu hrvatskoga naroda ništa manje nego i one koji su potjecali iz tradicionalno nacionalističkih sredina. Izjava predsjednika Hrvatske demokratske zajednice **dr. Franje Tuđmana** u veljači 1990. na I. Općem saboru stranke, da je NDH bila ostvarenje višestoljetne opravdane želje hrvatskoga naroda za svojom državom, a i kasnije više puta opetovana, nije bila samo politička poruka, nego i potvrda svih onih hrvatskih državotvornih težnji, toliko puta iskazanih velikim žrtvama, pa i u Domovinskom ratu, kad je, nadjemo se, jednom zauvijek ostvaren san hrvatskoga naroda - uspostavljena nezavisna i suverena Republika Hrvatska. U tom smislu i značenju trebamo gledati i na dan koji danas ovdje obilježavamo.

HRVATSKA MATI DOLOROSA

*Ti koja oplakuješ sina
prijateljice, sestro
ne skrivaj tugu
dok ova Zemlja, koja nas trpi bez
jauka*

*žive, samilosno otvara krilo
da u se primi tvoje čedo
na počinak.*

*Ne samuj druge u tuzi
i moje srce s tvojim jeca
o ponoći dok mrtvi se bude
do prvih pijetlova kada napuštaju
nas
lude od boli.*

*Ne skrivaj tugu MATI ČOVJEKOVA!
Tuga krade smisao od besmisla
i stere zlatnu stazu od rovova i
grobova
do zrnaca nade na kraju našeg čisla
do svjetlosti gdje su odgovori
na ZAŠTO
ZAŠTO BAŠ ON
ZAŠTO MOJ SIN ...*

*Sestro moja, prijateljice, druge,
mati čovjekova, znaj
odmara se sin tvoj – sin moj
od zime blata i rata
od zloče i gluposti ljudske.*

**SIN TVOJ – SIN MOJ ZAVREĐUJU
BAREM NAŠU TUGU!**

Slavica Frajtić

HRVATSKI VELIKI TJEDAN

Piše:

Slavica FRAJTIĆ

Nema naroda na svijetu koji se ne dići svjetlim trenutcima svoje povijesti i to razmjerno veličini žrtve za njih podnesene. Suvremenici takvih zbivanja često i ne znaju sve razmjere i doseg društvenih previranja kojima su svjedoci. Tek povijest smješta sve na svoje mjesto, ali i ona s ograničenim mogućnostima i ovisno o tome tko je piše. Piscu ovog članka i nije namjera pisati povijest jer povjesničar nije, već se valjda opetovano prisjetiti uskrsnog vremena 1941. i to upravo na početku Velikoga tjedna u novom stoljeću i tisućljeću, jer mi se, u ovo teško vrijeme za hrvatskog čovjeka, čini da taj Veliki tjedan još traje. Sjećanja na travanj 1941. mnogima su izbljedjela i fragmentarna. No, kao što obično biva, uvijek ima netko tko je izravno sudjelovao u sudbonosnim trenucima zbir kojih čini povijest i koji kao kroničari svoga vremena bilježe doživljeno i proživljeno, a tijek vremena svojim odmakom daje pravo značenje, često skriveno oku sudionika i suvremenika.

Riječ je, naime, o ustanku naroda bjelovarskog kraja u travnju 1941. i o proglašenju slobodne Hrvatske države. Na ovo promišljanje ponukala me proslava šezdesete obljetnice bjelovarskog ustanka 8. travnja 1941. i prvoga ratnog zločina nad Hrvatima počinjenog u selu Donji Mosti 10. travnja te iste godine. Proslavu je pripremio priredivački odbor Matice hrvatske Bjelovar, mještani sela Donji Mosti i Općina Kapela uz pomoć Grada Bjelovara i pod pokroviteljstvom Bjelovarsko-bilogorske županije, a održana je na Cvjetnicu, 8. travnja o.g. Da je konačno shvaćen pravi značaj tih zbivanja, svjedoči svečani prigodni program kojemu su nazočili, uz mještane i građane Bjelovara, i predstavnik Sabora dr Vladimir Strugar, župan Bjelovarsko-bilogorske županije Dragutin Baja, gradonačelnik Bjelovara Josip Heged, načelnik Općine Kapela Mato Vezmar i drugi ugledni gosti. Uvodnu riječ proslovio je predsjednik MH gosp. Zdravko Ivković. Matica je hrvatska, naime, glavni nositelj istraživanja žrtava II. svjetskog rata i porača u bjelovarskom kraju, uz skromnu pomoć HDPZ Podružnice Bjelovar. (Sakupljena grada travanjskih zbivanja objavljena je u Bjelovarskom zborniku br. 3 i 4 iz 1994. a u suradnji s Hrvatskim institutom za povijest

organiziranje i Okrugli stol na temu: "Povijesni događaji u travnju 1941. g. u Bjelovaru i okolicu" s posebnim osvrtom na Bjelovarski ustakan 8. travnja 1941.)

Posebnu je pozornost izazvalo čitanje ulomaka iz dnevnika pok. učitelja gosp. Leopolda Supančića, a čitao je njegov sin Željko Supančić, prof. Njegov je otac Leopold naime, bio ne samo svjedok, već i djelatni sudionik pobune 108. puka u kojem je bio časnik.

Počast žrtvama na groblju popraćena je molitvom s blagoslovom, pjevanjem prirodne skladbe u izvedbi HORD "Golub" iz Bjelovara i počasnim plotunom predstavnika HV, a završena polaganjem vjenaca i paljenjem svjeća. Svoj vjenac položili su i predstavnici HDPZ Podružnice Bjelovar. Proslava je nastavljena spomen-skupom u središtu sela Donji Mosti s pjevanjem hrvatske himne, pozdravnim i prigodnim govorima i pjevanjem prigodnih skladbi HORD "Golub".

Na sv. misi zadušnici u župnoj crkvi sv. Benedikta pomolili smo se za travanske

GRAD BJELOVAR
OPĆINA KAPELA
MATICA HRVATSKA BJELOVAR
MJESNI ODBOR MOSTI
POD POKROVITELJSTVOM BJELOVARSKO - BILOGORSKE ŽUPANIJE

OBILJEŽIT ĆE

60 OBLJETNICU

BJELOVARSKOG USTANKA 8. TRAVNJA 1941. g. I
PRVOG RATNOG ZLOČINA NAD HRVATIMA POČINJENOG
u selu Donji Mosti, 10. travnja 1941. godine.

SVOJIM DOLASKOM UVELIČAT ĆETE OVU OBLJETNICU
KOJA ĆE SE ODRŽATI U NEDJELJU 8. TRAVNJA 2001. g.
S POČETKOM U 11 SATI NA GROBLJU DONJI MOSTI,
I ODATI POČAST PALIM HRVATSKIM ŽRTVAMA
U TRAVNU 1941. GODINE.

PROGRAM

1. POČAST ŽRTVAMA NA GROBLJU DONJI MOSTI
- UVODNA RIJEČ
- MOLITVA SA BLAGOSLOVOM
- PRIGODNA SKLADBA, PJEVA "GOLUB" BJELOVAR
- VOJNA POČAST
- POLAGANJE VJENACA, PALENJE SVIJEĆA

2. SPOMEN SKUP U SREDIŠTU SELA DONJI MOSTI
- HRVATSKA HIMNA
- POZDRAVNI GOVOR
- PRIGODNI GOVORI
- PRIGODNE SKLADBE, PJEVA HORKUD "GOLUB"

3. SVETA MISA ZADUŠNICA U ŽUPNOJ CRKVI SVETOG BENEDIKTA

4. PRIGODNI DOMJENAK

NAPOMENA:

OSIGURAN JE BESPLATAN PRIJEVOZ AUTOBUSOM KOJI POLAZI U 10,15 SATI SA KVATERNIKOVA TRGA ISPRED ZGRADE BJELOVARSKO - BILOGORSKOG RADIA

žrtve i za sve kasnije žrtve u borbi za osvrtarenje i slobodu hrvatske države.

Kako bi čitateljima bilo jasnije u čemu je značenje te proslave, neka mi bude dopušteno u najkraćim se crtama osvrnuti na te događaje:

U noći 7. na 8. travnja 1941. u području Velikog Grđevca pobunio se 108. puk (pukovnija) jugoslavenske vojske sastavljen uglavnom od Hrvata iz Bjelovarskog kraja, te uz punu podršku mještana i Hrvatske seljačke zaštite. Potpomognuti s također pobunjениm 40. pješadijskim pukom kreće organizirano u Bjelovar u kojem je uz pomoć građanstva skršio otpor vojske i žandarmerije. Četiri hrvatska vojnika tom su prilikom poginula. Istoga dana, 8. travnja, u Bjelovaru i okolicu Hrvati su sami, bez ikakve pomoći sa strane, dakle bez njemačkih nacija i talijanskih fašista (kako su komunisti i drugi okaljali stvaranje slobodne NDH) uspostavili samostalnu hrvatsku vlast i svečano proglašili hrvatsku državu. To kod Srba ekstremista izaziva mržnju i bijes. Već 9. travnja srbočetnici su u Bjelovaru i bližoj okolini pojedinačno ubili osam Hrvata civila. Žele se domoci Bjelovara te pozovu u pomoć Drugi konjički puk "Car Dušan Silni" iz Virovitice.

Taj se puk 9. travnja zaustavlja u selu Donji Mosti gdje je zanoćio. Sutradan, 10. travnja, prije pokreta konjičkog puka, mještani pokušavaju unijeti nerad i zabunu među vojsku, pa ih uvjeravaju kako je rat završio i kako im valja poći svojim kućama u Srbiju. U isto vrijeme Josip Kovačić popeo se na crkveni toranj i zapucao iz puške, ne bi li izazvao nedoumicu i paniku. No četnici su uvidjeli da narod nije naoružan i da im ne prijeti nikakva opasnost. Njihov zapovjednik naređuje da seljake u bijegu vojnici pohvataju i ubiju, mimo zakona. Tada je u Mostima i na putu do Kapele na surov način ubijeno 11 hrvatskih ljudi. Tako su četnici do 28. travnja ubili 35 Hrvata.

Naravno, o tim se zbivanjima do 1990. nije smjelojavno govoriti, iako je netko od suvremenika tih događaja pohranio na sigurno velike bijele plakate na kojima je tadašnji gradonačelnik prof. Julije Makanec objavio građanstvu uspostavu hrvatske države. Oni povremeno i prigodno osvanu na zidovima bjelovarske čitaonice izloženi mlađem naraštaju na čuđenje, jer ni današnja povijest nije to zabilježila. Moj je otac, tada željezničar na pružnom prijelazu ceste za Veliki Grđevac, propustio

izaslanstvo 108. puka, vođeno hrvatskom zastavom u Bjelovar. Podigao je brklju koja je bila spuštena, valjda radi obrane grada, i doznao tada kako će gradskoj vlasti uročiti ultimatum: ili predati grad ili će topovima napasti i na silu ga osvojiti. To je tek mala ilustracija onoga što se zbivalo ujutro, 8. travnja. O zbivanjima tih dana više je napisao naš bivši politički zatvorenik pok. Antun Bacani u svojem zapisu.

Bjelovarski ustanak bio je prva svjetla zraka u osvitu dana, predhodnica niza sudbonosnih događaja koji su slijedili. Bjelovarski događaji, smatram, imali su važnu ulogu u stvaranju slobodne i nezavisne države Hrvatske. Oni svjedoče o istinskoj POTREBI hrvatskog življa za svojom državom. Naše Bilogorce i Podravce nije tada vodila nikakva ideologija, osim želje da budu svoji na svome. Svoje rodoljublje, domoljublje i bogoljublje naš je čovjek crpio ovdje, iz brazda svojih znojem i suzama natopljenih oranica nasuprot onih, na žalost, koji u povjesnim previranjima i ovdje i drugdje uvijek ima, koji svoje domoljublje, rodoljublje i bogoljublje traže u kesi dinara, maraka i kuna samo dok je vreća puna. Davno je započeo hrvatski Veliki tjedan i svi naši križni putevi. Izborivši konačno svoju slobodnu i neovisnu Republiku Hrvatsku, mislili smo da su sve naše nedaće nestale i da napokon možemo slaviti sve naše Dane i velikane, da im odajemo počast i da slijedimo njihove svjetle primjere i riječi. Ali sudeći po krvavom ratu, razornijem od onoga svjetskoga, barem za nas, sudeći po svemu što nam je donio "Svijet" pred kojim moramo još uvijek opravdavati svoje pravo na slobodu i svoje časne branitelje, naš Veliki tjedan još uvijek traje. Između Slobode i Slobode moramo još mnogo toga naučiti. Naši obični, mali ljudi moraju naučiti razliku između politike i politikanstva, između ozbiljnih predizbornih programa i prijevara, moraju naučiti kako prepoznati časne ljudi, sposobne voditi mladu državu i narod koji stoljećima nije znao za slobodu. Naš Veliki tjedan još nije prošao, iako više nema križnih puteva. Ili možda ima? Valja se nadati da na kraju ipak dolazi Uskrs. Hoće li nam biti dovoljna utjeha i pouka u drevnoj izreci:

"Po trnju do zvijezda"!

B J E L O

TRAVANJ 1941.

U to doba bio sam još veoma mlad, 15-godišnjak, ali se vrlo dobro sjećam, kako je moj brat, Milan Baćani, 7. travnja došao iz Zagreba na praznike za Uskrs. Nakon njegovih ozbiljnih razgovora s ocem, osjetio sam, da se nešto krupno događa. U gradu je bilo neko komеšanje. Čuli su se povremeni pucnjevi. Ljudi su se skupljali na parku oko "Magistrata", odakle su stizale najnovije vijesti o događajima. Brat mi je već idući dan rano otišao u grad, a ja za njim. Dugo sam ga čekao u parku, dok nije došao oko podneva i rekao neka idem kući, jer da se tu događaju stvari, koje je bolje, da dočekam kod kuće. Nisam ga poslušao, tako da sam toga dana, 8. travnja prisutvovao proglašenju nove hrvatske države. To se dogodilo s balkona Gradskog magistrata, a kratki govor održao je gradonačelnik prof. Julije Makanec. Gradom su se čule pjesme i kretanje vojske, koja se vraćala u grad. Još uvijek su se čuli pucnji, što je dalo naslutiti, da je nastalo nešto novo, što smo tek kasnije shvatili.

Dne 9. travnja 1941. osvanuo je proladan. Zrakom su prelijetale pahulje snijega, kao da se i one pitaju, što se to događa. Moj je brat ranije ustao, rekavši, da mora ići na dužnost. Požurio sam za njim. Jedva sam ga stigao na parku. Tu smo izmijenili nekoliko riječi i on je nestao u prostorijama Magistrata. Vidio sam ga nešto kasnije kako odlazi sa skupinom ljudi u smjeru Zagrebačke ulice (kasnije ulica Milana Baćanija). Još dugo sam ostao u parku i promatrao, što se događa. Pred zgradom Gradskog magistrata su se smjenjivali oficiri vojske, ljudi u civilu s oružjem, policajci i grupice ljudi, kojih su vodili zarobljene četnike. To sam dobro zapamtio, jer sam čuo riječi: "To je onaj Četnički oficir, koji je bacio bombu i ubio mladića kod crkve

V A R S K I

- PRVE ŽRTVE

svete Ane". Zapamlio sam ga, kako je nosio šubaru u ruci, neobrijan, a na ramenima su mu se sjajile epotele.

Nikako nisam mogao dočekati brata, pa sam se uputio kući. Već s vrata čuo sam jauk majke i njezine isprekidane riječi: "Nema više našega Milana". Teško je opisati osjećaj, koji sam tada proživljavao. Kao u transu, našao sam se pred nekim kamionetom, kojim su dovezli mrtvoga Milana. Pogled na njega sledio me za iduće dane i događaje, koji su sljedili.

Snijeg je i dalje propadivao, a ja sam kao kroz maglu promatrao kako prolaze njemačke trupe, tenkovi i motocikli. No najveći dio sljedećeg dana proveo sam u mrtvačnici, očekujući sprovod moga brata Milana Baćanija, **prve žrtve za oslobođenje grada Bjelovara.**

Vrijeme prolazi. Ono briše mnoge događaje. Ljudi padaju u zaborav. No, iza njih ostaje trag i sjećanje o njihovim djelima i žrtvama, pa i najveće žrtve, žrtve vlastita života za Hrvatsku. Mladi život moga brata pao je za Hrvatsku neposredno prije, nego stoje proglašena slobodnom. Možda se danas drugačije gleda na žrtve, koje su padale ranije, ali sve je to bilo za istu Hrvatsku, koju danas imamo.

Nadgrobna ploča prve žrtve za slobodu grada Bjelovara 1941. smetala je onima, koji su došli 1945. Razbili su je i srušili, da ne bi bila nijem svjedok jednoga vremena i zbivanja. No ja sam sačuvao sliku te ploče, čiji i natpis govori, da je ljubav za domovinu jača od smrti. Ta ljubav, onda i sada, ista je i bit će, dok bude nas Hrvata.

Antun BAĆANI

PIJU TUĐU KRV

Zastao mi dah

*Tajanstvena sjena pokrila je moje lice
Ne prihvaćam strah kao predaju
Ne osjećam se krivim za ono što nisam počinio*

*Ne drhtim pred pruženim bodežom
Gledam ravno u oči svoje protivnike
Prije konačnog obračuna*

*Da ne bude prekasno
Naši susjedi pomiješani sa zvijerima
Postali su zvijeri
S njima ja ne želim dijeliti naša jutra
Ni noći ne bih prespavao u njihovim konacima*

Oni su otrovne sjene s krvavim bodežima

Iza njih ostaju ljudska trupla obezglavljenja

Nemaju ni udova ni oči

Tijela su im raskomadana

Oni se neće isповjedati u našim svetištima

Ne priznaju zločine kao svoje životne pozive

Ubistva su za njih jutarnje molitve

A sprovodi veselice

Oni nazdravljaju svojoj subraći po zločinima

Rakijom mažu brkove i bradu

Piju tuđu krv

A svoju su davno ispili

Oni se ne plaše svojih prividjenja

Oni nemaju srca i prazni su im umovi,

Sotone su njihovi kumovi

*Oni ih hrabre i tjeraju u zločine
Oni su majstori jer čine opačine
Njihovi zločini njihove su radosti
Krv nevinih njihove su gadosi
Oni ne poštaju Boga i nemaju srca
Oni nemaju crkvena vjenčanja
Oni se od rođenja pripremaju za klanja*

*Oni ne čuju glas umirućih
Oni ne prežu pred strahotama
Oni su zvijeri i kad miruju
Iz očiju im zvjerad gleda i kad piruju
Oni se rugaju dobrotama i ljudskim grehotama
Oni su zvijeri u ljudskim spodobama.*

II.

*Po strminama zvijeri lutaju
Uvlače se u naše domove
I našu muku gutaju.*

III.

*Ako je pravde i ljudskog oprosta,
Nek im se smiluje
Gospodin Bog
Pokrijmo lice rukama.*

12.11.2000.

BRUNO ZORIĆ

GODIŠNJA SKUPŠTINA OGRANKA SAMOBOR - SVETA NEDELJA

Dne 1. IV. 2001., održana je 7. godišnja skupština HDPZ-a Ogranak Samobor i Sveta Nedelja, i to prvi puta u općini Sveta Nedelja. Na skupštini je bio nazočan načelnik općine, Krunoslav Marinković, koji je prisutne pozdravio srdačnom dobrodošlicom.

Skupštini su prisustvovali: predsjednica HDPZ-a Kaja Pereković, predsjednik zagrebačke podružnice HDPZ-a Jure Knezović sa većinom članova upravnog odbora, Udruga Hrvatski domobran, Ratni veterani domovinskog rata, članovi Matice Hrvatske, politički predstavnici stranaka, predstavnici Vojarne "Taborec" u Samoboru, te većina članova HDPZ-a Ogranka Samobor i Sveta Nedelja, kao i drugi gosti.

Kulturno-umjetničko društvo Strmec, općina Sveta Nedelja, otpjevalo je "LijepuNašu", te izvelo bogat i vrlo lijep prigodni program.

Nakon izvještaja tajnika i blagajnika, izabran je novi odbor ogranka:

- 1., Slavko Oršić,
- 2., Stjepan Bosak,
- 3., Ivan Dujmović,
- 4., Ranka Novosel,
5. Zdravko Čulig,

a kao nagrada za požrtvovan rad, bivši predsjednik Miroslav Ivanišević izabran je za počasnog predsjednika.

Nakon službenog dijela priređen je bogat domjenak za sve prisutne koji se produžio duboko u noć, zahvaljujući sponzorstvu općine Sveta Nedelja.

Tajnik
Zdravko Čulig

POMOĆ KNINSKIM HRVATIMA

Potaknuti teškom situacijom naših ljudi u Kninu, članovi HDPZ-a-Podružnice u Zadru, na svome mjesечnom sastanku, dana 31. ožujka o.g., na poticaj predsjednika Podružnice, pokrenuli su akciju skupljanja pomoći, te su prisutni prikupili 730,00 kn, koje su odmah uplatili na žiro račun Župnog Caritasa u Kninu.

Posebno je istaknuto da bi trebalo i dalje animirati članove, bivše političke zatvorenicke te pokrenuti akciju u prikupljanje pomoći, kako bi dali svoj prilog ugroženoj braći, za koju, kako je istaknuto u razgovoru, sadašnja vlast nema osjećaja, niti vodi ikakvu brigu.

Akcija će se sprovoditi od početka travnja mjeseca, pa se pozivaju i ostali članovi Podružnice Zadar da dadu svoj prilog i uplate ga na blagajni Podružnice ili izravno na račun Župnog ureda Caritasa u Kninu, broj: 34460 - 672 - 2869.

Na taj način hrvatski politički zatvorenicci pokazat će svoju humanost i brigu za svoju ugroženu hrvatsku braću, a oni sami u dosadašnjem svom životu osjetili su što znači glad, neimaština i što znači biti obespravljen i ostavljen od svih drugih.

Pozivamo stoga naše članove da se masovno odazovu prema svojim mogućnostima, a i najmanji prilog značit će puno za naše napuštene i gladne sunarodnjake.

Predsjednik HDPZ-a PODRUŽNICE ZADAR
Prof. BRUNO ZORIĆ

ZAHVALA

Fra Žarko Ilić i uredništvo *Kršnog zavičaja* (Humac, Ljubuški) poslali su našemu mjesечniku pomoći u iznosu od 400,00 kn. Od srca zahvaljujemo i pozivamo i druge, koji su u stanju, da pomognu opstanak *Političkog zatvorenika*.

ISPRAVAK

U prošlom je broju na str. 2. objavljen članak Luke Fertilija *10. travanj 1981.* Tehničkim je propustom izostavljeno, daje članak s pripadajućom fotografijom Ronaldia Reagana preuzet iz londonske *Nove Hrvatske*, br. 8/1981 od 19. travnja 1981.

Represivnost jugoslavenskog sustava u Hrvatskoj 1945. (X.)

Najviši sud i za vojne sudove bio je *Vrhovni sud DFJ'*, kojije imao svoje vojno vijeće. *Vojno vijeće Vrhovnog suda DFJ* sudilo je u prvom stupnju (koji je istovremeno bio i posljednji) "za krivična djela generala i admirala", te u drugom stupnju "o predmetima o kojima su u prvom stepenu sudili vojni sudovi armija, mornarice, korpusa i Vojni sud za grad Beograd". Osim toga, *Vojno vijeće Vrhovnog suda* odlučivalo je u drugom (posljednjem) stupnju o presudama svih nižih sudova u kojima je izrečena smrtna kazna³.

Osnovna značajka *Zakona* bilo je sužavanje zadataka i nadležnosti u odnosu na odredbe *Uredbe*. *Zakon* je odredio kako je zadatak vojnih sudova "da štite ustavljeni poredak u vojski i vojne mjere preduzete u cilju obrane i sigurnosti države", a temeljna im je nadležnost bila "da sude za krivična djela vojnih osoba"⁵ i "za krivična djela ratnih zarobljenika"⁶.

Zakon je propisao kako vojni sudovi moraju suditi u vijeću od tri člana (predsjednik-sudac i dva suca-prisežnika), a zanimljiva je odredba kako "vojni suci (osim prisežnika, op. a.) moraju biti pravnici po struci, sa činom oficira"⁷, što (pravna struka) tada nije bilo obvezno za suce narodnih sudova⁸.

Vojni sudovi bili su, prema navedenom *Zakonu*, nadležni suditi i "nevojnim osobama za krivična djela slabljenja narodne obrane i izdavanje vojnih tajni"⁹. Međutim, bitna razlika u odnosu na *Uredbu*, bila je u tome što inkriminacije koje su se u *Uredbi* odnosile na *ratne zločince i narodne neprijatelje* nisu smještene u *Zakon o uređenju i nadležnosti vojnih sudova*,

Piše:

Dr. Josip JURČEVIC

nego su u još razrađenijem obliku normirane u *Zakonu o krivičnim djelima protiv države*, kojeg je PNS donijela 25. kolovoza 1945. g., a na snagu je stupio 1. rujna 1945. godine¹⁰, dakle jedan dan nakon *Zakona o uređenju i nadležnosti vojnih sudova*.

Pritom je najvažnije, što je *Zakon o krivičnim djelima protiv države* odredio sljedeće: "Krivična djela iz ovog Zakona sude u prvom stepenu narodni okružni sudovi, a za vojna lica vojni sudovi", te: "U naročito važnim slučajevima sudit će (...) zemaljski vrhovni sudovi, a ako je takvo djelo od općeg državnog značaja vojno vijeće saveznog Vrhovnog suda odnosno Vrhovni sud"¹¹. Zatim: "Predmeti koji su na radu kod vojnih sudova, a po kojima do stupanja na snagu ovog Zakona nisu izrečene prвostepene presude, predat će se na daljnji rad sudovima nadležnim po ovom Zakonu"¹².

Dakle, na taj je način zakonski određeno kako od početka rujna 1945. g. pa nadalje vojni sudovi nisu bili nadležni suditi civilnim osobama za djela koja pripadaju pojmovima *narodnog neprijatelja i ratnog zločinca* — osim "u naročito važnim slučajevima" i slučajevima "državnog značaja" za koje su bili nadležni zemaljski ili *Vrhovni sud* odnosno njihova vojna vijeća.

Krajem 1945. g. u jugoslavenskoj sudskoj praksi, očigledno još nisu bile riješene dvojbe oko nadležnosti sudova i istražnih organa, pa je *Javni tužilac* FNRJ

uputio prijedlog *Vrhovnom суду* da glede toga izda obavezno uputstvo, što je *Vrhovni sud* i učinio sredinom prosinca 1945. godine¹³. Taj dokument je, s motrišta teme ovog poglavlja, značajan jer formalnopopravno određuje rješenje nekoliko pravnih dvojbi i naglašava neka utemeljenja dodatašnjeg postupanj u a pripremnom postupku krivičnih predmeta.

Najprije se naglasilo kako ni *Zakon o uređenju narodnih sudova* niti *Zakon o uređenju i nadležnosti vojnih sudova* "nije predvidio istražnoga sudiju, niti je ma kojim propisom dodjelio funkciju istražne službe u nadležnosti sudova. Zbog toga sudovi ne mogu da prisvajaju ovu funkciju"¹⁴.

Potom se određuje kako je u "krivičnim stvarima (prema dosadanjo praksi), Javni tužilac, ne samo (...) organ gonjenja, već i (...) organ nadležan za izvidjanje i istragu", a *OZN-a* se "u praksi (...) pojavljuje kao Izvršni organ za sva krivična djela iz zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, kao i za izvidjanje protiv raznih zločinaca i narodnih neprijatelja".

Stoga je Vrhovni sud izdao obvezno uputstvo kojim je riješena dvojba, tj. određeno je: "Pripremni postupak (izvidjaji i istraga) u krivičnim stvarima spada u nadležnost sudova.

Ovaj postupak u FNRJ provodi Javni tužilac (sam ili preko svojih organa) i Odjeljenje Zaštite Naroda (*OZN-a*)¹⁵.

¹ Isto, Sl. 1.

² Isto, Sl. 17.

³ Isto, Sl. 18.

⁴ Isto, Sl. 3.

⁵ Isto, Sl. 7.

⁶ Isto, Sl. 8.

⁷ Isto, Sl. 24; u glavi *Zakona "Prijelazna i završna naredenja"* (Sl. 33) stoji: "Izuzetno od Sl. 24 ovog Zakona, mogu se u nedostatku pravnika po struci za predsjednike vojnih sudova divizija i vojnih sudova područja i njihove zanjenike postavljati nepravnici, koji su dosad radili u vojnim sudovima".

⁸ *Službeni list*, br. 67, 4. rujan 1945, "Zakon o uređanju narodnih sudova", Sl. 17.

⁹ *Službeni list*, br. 65, n. *Zakon*, Sl. 7.

¹⁰ *Službeni list*, br. 66, 1. rujan 1945.

¹¹ Isto, Sl. 14.

¹² Isto, Sl. 18.

¹³ HDA, f. *OZN-a*, k. 22, o. 2, "Br. 643/45, 13 decembra 1945".

¹⁴ Isto, str. 1.

¹⁵ Isto, str. 2.

3.

DJELOVANJE JUGOSLAVENSKIH VOJNIH SUDOVA KRAJEM RATA I U PORAĆU

Navedene opće povijesne okolnosti, normativne odredbe te niz dokumenata (direktive, upute, konferencije i sl.) koji su izdavani od strane *novih jugoslavenskih* vlasti uglavnom su odredili ustroj, nadležnosti i zadatke vojnih sudova, kao i njihov opći položaj unutar represivnog sustava u završnom razdoblju rata (druga polovica 1944.-1945. g.) i u poraću. Znanstveno istraživanje i sistematizirani prikaz djelovanja vojnih sudova u tom razdoblju ima za svrhu prikazati teritorijalnu organizaciju i način na koji se stvarno zbivao rad vojnih sudova, kako bi se na konkretnim primjerima spoznalo u kojoj je mjeri djelovanje vojnih sudova bilo sukladno njihovim koncepcijama i normativnim određenjima, te na taj način pridonijelo što objektivnijem historiografskom razumijevanju značaja koji su vojni sudovi imali u represivnom sustavu vlasti druge Jugoslavije glede načina i posljedica njegovog djelovanja.

Istraživanje se temeljilo na povijesnoj građi koja sa sastoji od presuda vojnih sudova i drugih dokumenata koji svjedoče o konkretnim odnosima različitih državnih organa - prije svega OZN-e i *Javnog tužilaštva* - prema sudske procesima koje su provodili vojni sudovi.

Prema sačuvanim presudama i popisima presuda vojnih sudova iz južnih dijelova Hrvatske razvidno je kako je na tom području u razdoblju od druge polovice 1944. do jeseni 1945. g. djelovalo nekoliko vojnih sudova i veći broj sudske vijeća pri tim sudovima.

Najstarija poznata presuda s područja južne Hrvatske koja nije sačuvana, ali se spominje u jednom kasnjem popisu presuda¹, datirane je s "24. maja 1944", a

izrečena je od "Vojnog suda Oblasti VIII. Korpusa NOV Jugoslavije"².

Među cijelovito sačuvanim presudama iz 1944. g. posebno je zanimljiva presuda koju je 26. listopada u Dubrovniku izreklo "sudska vijeće Vojnog suda Komande Južno Dalmatinskog Područja"³, kojom je na nepune četiri strojem pisane stranice čak 35 osoba iz Dubrovnika, različitih za<->nimanja (svećenici, studenti, činovnici, policijski agenti, trgovci, "advokat", "apotekar", "mašinist", "šofer", "podvornik" itsl.) osuđeno na "smrtnu kaznu-streljanjem i konfiskaciju njihove lične imovine u korist Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije"⁴.

U presudi se ne navodi ni sastav sudske vijeća, niti tužitelja, stoje inače bilo propisano *Uredbom*, te uobičajeno u cijelovito sačuvanim presudama vojnih sudova iz svih dijelova Hrvatske. Zatim, je u presudi određeno, kako protiv "ove presude nema mjesta upotrebi pravnog liječnika, te se izvršenje iste ima odmah izvršiti", što je također bilo protivno odredbi *Uredbe* koja je propisivala kako smrtne kazne postaju izvršne tek poslije potvrde višeg vojnog suda, a u gotovo svim ostatim sačuvanim smrtnim presudama je bilo uobičajeno makar formalno navođenje ove nadležnosti višeg vojnog suda.

Na temelju sačuvanog popisa presuda i samih presuda, razvidno je kako je na području nadležnosti *Vojnog Suda VIII Korpusne Vojne oblasti*⁵ djelovalo veći broj sudske vijeća. Spomenuti popis presuda navodi 32 presude "Vojnog suda VIII. Korpusne vojne oblasti, vijeće kod dubrovačkog područja"⁶, koje su izrečene u razmaku od 19. studenog 1944. g. do 25. veljače 1945. g., među kojima postoje po dvije presude s sudske brojevima 36 i 42. Prva presuda s sudske brojem 36 izrečena je krajem studenog 1944. g. protiv četiri osobe, a druga krajem veljače 1945. g. protiv jedne osobe (drugačijeg identiteta). Isto je tako i prva presuda s sudske brojem 42 izrečena krajem studenog

1944. g. protiv šest osoba, a druga krajem siječnja 1945. g. protiv jedne osobe. To upućuje na zaključak kako su postojala barem dva sudska vijeća koja su svoje procese vodila pod dvije samostalne serije sudske brojeve.

Međutim, na mogućnost postojanja još većeg broja sudske vijeća *Vojnog Suda VIII Korpusne Vojne oblasti* upućuje i podatak kako je u popisu većina datuma održavanja procesa neusklađena s redom sudske brojeve; primjerice sudske broj 3 je datiran s 27. siječnjom 1945. g., broj šest s 19. studenim 1944., broj 14 s 2. veljače 1945., broj 15 s 19. studenim 1944., broj 73 s 2. veljače 1945., broj 97 s 27. siječnja 1945. i sl.⁷. Osim toga, neusklađenost je i u činjenici što je pretežito broj presuda (3, 14, 18, 19, 25, 38, 42 itd.)-prema popisu izrečen u siječnju i veljači 1945. g., a presude pod brojem 1, 2, 6, 8, 11, 15, 23, 36, 37, 41, 42 izrečene su u studenom 1944. g., dok nema podataka o eventualnim presudama iz prosinca 1944. g.

Dodata na pitanja otvara i podatak kako većina presuda uz broj nosi i oznaku "44" godine, pa tako i najviši sačuvani sudske broj presude (111), a presude broj 1, 31, 36, 48, 90, 108 su označene s "45" godinom (npr. 1/45 ... 108/45). Zadnja presuda ovih sudske vijeća, prema sačuvanim presudama, izrečena je 25. veljače i nosi sudske broj 36, dok je zadnja presuda prema sudske broju bila presuda broj 111 koja je izrečena 27. siječnja 1945. g.

Na temelju navedenog, kao i zbog različitih pokazatelja s drugih područja Hrvatske koji se nalaze u tekstu koji slijedi, otvorena je i mogućnost kako su presude u većoj ili manjoj mjeri radi različitih razloga - sredivanj i evidencija, stvaranja dokumenata za formalnopravno provođenje konfiskacija i sl. - ispisivane naknadno prema različitim bilješkama, popisima, sjećanju i sl.

Sačuvane presude *Vojnog suda VIII Korpusne Vojne oblasti* iz ovog razdoblja, s dubrovačkog područja, potvrđuju kako

1 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "BR. 227/46, Dubrovnik, dne 18. VI. 1946": radi se o dopisu kojeg je *Okružna komisija za ratne zločine dubrovačkog područja* uputila *Divizijskom vojnom sudu Split*, u kojem mu dostavlja popis presuda koje je ranije primila od vojnih sudova te popis presudnih osoba od vojnih sudova za koje nije primila presude i koje je tražila da se dostave. Zaprimljene presude u popisu su razvrstane prema vijećima vojnog suda koji su donijeli presudu, a osim toga uz svaku presudu navedeno je sudske broj, datum održavanja procesa i prezime i ime osuđenih osoba.

2 Isto, str. 1.

3 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, BROJ službeno 1/44", str. 1.

4 Isto, str. 3.

5 *Vojna oblast* obuhvaćala je u završnim godinama rata i jedno vrijeme nakon rata *Komandu vojnog područja sjeverne Dalmacije* (bivši kotarevi: Šibenski, Kninski, Benkovački, Zadarski, Biogradski, Prečki), *Komandu vojnog područja srednje Dalmacije* (bivši kotarevi: Sinjski, Brački, Hvarski - uključen i Vis, Splitski - s posebnom Komandom grada Splita) i *Komandu vojnog područja južne Dalmacije* (bivši kotarevi: Imotski, Makarski, Korčulanski, Metkovčki, Dubrovački - s posebnom Komandom grada Dubrovnika); VE, 4, str. 433; Nakon završetka rata osnivane su armijske oblasti, koje su jedno vrijeme nazivane *vojnim oblastima*, a kasnije su reorganizirane, tj. prilagodljavane promjenama koncepcije obrane i ustroja JNA.

6 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "BR. 227/46".

7 Isto, str. 1 i 2.

su prema imenu predsjednika vijeća postojala barem dva sudska vijeća, koja su često u istoj ili različitim presudama neprecizno i neusklađeno navodila svoj naziv. Primjerice u glavi presude broj 1 (od 19. studenog 1944. g.) stoji naziv "VOJNI SUD VIII KORPUSNE VOJNE OBLASTI NOVJ, VIJEĆE KOD DUBROVAČKOG PODRUČJA", a dva reda niže, u uvodu presude stoji: "Vojni sud VIII Korpusne Vojne Oblasti, vijeće kod Komande Dubrovačkog Područja"¹. Isti sastav vijeća, istog dana u presudi broj 11, u glavi je i u uvodu presude naveo naziv "Vojni Sud VIII. Korpusne Vojne oblasti NOVJ, vijeće kod Dubrovačke Komande Područja", s tim što u glavi presude nedostaje kratica "NOVJ"².

Zanimljivo je što se isti predsjednik vijeća pojavljuje i u jednoj drugoj presudi koja također nosi sudske brojeve (od 14. studenog 1944. g.), a naziv suda i vijeća je samo "Vojni Sud Oblasti VIII Korpusa NOV Jugoslavije".

Kako bi se naznačio opći način djelovanja spomenutih vijeća vojnih sudova, uključujući i presudu u kojoj nije naveden sastav sudskega vijeća, dostatan je zbirni podatak, kako je na dubrovačkom području u ukupno sačuvanih 37 presuda za razdoblje do pred kraj veljače 1945. g. izrečeno 66 smrtnih kazni, 26 vremenskih kazni i dvije oslobođajuće presude, a u većini slučajeva izrečene su i zaštitne mjere konfiskacije imovine i gubitka građanskih prava. Pritom je važno naglasiti kako opseg najvećeg broja presuda iznosi između jedne i dvije stranice strojem pisano teksta.

Iz ožujka 1945. g. sačuvana je jedna presuda vojnog suda koji u glavi nosi naziv "Vojni sud Oblasti za Dalmaciju, vijeće kod Komande dubrovačkog područja", a u uvodu presude stoji naziv "Vojni sud oblasti VIII. Udarnog korpusa, vijeće kod Komande dubrovačkog područja". Budući je sastav sudskega vijeća potpuno različit od ranije spomenutih vijeća, te je presuda označena sudskeim

brojem 157, može se zaključiti kako je i to vijeće djelovalo i u ranijem razdoblju.

Prema sačuvanom popisu presuda i sačuvanim presudama, u razdoblju od početka travnja 1945. g. do sredine kolovoza 1945. g. (2. travanj - 13. kolovoz 1945. g.)³ na dubrovačkom je području djelovalo veći broj vijeća vojnih sudova, koji su se, postoji mogućnost, nalazili pod dva vojna suda sličnog naziva. Jedan sud je nosio naziv "Vojni sud Oblasti za Dalmaciju", a drugi "Vojni sud za Oblast Dalmacije".

Kad se imaju u vidu nedosljednosti u pisanju naziva koje smo prethodno spomenuli, onda bi se prema toj analogiji moglo zaključivati kako je riječ o istom sudu, te da su razlike u nazivu suda bile rezultat nepažnje, nedovoljne obrazovanosti, kasnijeg pisanja presuda i sl. Međutim, kad se promatra dosljednost kojom su pojedine nazive suda upotrebljavala po jedina sudska vijeća u sačuvanim presudama, onda se može zaključivati kako se radilo o dva suda, jer su ista vijeća u glavi presude stalno navodila isti naziv suda. Osim toga i navedeni popis presuda u odvojenim poglavljima navodi presude jednog i drugog suda.

Stoga, iako je to pitanje stvarno i logički otvoreno, razmatranje u disertaciji će - radi razlikov<->nosti koja je prisutna u dokumentima - polaziti od pretpostavke kako se radilo o dva suda.

U 28 sačuvanih presuda *Vojnog suda Oblasti za Dalmaciju* nalaze se, prema imenu predsjednika vijeća, četiri različita sudska vijeća koja su osim istog naziva suda koristila i dva naziva za svoja vijeća; "vijeće kod južno dalmatinskog područja"⁴ i "vijeće kod komande južno dalmatinskog područja"⁵. Sva vijeća navode Dubrovnik kao mjesto suđenja, a u sačuvanim presudama izrečeno je ukupno 12 smrtnih kazni i 36 vremenskih, uz zaštitne mjere; konfiskacija imovine za gotovo sve osuđene osobe, gubitak građanskih prava za osuđene na smrt, a gubitak političkih prava različitog trajanja za osobe koje su osuđene na vremenske kazne. I ove presude su kratke, najčešće opsega iz-

među jedne i dvije stranice strojem pisano teksta.

Presude koje se odnose na djelovanje *Vojnog suda za Oblast Dalmacije* sačuvane su u još manjem broju (12) i sve su izrečene u Dubrovniku. U njima se ujednačeno koristi naziv vijeća - "vijeće kod Komande Područja Južne Dalmacije"⁶ - iako se prema sastavu sudske vijeća u 12 sačuvanih presuda radilo o četiri različita vijeća, što istovremeno znači da su i unutar ovog vojnog suda postojala najmanje četiri sudska vijeća.

Iz popisa presuda i sačuvanih presuda koje se odnose na rad sudske vijeća s dubrovačkog područja - i *Vojnog suda Oblasti za Dalmaciju* i *Vojnog suda za Oblast Dalmacije* - razvidno je, zbog neusklađenosti rednih sudske brojeva presuda i datuma njihova izricanja, kako se radilo o djelovanju većeg broja vijeća, a raspon sudske brojeve presuda - od 27/45 (2. travnja) do 562/45 (10. srpnja)⁷ - pokazuje kako je broj održanih procesa daleko veći od broja sačuvanih presuda ili njihovih djelomičnih popisa.

Potrebno je naglasiti kako se u navedenom popisu presuda, nalazi i poglavje u kojem *Okružna komisija* iz Dubrovnika za svoje potrebe potražuje od *Divizijskog vojnog suda Split* prijepise 27 presuda vojnih sudova s teritorija *VIII. Korpusne oblasti*, među kojima su 4 presude iz 1945.g, 11 presuda iz 1944.g, 6 presuda iz 1943. g, i jedna presuda iz 1942. g, a 5 presuda je bez oznake godine. U naznakama kazni koje su izrečene u tim presudama 22 osobe su osuđene na smrt, jedna osoba na vremensku kaznu, a za četiri osobe nije naveden podatak o kazni.

Iako je, u odnosu na broj održanih procesa, s dubrovačkog područja sačuvan malo broj presuda vojnih sudova ili popisa presuda, ipak je na temelju toga moguća djelomična rekonstrukcija djelovanja vojnih sudova na dubrovačkom području, što nije slučaj s drugim djelovima južne Hrvatske, jer je s tog područja sačuvano samo nekoliko presuda vojnih sudova iz-

1 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "SUD br. 1/44, od 19 XI. 1944 god".

2 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "SUD br. 11/44, od 19.XI.1944 god".

3 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "Broj 1/44".

4 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "SUD br. 152/45, Dubrovnik, 26. III. 1945".

5 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "BR. 227/46", str. 2-3; red. br. 24, sud. br. 27/45, od 2. travnja; red. br. 42, sud. br. 439/45, od 13. kolovoza 1945.

6 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "SUD 27/45, Dubrovnik, 8. IV. 1945 godine"

7 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "S. br 164/45, Dubrovnik dne 22. IV. 1945 godine".

8 npr. HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, sud. br. 145, 174, 182 i dr.

9 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "BR. 227/45".

rečenih tijekoma rata i neposrednog poraća.

S područja Zadra sačuvana je jedna presuda koju je 24. rujna 1944. g. izrekao "Vojni sud III P.O.S."¹ koji je zasjedao u malom mjestu Sali. Iako se presuda u svom uvodu i dispozitivu poziva na *Uredbu o vojnim sudovima*, njen tehnički izgled nije slijedio propisane upute, pa tako, između ostalog, nije naveden ni sastav sudske vijeća. Kazna za jedinog optuženika bila je smrt vješanjem.

Budući presuda nosi sudske broj 39 može se s velikom vjerojatnošću zaključiti kako je taj vojni sud, tj. sudska vijeće djelovalo i u ranijem razdoblju, a vjerojatno i kasnije.

Sačuvana je i jedna presuda "Vojnog suda Mornarice, Vijeće pri štabu V.P.O. Sektora", koja je najvjerojatnije izrečena na dubrovačkom području². Presudom su sva četiri okrivljenika osuđena "na kaznu smrti strijeljanjem, gubitkom vojničke časti i konfiskaciju imovine u korist NO pokreta". Budući je ova presuda označena sudskeim brojem 19, također se s velikom vjerojatnošću može zaključiti kako je i "vojni sud Mornarice" ili njegovo vijeće djelovalo i u ranijem razdoblju, a vjerojatno i kasnije.

Prema jedinoj sačuvanoj presudi "Vojnog suda Vojne Oblasti XXIX Udarne divizije" - Vijeće kod Vojne oblasti³, koja je izrečena 13. svibnja 1945. g. u Mostaru, razvidno je kako je i ovaj sud procesuirao osobe s područja južne Hrvatske. Naime, optuženi Mate Roko je rođen u Stonu, za rata je službovao u Mostaru, Dubrovniku i Šibeniku, uhićen je u Šibeniku, a sud *XXIX Udarne divizije* osudio ga je u Mostaru na "kaznu smrti vješanjem (...) gubitak gradjanskih časti za uvijek" i "konfiskaciju imovine"⁴.

Kod ove presude je zanimljivo, što je pozivajući se na 29. član *Uredbe* - određeno kako presuda "postaje izvršna od dana njena izricanja"⁵, iako nije jasno što je tada moglo sprječiti divizijski sud u skorom uspostavljanju veze s višim vojnim sudom, jer je prema *Uredbi* jedino u tom slučaju smrtna kazna mogla biti izvršna bez odobrenja višeg vojnog suda.

S splitskog je područja sačuvana tek jedna presuda vojnog suda i to ona koju je krajem prosinca 1945. godine izrekao "Vojni sud Splitskog Vojnog Područja"⁶, na temelju *Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države*. Kazna okrivljeniku je bila osam godina zatvora s prinudnim radom i pet godina gubitka "političkih i pojedinih gradjanskih prava osim roditeljskih"⁷.

Međutim, visok sudske broj presude - 597 - upućuje na zaključak kako je taj sud i prije toga djelovao dosta intenzivno i vodio evidenciju o tome, a to potvrđuje i dopis kojeg je sredinom lipnja 1946. g. *Divizijski vojni sud u Splitu* uputio *Okružnim komisijama za utvrđivanje ratnih zločina* u Šibeniku, Zadru i Dubrovniku u kojem se tvrdi kako je "pregledavajući arhiv vojnih sudova koji su potpali pod ovaj sud" ustanovljeno "da su bivši vojni sudovi dostavljali" ZKRZ-u "bilo prepiše presuda ratnih zločinaca ili samo poimence koji su zločinci presudjeni". Istovremeno se navodi kako se mogu iznova poslati prijepisi presuda vojnih sudova protiv ratnih zločinaca, što znači da su te presude 1946. g. postojale u pismohrani *Divizijskog vojnog suda u Splitu*.

Na području nadležnosti *XI Korpusne vojne oblasti*⁸ sačuvana je samo 61 presuda *Vojnog suda XI korpusne vojne oblasti – vijeće kod ličke komande područja*, koje su izrečene u razdoblju od 21. svibnja 1945. do 3. kolovoza 1945. godine⁹. Sa-

čuvane presude kreću se unutar raspona sudske brojeva presuda od 73 do 427, što već samo po sebi upućuje na veliki intenzitet održanih sudenja.

Prema različitim imenima predsjednika sudske vijeća i pojedinih članova u sačuvanim presudama, proizlazi kako su sudske procese vodila najmanje tri različita sudska vijeća, koja su stalno i dosljedno koristilajedan (isti) - navedeni - naziv i suda i sudske vijeća, a svi su procesi održavani u Gospiću. Redni, sudske brojevi presuda i slijed datuma su neusklađeni, kao i kod navedenih presuda vojnih suda s dubrovačkog područja, što također otvara vjerojatnost postojanju još većeg broja sudske vijeća i naknadnog pisanja presuda radi različitih potreba.

Osnovno obilježje sačuvanih presuda koje su izrekla vijeća vojnih suda kod ličke komande područja predstavlja prevladavanje sudske procesa u kojima je sudeno većem broju osoba. Na taj su način vijeća ovog vojnog suda, u 61 sudske procesu osudila čak 481 osobu, a od toga su izrekla 231 smrtnu kaznu i 248 vremenskih kazni.

Pritom je najveći intenzitet održanih sudenja bio tijekom mjeseca srpnja, kada je, primjerice, samo jedno vijeće 5. srpnja izreklo 18 smrtnih kazni, 13. srpnja 33 smrte kazne, 15. srpnja 19 smrtnih kazni i 16. srpnja 14 smrtnih kazni.

Uz smrte presude je često ponavljanje navod kako će "kaznu smrti strijeljanjem izvršiti (...) straža ovog suda naj dalj e 6 sati po odobrenju presudi" te "konfiskacija njihove imovine povjerava se nadležnom NOO-u"¹⁰

(nastavit će se)

1 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "S. Broj 39/44, 25. sept. 1944"; u dispozitivu presude navodi se kako je ona izrečena 24. rujna, a u glavi je 25. rujna stoji vjerojatno datum njena pisanja; kratica P.O.S. najvjerojatnije znači *Pomorska oblast sektora*, jer u drugim dokumentima V.P.O.S. znači *Vojno pomorska oblast sektora*.

2 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "S. 19/44"; presudajući izrečena najvjerojatnije na dubrovačkom području, jer se presudi navodi kako su okrivljenici uhićeni u Dubrovniku, a jedan član sudske vijeća je bio "komandant Lastovske Flotile".

3 Isto, str. 2.

4 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "SUD: 258/45".

5 Isto, str. 2.

6 Isto, str. 4.

7 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "Sud. br. 597/45 od 27. XII. 1945 godine".

8 Isto, str. 1.

9 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 2, "S. A. Br. 1035/46 od 6. juna 1946".

10 *XI Korpusna vojna oblast* obuhvaćala je *Komandu ličkog vojnog područja* (bivši kotarevi: Gračački, Udbinski, Donjolapački, gospicke, Perušićki, Korenički, Otočački i Brinjski), *Komandu goranskog vojnog područja* (bivši kotarevi: Delnički, Vrhovski, Cabarski i Ogulinski), *Komandu primorskog vojnog područja* (bivši kotarevi: Sušački, Crikvenički Novljanski i Senjski), *Komadu vojnog područja za Kvarnersku otočje* (bivši kotarevi: Krčki, Rabski i Cresko-Lošinjski), Komandu pulskog vojnog područja (bivši kotarevi: Pulski s zasebnom *Komandom grada Pule*, Rovinjski i Labinski) i Komandu porečkog vojnog područja (bivši kotarevi: Porečki, Pazinski i Buzetski).

U HDA, ZKRZ, k. 27, o. 3.

12 HDA, ZKRZ, k. 27, o. 3. "S. Br. 127/45 od 28 maja 1945".

PREDCIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (4.)

Ruski jezikoslovac Oleg N. Trubačev u svojemu Etimoložkomu rječniku iznosi mišljenje, da ime Hrvat treba smatrati iranskim. On ga izvodi od praindoiranskoga **sar** - (žena), od čega imamo **sarmat** - /**sarvat** (u kojega su žene). Odatle onda indoarijsko ime Sarmatai (kojima vladaju žene). Oko Azovskoga mora ima i drugih indoarijskih jezičnih tragova, a o matrjarhatu koji je tamo vladao svjedoči priča o Amazonkama. Oblik **horvat** -, od kojega je poteklo ime Hrvat, postao je od **sarvat** - iranskim glasovnim razvojem, a družtvena i mitoložka podloga njegovu značenju je ista kao i u Sarmata (tumačenje Trubačeva o nastanku imena Hrvat vidi u: Alemko Gluhak, **Porijelo imena Hrvat**, Zagreb 1990.).

Jezikoslovno gledajući, moglo je od ranoarijskoga vedsko — sanskrtskoga **S a R as VAT**, avestijskoga **Ha R ah VA i T** i perzijskoga **Ha R au VAT** nastati u grčkomu **S au R o MAT**, a u latinskomu **SARMAT**. Ranoarijske Sarasvate / Harahvate, koji su se doselili u Pricnomorje, grčki su pisci nazivali Sauromatima a latinski Sarmatima. Vjerojatno su se poveli za Elamcima, koji su staroiranske Harauvate - pored Harraovati, Arraovati, Haraumati i Harrumati - nazivali i **Saromati** i Arromati. Elamci su možda taj preoblik imena Hrvat preuzeli od iranskih Skita, koji su Harauvate također nazivali i Sarmati. Moguće je i to, da su Grci ime Harauvat (Hrvat) ili čuli kao Sarmat ili su mu taj preoblik dali po svojim jezičnim zakonima. Na temelju svega naprijed iznesenoga može se zaključiti, da je ime Sarmat preoblik imena Sarvat / Harvat.

Ime Sarmat (i) bio je tuđi izraz ili preoblik imena Harvat (i), isto kao što su grčko ime Krobat (i) - Hrovat (i) i latinsko ime Croat (i) bili tuđi izrazi odnosno preoblići za ime Hrvat. Pri crnomorski Hrvati (Sarmati) potomci su ranoarijskih Sarasvata — Harahvata, medijskih Harahvaita - Harauvata - Harvata (Herodot ili izkrivljeno naziva Struhati i Auhati) i harahvaitiskih Budina. Plinije Stariji (Hist. Nat., VI., 19.) i Diodor Sicilski (Bibl. hist., II., 43.) za Sarmate kažu, da su došli iz Medije. Pli-

Piše:

Mato MARČINKO

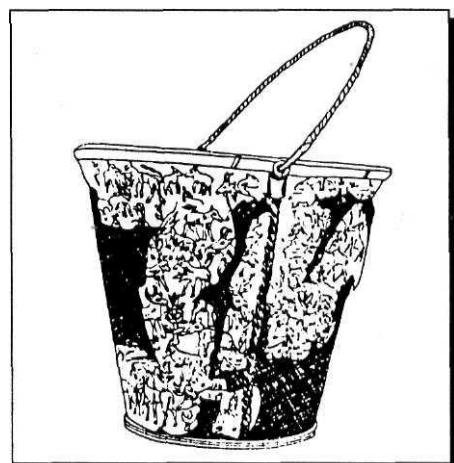
nje Stariji Hrvate spominje pod izkrivenim imenima **Coite** i **Corte** (Hist. Nat., VI., 19.).

Pricnomorski Hrvati - Sarmati u III. st. prije Krista zauzeli su područje između Dona i Kaspiskoga mora (jezera), koje su nastanjivali njihovi srodnici indoiranski Skiti. Na prijelazu iz staroga u novo doba po Kristu Hrvati - Sarmati s jedne strane prodiru u današnju Rumunsku, a s druge strane preko Karpatu u današnju Mađarsku i učvršćuju se između Karpati i Dunava. Tijekom zime god. 69. pr. Kr. hrvatskosarmatski Jazigi i Roksolani silom uzimaju rimsku pokrajину Meziju. U početku I. st. po Kristu Hrvati - Sarmati zavladali su područjem čitave srednje i istočne Europe. Stari su pisci područje od Dona do Dunava nazivali Sarmacija (preoblik od Harvacija). U početku II. st. po Kristu dio Hrvata-Sarmata pod pritiskom svojih sunarodnjaka Alana nastanjuje se između Dacie i Panonije. Ovi Hrvati - Sarmati pridružit će se u Panoniji i na Jadranu indoiranskim Hrvatima i svojim medijskim srodnicima Siginima i Enetima te indovedsko - ilirskim Venetima, koje kao stanovnike panonsko - jadrankoga područja u V. st. prije Krista spominje grčki povjestnik Herodot.

Slovenski slavist Fran Ramovš smatrao je mogućim, da su Hrvati sarmatskoga podrijetla: "Na svaki način barem je toliko jasno, da nema nijednoga težkoga razloga, koji bi se protivio nazoru, da su Hrvati sarmatskoga podrijetla" (F. Ramovš, **Praslovensko Kaseg**, "Edling", Rasprave II, Ljubljana 1925.). Kako se ime Hrvat u povijestnim izvorima spominje prije imena Sarmat, razložno je zaključiti da je ime Sarmat preoblik imena Hrvat a ne obrnuto. Pouzdanost ovoga zaključka potvrđuje sačuvano ime Hrvat u brojnim mjestnim i zemljopisnim nazivima na područjima, gdje grčki i rimski pisci smještaju Sarmate. Te se potvrde mogu naći i u najnovijim djelima ukrajinskih znanstvenika Dr.

Evgena Paščenka (**Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine**, Zagreb 1999.), Viktora Maslenikova (**Indoarijski korijeni Hrvata**) i Oresta Korčinskoga (**Hrvati u Prikarpatu**). Razprave Maslenikova i Korčinskoga, koje je na hrvatski jezik preveo Djuro Vidmarović, objavljene su u Godišnjaku Poljičkoga dekanata "Poljica" (XXV./2000. br. 25, Gata 2000, str. 113.-121.). Brojne potvrde hrvatskoga imena na području današnje Češke, Moravske i Slovačke zabilježio je Prof. Ivica Sumić. On pradomovinom Hrvata smatra Afganistan, gdje i danas žive ostatci Haravata, koji "sebe zovu Hrvati i žive u brdima. Imu ih navodno oko 70.000" ("Nedjeljna Dalmacija" XXX./br. 1555. od 9.veljače 2001, str. 25.-26.).

Kako već rekosmo, na staroj Tanaitskoj ploči spominje se kralj Tiberije Julije Sauromat (vladao od 175. do 211.), koji je vladao Bosporskim kraljevstvom. Pridjekov **Sauromat** dokazuje, da je po narodnosti bio Hrvat. Kako je zabilježeno u tekstu mlađe Tanaitske ploče, njega je naslijedio njegov sin **RESKUPORID**.

Troplet iz Trialetija (1550.-1450. pr. Kr.)

Da su SARMATI istovjetni s HRVATIMA, dokazuje Milienko Dabo - Peranić u svojoj knjizi **Iranska Hrvatska** (Pariš 1962.). On najprije ustanavljuje, da su tanaitska imena HOROUAT HOS i HOROAT HOS nadjena u zemlji Sarmata. Zatim je uzporedio imena HaRahVAiT-i

(avestijski), HaRauVAT-i (perzijski), HaRVAT-i (novovjekovni) ili HRVAT-i (današnji oblik hrvatskoga imena), Sa-RasVAT-i (sanskrtski), SauRoMAT-ai (grčki) i SaRMAT-ae (latinski) s imenima iz Tanaisa HOROUAT-hos i HOROAT-hos. Ta ga je uzporedba dovela do zaključka, da među tim imenima—gledajući filoložki - postoji veća sveza negoli se to na prvi pogled čini.

U zaključku Dabo-Peranić naglašuje, da je ime SARMATI bio tuđi izraz za HARVATI, kao što su to također i imena KROBATOI (grčki) i CROATAE (latinski). Dakle kao što su KROBATOI i CROATAE uistinu HRVATI, tako su to i SARMATI. Jedan od najjačih dokaza tomu u prilog je ovaj: Sarmati su se bili doselili na Tanais (Don) baš iz Irana i to iz Medije. Među šest medijskih sarmatskih plemena bijahu i HARAUVTI.

Herodot u svojoj Povijesti (IV. 21. 57. 102. 110. 117. 119. 120. 122. 128. 136.) Sarmate naziva starijim oblikom SAUROMAT-ai. Taj stariji oblik je bliži i nadpisu iz Tanaisa i izvornom iranskom obliku: HaRauVAT-i, SauRoMAT-ae, HoRoUAT-hos.

Ta nas činjenica upućuje na ovaj zaključak:

1. Ako su **Sarmati** samo izraz za **Hrvati** kao stoje dokazano te ako su oni već u Herodotovo vrijeme bili u Tanaisu, znači da su oni tamo došli ne oko god. 128. pr. Kr. kako predpostavljuju neki povjestnici, nego prije i to davno prije Herodota (živio je od oko god. 484.-430. pr. Kr.), jer on ne zna za njihovo iransko podrijetlo.

2. Činjenica da su Sauromati nastanjivali Tanais u Darijevo i Herodotovo vrijeme nuždno sili na zaključak, da su se za Darija Harauvati već bili doselili iz iranske HARAUVATI. Prema tomu odkrića prof. dr. Sakača o iranskoj HARAUVATIŠ, o kojoj govore Darijevi kameni nadpisi, ne odnose se na izravne praocte današnjih HRVATA, nego na narode koji su tu bili ostali ili naknadno došli u tu iransku **Harauvatiš**. Darijeva dakle HARAUVATIŠ odgovara podpuno BIELOJ HRVATSKOJ iza Karpati. Kao što je naime Biela Hrvatska obstojala i nakon odselidbe Hrvata prema Jadranu, tako je obstojala i iranska Harauvatiš nakon odselidbe Harauvata prema Tanaisu.

Gornjem zaključku Dabe - Peranića u prilog idu najnovija odkrića svjetske zna-

nosti, o kojima izvješćuje dr. Andrija Željko Lovrić:

"Danas se inozemna znanost na Iztoku i Zapadu upravo natječe u novim nalazima sve jačih dokaza, da Hrvati nisu Slaveni. Tako su antički rani Hrvati postali **top - heat** (vrhunska) tema svjetske znanosti na startu trećeg tisućljeća, koja radoznalim stranim istraživačima obećava posve nova i dalekosežna odkrića, jer ideologizirani auktoriteti naših sveučilišta i akademija još nisu sposobni izaći iz svojih južnoslavenskih bunkera."

Nedavno su iz petrogradskog muzeja Ermitaž avionom 'Aero-flota' službeno dopremljeni u Zagreb vjerni odlicjevi dviju mramornih ploča iz 2. i 3. stoljeća, s očeviđnim grčkim nadpisima HOROAT-HOS ARCHON TANAITON (= Hrvat načelnik Tanaisa) i S YNODOS HOROUATHON (zbor/skupština Hrvata). Ploče su nadjene u 19. stoljeću na sjeveru Crnog mora, gdje su u antičko doba prije 1800 godina živjela indovedska plemena Sindhi, Maeoti i Horoathi, niz stoljeća prije prvog zapisa Slavena tek u 6. stoljeću. (...)

Dok se naši slavisti još nisu stigli ni preustrojiti nakon ove arheoložke bombe iz Rusije, već ih je ovih dana zahvatilo konačni smrtni udarac iza leđa, ovaj put od zapadnih bioenergetičara koji su hladnim brojčanim postotcima i kemijskim formulama materijalno pokazali, da se većina Hrvata biokemijsko - genetski značajno razlikuje od iztočnoeuropskih Slavena. (...)

Prirodosnanstvena metodika bioenergetske analize rodoslovja (englezki **pedigree** čitaj pedigri, tobožnji francuzki izgovor: pedigree, pedigrea) dosad je razrađena i korištena već niz godina, osobito za domaće životinje, a od nedavno je (1999./2000.) prvi put sustavno primjenjena u otkrivanju srodnosti i podrijetla europskih naroda... Ne ulazeći u stručne detalje koji su većini čitatelja teže razumljivi, provizorni pokazatelji upućuju na to, da su predci bijelih Europskih počeli naseljavati Europu iz Azije u međuleđeno doba (**interglacijski**) prije nekih 60.000 godina i zatim se doseljili s istoka u više uzastopnih valova sve do postglacijskog neolita, ali međuodnosi i podrijetlo etnogrupa iz toga još nisu bli posve jasni. Zato su odnedavna poredbeno proučeni još i otčinski **Y-kromosomi**, koji se nasleđuju po mužkoj lozi, gdje čuvaju izrazito konzervativne gene pa njihove biokemij-

sko-genetske poredbe daju razmjerno najbolje pokazatelje (markere = bilježitelje; brojače) o davnoj srodnosti etnoskupina.

Prvi znakoviti rezultati toga velikog projekta, koji se nastavlja i proširuje, nedavno su objavljeni u uglednom svjetskom časopisu **Science** od studenoga 2000. Ovo medunarodno izvješće pod naslovom (u prijevodu) **Paleolitska genetska baština Homo sapiensa u današnjih Europskih** podpisala je svjetska znanstvena ekipa od dvadesetak biogenetičara, među njima dr. Dragan Primorac i dr. Mladen Marcikić, koji su priložili uzorke i podatke o Hrvatima.

U tom značajnom članku genetski je uspoređeno 1007 osoba iz 26 europskih i mediteranskih naroda, čime su izlučene 22 različite skupine glavnih nasljednih genotipova. Iz Hrvatske je tu prikazano 58 osoba, uglavnom iz Dalmacije i Slavonije, ali noviji još neobjavljeni uzorak iz Hrvatske već obuhvaća više od 200 osoba, a novi se podatci uz manje pomake uglavnom slažu s već objavljenima. Tako su u Europi danas Hrvati genetski među najbolje proučenim narodima... Tu su većina europskih naroda genetski šaroliki i više-manje međusobno slični, a najizuzetniji su Laponci, Hrvati i Sardinci...

(...) Gledajući iranskog podrijetla Hrvata odnosi su zasad nejasni, jer iranske etnopolupacije od Kurdistana do Afganistana još ovako biogenetski nisu proučavane, pa su i njihove poredbe zasad nemoguće. (...) Antropogenetski je maglovita i dvojbena veza Hrvata i iztočno-perzijske pokrajine HARAUVATYA pod dinastijom Ahemenida u Afganistanu: naš dinarski antropotip u najvećem dijelu Irana nije zastupljen, osim zapadnije u Kurdistanicu, gdje dominira. Nadalje, iz grobišta i genetike su zadnji vidljivi biotragovi većeg doseljenja iz jugozapadne Azije mogli biti još u doba velike sredozemne migracije 'naroda s mora' koja završava u 12. stoljeću prije Krista, t.j. kada tek Perzijanci dolaze u Iran, a sve je to odavno prije Ahemenida. Zato perzijska HARAUVATYA može biti tek zaostali bočni ogrank od ranije neiseljenih proahrvara, koji su zatim asimilirani u Irance.

Naprotiv, vremenski i antropološki, moguća je sveza Hrvata s mitanskim pranarodom HURWUHE u Kurdistanicu pod indovedskom dinastijom Maryanni od 17. do 14. stoljeća pr. Kr. koji pri doseljenju Iranacau 12. st. pr. Kr. nestaju u nepoznatom smjeru, pa možda završavaju na Jadranu

kao današnji genotipovi Eu 9 i 11 (To su mediteranski genotipovi, uglavnom u Dalmaciji, oko 15 posto, koji su ovamo stigli sa 'srednjeg istoka' kroz više uzastopnih valova, koji su se iz jugozapadne Azije uglavnom doselili morskim putem na ranim brodovima kao prvi sredozemni pomorci u prapovijestnom postglaciјalu do prije 5000 godina. Etnokulturalno su u njih značajni bodulsko-čakavski govor, iskonska tradicija pomorstva, kamene kuće i staro pismo glagoljica.). Zato su znakoviti klinopisi o prastarim mitanskim gradovima **Šibaniki, Čabra, Zalatar, Šumenye, Rissan, Pasin, Selikuni, Kovinar**, pa njihova plemena **Buliki, Buliani, Markašiki, Penvani, Ribiški, Serški, Šimaniki, Šupani** i još stotinjak sličnih, posve različitih od svih staroistočnih jezika. (...)

Znakoviti su novi arheonalazi 1999. iz Pakistana pod gorjem Tahiti Dinarah: u najranijem praindskom slikopisu iz 34. - 31. stoljeća pr. Kr. navode se uz rijeku **Kupha** rigvedska praplemena **HARAQUATI** i **HARAXVATI**, koje tamošnji auktoritet dr. S. Kalvanaraman izričito povezuje s evropskim Hrvatima" ("Slobodna Dalmacija" magazin **Tjedan** od 28. siječnja 2001. str. 6. - 7.).

U svojoj knjizi **Indoiransko podrijetlo Hrvata** (Zagreb 2000., str. 461 i 463.) iznosim predpostavku, da su ranoazijski Sarasvati / Harahvaiti zaposjeli Iransku visoravan oko 2000. godine prije Krista i tamo utemeljili državu **HARAHVAITI**, koju su kasnije Perzijanci u svomu jeziku nazivali **HARAUVTIJA**. Hrvati su dakle na Iransku visoravan stigli daleko prije od Perzijanaca, kako to sada također predpostavlja dr. Andrija Željko Lovrić. Uzveš u obzir i mišljenje Dabe - Peranića može se zaključiti, da je ahemenidsko-perzijska **Harauvatija** istovjetna s **Harahvaitijom** osnovanom oko godine 2000. prije Krista.

Troplet iz Mari-a (3000.-2000. pr. Kr.)

Odlazak Hrvata s Iranske visoravni na Tanais (Don) Dabo - Peranić povezuje s naznočošću SAKA (Sakima su Perzijanci nazivali Skite) u jednomu dijelu Harauvatiša. On smatra, da su se iranski HARAVATI odselili prema Tanaisu, dakle prije god. 550. pr. Kr. Ovaj je zaključak izveo iz nepobitne činjenice, da su Skiti već prije Darija bili u Sakastanu (Skitiji).

Kako sudi Dabo - Peranić, Sarmati - Harvati su iranskoga podrijetla. Iranska je Harahvaiti obstojala već prije XII. st. pr. Kr. Oko godine 1000. njezini su zapadni dijelovi, poznati pod imenom MADA (Medijci), prodrli na Zagros. MADA prema tome nisu bili neki poseban narod, nego nova oznaka onih Harahvaita, koji su prodrli u Zagros, a čije se ime proširilo na sve potomke starih Harahvaita proširbom DAIAUKKU-ove vlasti nad svih šest plemena proizlišlih od tih Harahvaita, među kojima su sada Harahvaiti slovili samo kao jedno od tih šest plemena.

Isto kao i avestjska **Harahvaiti** (o kojoj osim Zarautstre i Herodota govori još i nadpis asirskoga kralja TUKULTiPALESARA III. 745. - 727. pr. Kr.), povijestna je činjenica i medijsko pleme HARAVATA.

Upravo su se ti Harauvati iz Medije odselili na Tanais i tamo bili poznati tudjincima pod imenom SARMATI. O tim medijskim Sarmatima govore Plinije st. (Nat. Hist. VI. 19.) i Diodor Sicilski (Bibl. hist. II. 43.). Spomenuti starovjekovni pisci Plinije i Diodor potvrđuju tvrdnju o istovjetnosti SARMATA s medijskim plemenom HARAVATA te o jednakovrijednosti naziva **Sarmati** s nazivom **Harmati - Harvati**.

Na pitanje kada su se i zašto iranski Harahvaiti (perz. Harauvati) odselili prema Tanaisu, Dabo - Peranić odgovara:

"Tri su činjenice koje će nam pripomoći u utvrđivanju vremena odseljenja Hrvata iz Irana:

1. Hrvati se nisu mogli odseliti prije 1.000-te g. pr. Kr. jer se istom tada po prvi put spominje ime MADA (Medijci). Da su se dakle Hrvati odselili prije 1.000-te godine, ne bi bili označeni kao 'potomci Mada' (Plinije S.: '...Sarmatae, Medorum.. suboles...', Nat. Hist. VI. 19.; Diodor Sicilski: '**dyo de megistas apoikias genesthai, ten men ..., ten de ek tes Medias para ton Tanain kathidrvtheisan, hes toys laoys Sayromatas onomasthenai.**', Bibl. hist. II. 43.).

2. TUKULTIPALESAR III. (745. - 727.) je bio prodro s onu stranu Bikni-ja. Po nijednom poviestnom podatku to još nije bila Medija. Dakle još se naime u to vrijeme Hrvati nisu bili odselili iz Irana, jer ni tada oni još nisu bili Medijci.

3. Prava medijska vlast počima nastupom DAIAUKKU-a (715. - 675.). Istom se je tada ujedinilo šest plemena, potomaka drevne **Harahvaiti**, nad kojima je Madima uspjelo proširiti svoju vlast. Istom tada se madsko ime proširilo i na Harahvaitе, te se prema tome oni nisu mogli odseliti iz Irana niti prije toga vremena. DAIAUKKU-ova je dakle era te i minus **post quem** (= vrijeme za koje je ustanovljeno, da je neki dogadjaj nastao nakon njega) odseljenja Harauvata.

Imajući u vidu te tri činjenice, Harauvati su se odselili iz Irana u razdoblju medijske dominacije (cea 700. - 550. g. pr. Kr.). U tom dakle razdoblju od oko 150 godina treba tražiti odseljenje Harauvata i uzroke tog odseljenja" (Dabo - Peranić, Iranska Hrvatska, str. 32.).

Tko su bili MADA (Medijci, Medjani)? Bez sumnje iranski narod. U Herodota su Madi ili Medijci veoma često istoznačnica za Perzijance. O njima Dabo - Peranić piše:

"Padom Kasita u Babiloniji (1155. pr. Kr.) nastupa novo razdoblje za Iran: pripremaju se predvjeti za novi prođor Ariaca na Zapad.

Da bi se riešila kasitske opasnosti, nova je babilonska sila bila prisiljena uništavati ostatke prijašnjih gospodara mezopotamske nizine u samom Zagrosu, koljevići kasitskoj. Tako je Babilon došao izravno u dodir sa zaledjem Zagrosa, koji je bio arijski.

(nastavit će se)

ZAPIS IZ MRTVOG DOMA

Partizanski zločini na otoku Braču

Partizanski zločini se nisu događali samo na kraju rata, dapače, ono što se zbivalo tijekom rata samo je najavljalilo krvavi nastavak.

Dokumenti o partizanskim zločinima su gotovo u potpunosti nedostupni i danas, 55-60 godina nakon tih zbivanja. Štoviše, pitanje je, je li išta od tog gradiva sačuvano i gdje se nalazi? Arhivi represivnih organa poput Ministarstva unutarnjih poslova još uvijek nisu dostupni javnosti. Stoga je svaki trag o tim događajima jako bitan, pogotovo ako se odnosi na partizanske zločine počinjene tijekom rata koji su, kako znamo, sve donedavno bili potpuno prešućeni. Partizanski zločini se i danas razmatraju sa stanovitom nelagodom, a one poslijeratne bleiburške se nastoji uklopiti u priču o, iako pretjeranoj ipak zasluzenoj osveti nad "krvoločnim hrvatskim fašistima". No, sve više postaje jasno da stvari nisu crno-bijele i da mitološkom slavljenju partizanske borbe u razdoblju 1941.-1945. nema mjesta, jer u krvavome građanskom ratu koji je bjesnio na području NDH nije bilo nevinih.

Priča koja slijedi jedan je dokaz u prilog toj tvrdnji. Riječ je o slučaju obitelji Domić iz mjesta Ložišća na otoku Braču. Njihova je sudbina obrazac tragedija kakve su se događale mnogim hrvatskim obiteljima i pojedincima, bez svoje volje uvučenima u onovremeni sukob dviju ideologija-

Partizanski pljačkaši

Brač je u 2. svjetskom ratu bio jedan od rijetkih dalmatinskih otoka koji je ostao u sastavu NDH. Hranitelj obitelji učitelj Ivan Domić bio je umirovljenik još od 1929. Mirovinu je primao sve do zbivanja koja su počela 13. lipnja 1942. Te večeri su, kako 1946. u svom zahtjevu za određenjem obiteljske mirovine, naslovljrenom na *narodne vlasti* Federalne Države Hrvatske u Zagrebu, piše Ivanova supruga Lucija, dva mladića zakucala na njihova vrata. Lucija u svom pismu piše:

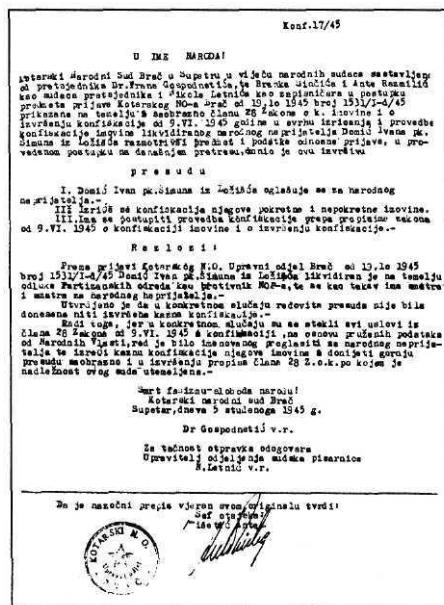
"Osvojite nas: 'Dolazimo u ime partizana, hoćete li što dati? Mi smo gladni i oderani'. Pokojni muž im odgovori: 'Kažite što želite jesti i ako hoćete što hrane ponijeti nek vam moja žena dade'. Nato oni odgovorile: 'Nećemo hrane, ni jesti nego daj novac i zlato!' S tim riječima

Piše:

Mario MIHOVILOVIĆ

dovede jedan (od njih, op. aukt.) revolver pokojnom mužu pod vrat."

Nakon ovakve prijetnje Domić je odmah predao novac, tražeći da mu ostave bar polovicu za troškove djeci koja su na školovanju, no molba je naravno odbijena, a pljačkaši su nestali u mraku lipanske noći. Kasnije su Domići doznali da nisu jedini koji su tada opljačkani. Kako stoji u

Faksimil naknadne osude
pok. Ivana Domića.

pismu, te večeri su opljačkane još neke obitelji iz istog sela, a to su: "Milena Čekalović, Katica Sapunar, Toma Jurin, Ante Rakela..."

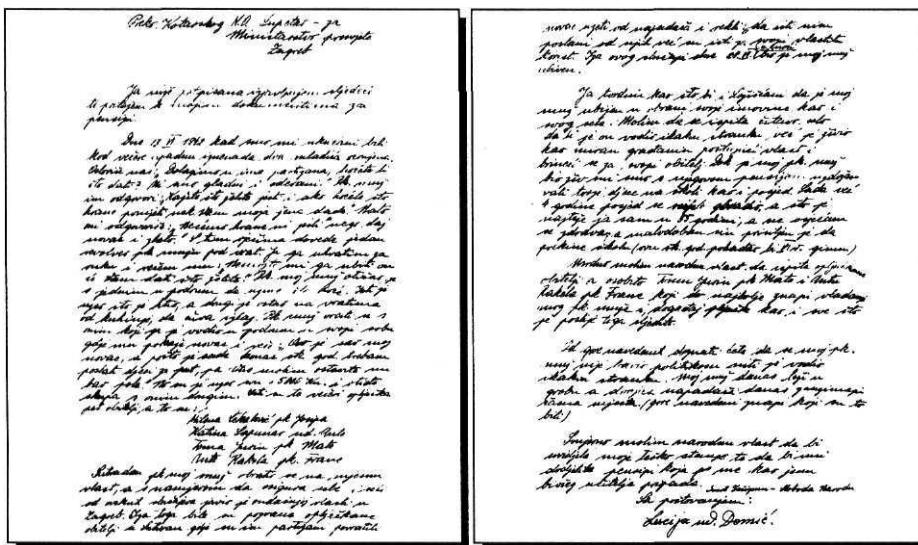
Dalje se u pismu kaže: "Sutradan pok. moj muž obratio se na mjesnu vlast, a s namjerom da osigura sebe i selo od ovakvih slučajeva javio je ondašnjoj vlasti u Zagreb. Iza toga bile su pozvane opljačkane obitelji u Sutivan gdje su im partizani povratili novac (...) i rekli 'da isti nisu poslani od njih već su išli za svoju vlastitu korist'. Iza ovog slučaja dne 28.6. u noći bio je moj muž ubiven".

Ovaj dio pisma zaslužuje neka objašnjenja. Naime, čudno zvuči tvrdnja da su partizani u Supetu sami pozvali oštećene i vratili im novac, i to ne toliko zbog povrata novca, koliko zbog činjenice da su u toj mjeri slobodno djelovali i gotovo javno

saobraćali s mještanima. Vjerojatno se radi o nekoj vrsti dvovlašća na otoku, zahvaljujući kojemu je i partizanska strana mogla koliko toliko slobodno djelovati i istodobno pratiti sve što se zbiva na tom području. Upravo to je bilo kobno za Ivana Domića, koji se očigledno htio osigurati i na drugoj strani, te je o kradbi dojavio tadašnjim vlastima u Zagrebu, za što je platio životom.

To, nažalost, nije bio kraj patnji za Domićeve, već tek grozni početak još veće tragedije. U nastavku pisma Lucija Domić, žečeći izboriti mirovinu za sebe i obitelj piše: "Ja tvrdim, kao što bi i Ložišćani, da je moj muž ubijen u obrani svoje imovine kao i svog sela. Molim da se ispita čitavo selo da li je on vodio ikakvu stranku, već je živio kao miran građanin poštujuci vlast i brinući se za svoju obitelj. Dok je moj pk. muž bio živ mi smo s njegovom penzijom uzdržavali troje djece na školi, kao i posjed. Sada već 4 godine posjed se nije obradio, a što je najteže ja sam u 55. godini, a ne osjećam se zdravo, a malodoban sin prisiljen je da prekine školu. Usrdno molim narodnu vlast da ispita opljačkane obitelji i osobito Tomu Jurin pk. Mate i Antu Rakela pok Frane koji najbolje znaju vladanje mog pk. muža i događaj pljačke kao i sve što je poslije toga sl[j]ijedilo."

Čitav predmet Domić je tada iz Zagreba vraćen na nižu razinu vlasti - Kotarski NO Brač, koji je trebao izvidjeti istinitost tvrdnji gde Domić. Prije nastavka razlaganja slučaja Domić, potrebno je skrenuti pozornost na to, da je poslije rata bila u tijeku revizija svih mirovina. Prema tada važećim propisima (najvažniji je Zakon o ustanovljenju prava na mirovinu i o umirovljenju državnih službenika, objavljen u *Službenom listu* od 19. studenoga 1946.), pravo na mirovinu imali su najjednostavnije rečeno samo oni, koji se nisu ogriješili o interesu nove vlasti. Kako je pk. Ivan Domić bio likvidiran od jedinica te vlasti, zadatok dokazivanja njegove nesuradnje s protivničkom stranom je bio posebno težak. Naime dokazati to, značilo je implicirati krivicu tadašnjih partizanskih mjesnih vlasti na Braču za, čak i sa stanovišta tadašnjih boljševičkih pravila postupanja, nepotrebno ubojstvo i, dakle, priznati počinjeni zločin. Stoga su, žečeći izbjegći takav razvoj događaja, mjesne vlasti dostavile dokumente koji unekoliko odu-

Pismo Lucije Domic Ministarstvu prosvjete

daraju od uobičajenih za tu vrstu pravnih predmeta.

Naime u "uvjerenju" Odsjeka unutarnjih poslova Kotara Brač stoji da Ivan Domic: "1. nije bio pod oružjem u službi okupatora i njegovih pomagača. 2. da je imenovani likvidiran kao narodni neprijatelj dana 28.6.1942. godine radi toga što je bio povezan sa okupatorom i njegovim pomagača (sic!)."

Kod ostalih su slučajeva u kojima je utvrđena bilo kakva veza molitelja mirovine (ili njegova potomka) sa srušenom vlašću NDH, sve pojedinosti te suradnje vrlo su jasno opisane u ovakvim potvrdama, izdanim od strane mjesnih odsjeka unutarnjih poslova. Nedostatak bilo čega sličnog u slučaju Ivana Domića vrlo je znakovit.

Naknadna "legalizacija" zločina

Drugi dokument koji se uvijek nalazi u dossierima zahtjeva za mirovinu onih čiji su hranitelji (od kojih izvode pravo na mirovinu) suradivali s poraženom stranom, jest presuda mjesnog suda kojom je dotični proglašen narodnim neprijateljem. U svim takvim presudama se također konkretno obrazlaže za što se osuđenoga tereti. U presudi Kotarskoga narodnog suda u Braču, koja prileži čitavu predmetu, stoji samo sljedeće:

"Prema prijavi Kotarskog NO-a Upravni odjel Brač od 19.10.1945 broj 153 l/I-d/45 Domic Ivan pk. Šimuna likvidiran je na temelju odluke Partizanskih odreda kao protivnik NOP-a, te se kao takav ima smatrati i smatra za narodnog neprijatelja. Utvrđeno je da u konkretnom slučaju redovita presuda nije bila donesena niti izvršena kazna konfiskacije. Radi toga, jer u konkretnom slučaju su se stekli svi uslovi iz člana 28 Zakona o konfiskaciji, na osnovu pruženih podataka

znajući da na nju po tada važećim zakonima jednostavno nema pravo. Dakle, za unaprijed izgubljenu stvar se nije isplatio izlagati mogućem progonu novih vlasti. Zašto se, dakle, Lucija Domic odlučila izložiti ovim opasnostima?

Druga, vjerojatnija mogućnost kojom se može objasniti izostanak izjava svjedoka koji bi podkrijepili tvrdnje Lucije Domic, jest ono što na kraju svog pisma navodi sama moliteljica. Ona (u svome pismu naslovrenom na središnje vlasti komunističke Hrvatske, a ne na mjesne vlasti!), poziva "narodne" vlasti iz Zagreba, da ispitaju ostale opplačkane obitelji u selu, pa kaže: "Od gore navedenih (misli se na mještane Ložića koji su bili svjedocima događaja iz lipnja 1942., op. aukt.) doznati ćete da se moj pk. muž nije bavio politikom niti je vodio ikakvu stranku. Moj muž danas leži u grobu a dvojica napadača danas zauzimaju časna mjesta - gore navedeni znaju koji su to bili." Kako su središnje vlasti u Zagrebu vođenje istrage o ovom slučaju odlučili prepustiti vlastima na Braču (u kojima su visoko pozicionirani bili upravo izvršitelji nedjela), jasno je da je cijela stvar stala upravo zbog straha potencijalnih svjedoka, koji bi potvrdili iskaz Lucije Domic, od moćnih ubojica njezina muža, odnosno zbog straha od njihova utjecaja u tadašnjoj vlasti. Ili još jasnije: ako Ivan Domic nije surađivao s vlastima NDH, tada je netko morao biti odgovoran za činjenicu njegova ubojstva, a dotični "uglednici" nisu ni pomišljali otvoriti to pitanje.

Tako je slučaj udove Domic okončan potpunom obiteljskom tragedijom: ubojstvom njezina supruga Ivana, konfiskacijom obiteljske imovine i uskraćenjem mirovine njegovim naslijednicima. Najapsurdnija od svega jest činjenica da bi, čak i da je pok. Ivan Domic surađivao s vlastima NDH, to značilo samo da je bio pripadnikom suprotne političke stranke, a ne automatski i ratnim zločincem. A da je nesretni Domic bio i osvjeđeni i pravomoćno osuđeni ratni zločinac (kao što je očito da nije), isplaćivanje mirovine njegovim naslijednicima u bilo kojem demokratskom društvu uopće ne bi došlo u pitanje. No, u vremenima obilježenima sjenama Bleiburga i križnih puteva, kad su se, zbog privida prava, čak i montirani sudski procesi činili pozitivnom iznimkom i manjim zlom, to nije bilo moguće...

SEDAM GOSPIĆKIH SMRTNIH OSUDA...

Pokojni **Vlado (Cico) Naglić** ostavio mi je presudu Vojnog suda u Gospiću od 31. kolovoza 1945. iz koje se vidi da je osuđena 41 osoba, a od toga petero na smrt strijeljanjem. To su: **Juka Čanić, Marija Čanić Mica Kukić, Joso Stilinović, te Ivanka Lilovac.** Odvezeni su kamionom između 10 i 11 sati do podne sredinom rujna 1945. na strijeljanje. Njima su priključili još dva muškarca, suđena odvojeno od navedenih petero. Prema tome, strijeljano je toga dana sedmoro gospičkih Hrvata.

Ostalih 35 su samo žene osuđene na 133 godine i 8 mjeseci zatvora s prisilnim radom. Po prezimenima vidim da su iz Brusana, Rizvanuše, Novosela, Podoštare, Komije i Gospića. Iz presude se ne vidi za što su suđene i osuđene, ali sam se raspitivao, pa mi je rečeno, da su skupljali pomoć hrvatskim vojnicima, koji su ostali na Velebitu iza povlačenja hrvatske vojske pred srbo-jugokomunističkom najezdom. Svjedok sam ovih zbivanja, jer sam bio na Okružnom sudu poslije prestanka rada Vojnog suda. Ovo je posljednja presuda toga suda u Gospiću. Budući da nismo za vrijeme rata živjeli u Gospiću, gđa **Grivčić, Milan Čorak** i ja upućeni smo na Okružni sud u Zagreb, a v.lč. **Matija Moguš**, rodom iz Generalskog Stola, po drugi put je dopraćen u Ogulin na Vojni sud. Optužnica opet nije podignuta i vraćen je ponovo u Gospić, pa je najzad predan srbo-komunističkoj rulji u Udbini gdje je usmrćen, kako je izvjestio *Vjesnik* u siječnju 1946.

Kako je presuda nečitko i gusto tipkana, izlučio sam imena i prezimena osuđenica i godine zatvora s prisilnim radom.

Ova je osuda samo jedan od tisuća dokumenata o tiraniji jugokomunista nad hrvatskim narodom, nakon okupacije iz crne 1945. godine...

Piše:

Grga PEJNOVIĆ

1. Ugarković, Olga, 8 god.
2. Sudar, Ankica, 8 god.
3. Svetić, Matija, 12 god.
4. Čulina, Ivka, 10 god.
5. Abramović, Matija, 5 god.
6. Sanković, Marija, 15 god.
7. Pavelić, Manda, 5 god.
8. Lilovac, Marija, 10 god.
9. Šuper, Ana, 4 god.
10. Devčić, Zora, 4 god.
11. Rukavina, Marija, 4 god.
12. Čanić, Ankica, 4 god.
13. Čanić, Marinka, 4 god.
14. Rosandić, Roža, 4 god.
15. Brklačić, Anka, 3 god.
16. Bašić, Roža, 3 god.
17. Majerović, Eva, 2 god.
18. Rukavina, Kata, 2 god.
19. Trković, Mara, 2 god.
20. Tomljenović, Manda, 2 god.
21. Vranić, Kata, 2 god.
22. Hodak, Ivanka, 2 god.
23. Sudar, Kata, 2 god.
24. Sanković, Kaja, 2 god.
25. Lisac, Marija, 2 god.
26. Pavelić, Kata, 2 god.
27. Šaban, ?, 2 god.
28. Tomljenović, Manda, 2 god.
29. Asić, Marija, 1 god.
30. Asić, Mila, 1 god.
31. Šikić, Pepa, 1 god.
32. Šuper, Kata, 1 god.
33. Plesa, Kata, 1 god. i 2 mjeseca
34. Došen, Ana, 6 mjeseci
35. Šuper, Milka, 6 mjeseci
36. Došen, Mica, 6 mjeseci

Rješenje Vrhovnog suda FNRJ- Vojno vijeće od 31. VII. 1945. f. II. sud. br. 2800/45 odobrane su kazne smrti strešanjem izrečeno po prvo stepenom sudu i to za:
I.-ČANIĆ JUKU, II.-ČANIĆ MARIJU, III.-KUKIĆ MICU, IV.-Stilinović Josu, V.-Lilovac Ivanu,

Preinača se presude i to za:
L.-Ugarković Olgu, na 8 /osam/ godina lišenja slobode s prinudnim radom.
II.-Sudar Ankicu, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 8 /osam/ godina.
III.-Svetić Matiju, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 12 /dvanaest/ godina.
IV.-Čulima Ivku, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 10 /deset/ godina.
V.-Abramović Matiju, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 5 /pet/ godina.
VI.-Sanković Mariju, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 15 /petnaest/ godina.
VII.-Pavelić Kandu, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 5 /pet/ godina.
VIII.-Lilovac Mariju, na lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 10 /deset/ godina.
IX.-Šuper Anu, Devčić Zoru, Rukavina Mariju, Čanić Ankicu, Čanić Marinku, Rosandić Rožu na po 4 /četiri/ godine.
X.-Brklačić Anku, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 3 /tri/ godine.
XI.-Bašić Rožu, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 3 /tri/ godine.
XII.-Majerović Evu, Rukavina Katu, Prković Maru, Tomljenović Kandu, Vranić Katu, Hodak Ivanu, Sudar Katu, Sanković Kaju, Lisac Mariju, Pavelić Katu, Šaban. Tomljenović Mandu - na po 2 /dvije/ godine lišenja slobode s prinudnim radom.
XIII.-Asić Mariju, Asić Milu, Šikić Pepu, Šuper Katu - na po 1 /jednu/ godinu lišenja slobode s prinudnim radom.
XIV.-Plesa Katu, na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 14 /četrnaest/ mjeseci.
XV.-Došen Anu, Šuper Milku, i Došenu Kicu - na po 6 /šest/ mjeseci lišenja slobode s prinudnim radom.

SMRT FIZMU - SLABOMU "AB DU"

M.P.

Sekretar suda - poručnik
Marijan Đurić v. r.

Uspomene Ljudevita Starčevića (I.)

SLAVONIJA 1941.: PRESIZANJA NJEMAČKE MANJINE

Kao službenik firme *Bata*, živio sam u Borovu nakon povratka iz tadašnje Čehoslovačke Republike. Tamo je proglašena opća mobilizacija još 1938., ja sam, kao referent za Jugoslaviju, dobio nalog, da sve državljanje Jugoslavije otpremim kući. U Borovu sam dočekao drugu mobilizaciju 1941. i spremio se oputovati na zborni mjesto mog okruga, na Grobničkom polju. Opraštajući se s prijetljima, usput sam sreو i direktora tvornice Tomu Maksimovića. Kad je doznao gdje mi je zborni mjesto, preporučio mi je da, kad stignem do Ferrare u Italiji, gdje je tvornica *Bata*, odmah nastavim raditi.

Ja sam stigao do Slavonskog Broda, gdje je živio moј paš, koji je radi svoga hrvatstva bio potisnut iz Borova. On nije rekao, da kod njih nije proglašena mobilizacija, misleći, da to čine općinski bilježnici na svoju ruku. Zvao se Blaž Dilberović. Tu sam ostao do drugog dana i vidiо već njemačke avione kako nadljeđuju, srušaju četiri bombe na željezničku postaju. Dalje se nije moglo, pa sam se vratio u Borovo, gdje sam zatekao rasulo. Na tvornici njemačka zastava, direktor i poslovodstvo se razbjezalo, čak i pravoslavni svećenik napustio je svoje stado. Glavni akter novog stanja bio je Franjo Anrath, koji je već sastavio novu ekipu. Tražio sam gdje sam predviđen, ali, na žalost, mog imena nije bilo čak ni tamo gdje me je Maksimović jednom po kazni odredio.

Preuzimanje vlasti u Slavonskom Brodu

Vratio sam se u Brod motociklom, i po dogovoru s mojim pašom i ostalim tamošnjim našim vodstvom, krenuo u Zagreb vlakom, jer je tada već proglašena Nezavisna Država Hrvatska. U brodskom vodstvu nalazili su se, pored Dilberovića, još odvjetnici Franjo Dujmović i Markotić, te kotarski predstojnik, čije ime ni danas ne znam. Dužnost mi je bila obavijestiti vojskovođu Kvaternika o ovdašnjim prilikama.

Piše:

Ljudevit STARČEVIĆ

ma i zahtijevati, da imenuje za Borovo Dilberović ili Božu Kavrana. Kvaternik nije dao jedan auto i šofera Đuru Kovačića. Kvaternik je odredio, da Dilberović, povjerenik Hrvatskog radiše dok je bio u Borovu, preuzeće tvornicu i nastavi raditi.

U Brodu smo bili u akciji, jer je prijetila opasnost, da će jugovojnska iz brda navaliti na grad. Dobili smo oružje i postavili se na ulazna mjesta u grad. Bila je to naša mala skupina od desetak ljudi, od kojih sam ja vodio pola, a drugu polovicu Ivan Bišćan iz Požege. Primjećeno je da su viši oficiri također nestali iz grada, jedino je u Tvrđi ostao major Debeljković, koji je zadržao stanoviti broj vojnika, ali je vojnike Hrvate dao zatvoriti u podrum Tvrde. Mi smo osiguravali zapadni i istočni ulaz u grad, te smo iza dvorišnih zidova kuća držali stražu. Kad je zbilja vojska krenula, mi smo pripucali, dajući im do znanja, da ulaz u grad nije slobodan i zahtijevali da se razoružaju i predaju. Vatru su nam uzvratili iz Podvinja. Spustili su se prema gradu, preko ceste, u kanal.

Iz grada je stigao mladić po imenu Delić, koji je tražio da ne pucamo, jer možda ljudi ne znaju za nastale promjene. Pošao je k njima, mašući bijelom zastavicom. Nije se vratio. Ljudi iz bližih kuća su nam javili, da su ga odveli s nakanom, da ga strijeljaju. Ja sam na to odredio Bišćanu, da sa grupom priđe na Osječku ulicu, odakle ima pregled kanala. Čim je Bišćan pripucao, dobili su u kanalu prvog ranjenika. Odmah su Delića pustili i odlučili predati oružje. Tada nam je došlo upomoć oružništvo iz Kotara. Vojna zaprežna vozila i pješaci odlagali su oružje ispred naše straže. Ranjenika su ostavili u bolnici, a ostali su krenuli preko mosta na bosansku stranu, kamo se već prije prebacio major Debeljković.

Dok sam obilazio grad, opazio sam, da je na Savi usidrena kraljevska jahta *Dragor*, kojoj je na palubi nasadena strojnica na stalku. Pošao sam tamо. Izšao mi je u susret mлад poručnik. Obavijestio sam ga, da je proglašena NDH i pozvao ga, da se odredi. On je u stavu mirno vojnički pozdravio i izjavio: "Ja to poštujem!" Pružio mi je ruku i predstavio se - *Rukavina*

Kad smo mislili, daje sad lakše i sve gotovo, dovikivali su nam civili preko Save, da se neki vraćaju i da hoće dignuti most u zrak. Potrcali smo prema mostu u namjeri da to spriječimo i stigli na oko 80 metara, baš do platana na obali Save, kad je na jednom odjeknula eksplozija. Bacili smo se na zemlju iza stabala, a konstrukcija mosta se od eksplozije podigla na oko 50 m i onda pljusnula u Savu onako slomljena. Više se nije moglo ništa uraditi. Da smo krenuli minutu ili dvije ranije, bili bismo odletjeli i mi s mostom. Nakon ovega sam se vratio s Dilberovićem u Borovo, gdje smo imali što raditi oko postavljanja kadrova i organizacije proizvodnje u samoj tvornici i školama.

Njemačka prevlast u Borovu

Borovo je, s Naseljem, i tvornicom obuće *Bata* bilo samostalna općina. U tvornici sam bio zaposlen od 1934. do 14. travnja 1945. Kroz to vrijeme, kao radnik (stručnjak) obavljao sam razne poslove i bio zapažen od vodećih ljudi u struci, koji su većinom bili Česi, te sam predložen za dalje usavršavanje u Češkoj. U Češkoj, u gradu Zlinu, gdje je glavna Batina tvornica s 33.000 radnika, proveo sam preko 18 mjeseci 1937./38., sve do tamošnje mobilizacije. Posljednja dužnost nije bila referent za Jugoslaviju u Izvoznom odjelu tvornice. Po povratku u Jugoslaviju vršio sam razne poslove kao: majstor, kontrolor, instruktor, vođa modelarne itd.

Sada, u proljeće 1941. na tvornici je istaknuta njemačka zastava, a osoblje, koje je odlučivalo o organizaciji, bilo je iz njemačke manjine iz Vukovara. Česi, koji

su bili vodeće osoblje, bili su u zatvoru u Vukovaru, kao i neki drugi ljudi. zajedno s Dragecom Mažuranom, carinskim posrednikom, krenuo sam u općinu, jer je on imao neko pismo iz uprave Banovine Hrvatske. Tu smo pozvali postojeće općinske odbornike, koji su bez riječi negodovanja pred nama položili prisegu vjernosti hrvatskoj državi.

Kako je Dilberović po Kvaternikovu nalogu preuzeo upravu, prilike su se počele normalizirati. On je uživao veliko povjerenje. Direktor Maksimović dopraćen je natrag u Borovo negdje od Sarajeva. S njim u društvu bio je barun Turković, vlasnik imanja Kutjevo. Radi Maksimovića su domaći Švabe i neki naši digli glave, prijeteći mu, jer je jednom kumovao četničkoj zastavi u selu Borovu. Ali, Dilberović je spriječio bilo kakvo nasilje te ga dao otpremiti u Zagreb, odakle je pušten u Beograd na intervenciju predsjednika madžarske vlade, s obzirom na rodbinske veze po njihovim suprugama, koje su bile iz Čehoslovačke. Po dolasku u Beograd bio je povjerenik za izbjeglice i tamo je poslije rata osuđen na 5 godina zatvora.

Prva stvar, koju smo poduzeli bila je, da smo oslobođili iz zatvora Čehe, Tichacka, Vališa i druge, među njima i općinskog redara Mrguda Joličića koji je bio Crnogorac (poslije rata bio je direktor trgovачkog poduzeća Drava u Belom Manastiru). Srbijanci, koji su bili na nekim majstorskim položajima, odselili su u Beograd. Iz Borova su dobili strojeve i tamo osnovali tvornicu. Mnogi činovnici Srbi su ostali i dalje raditi kao Malinović, Pavlović i dr. U tvornici čarapa Stolin u Vukovaru (današnji Vutex) bio je direktor Nenad Jakovljević, Srbin, koji je ostao i dalje na tom položaju.

Židovi Dr. Auslender-Andrić, liječnik, Dr. Nadaš, kemičar, te ing. Kabiljo, također kemičar, ostali su na svojim mjestima do kraja rata i nitko ih nije dirao. Česi su odselili u Češku, a ja sam postao upravitelj tvornice kožne obuće u Borovu. Za odbornike u općinsku upravu u ime Naselja, bili smo izabrani ing. Zaležak, ing. Gurka i ja. Svi radnici pravoslavci su i dalje radili u tvornici, a selo je samo vodilo brigu, da se nešto nepodobno tamo ne dogodi.

Pojavili su se pojedinci, pozivajući na osvetu. Najviše se isticao spomenuti Anrath, koji je ostao na dužnosti personalnog referenta i još neki iz njega. Znao

je poticati neke naše neupućene, da prave smetnje u pravoslavnim selima, a iza toga slao je svoje Švabe, da to sprječavaju. U tome su ga slušali Tremi i Pakaj. No, Dilberović je spriječio svaki pokušaj nasilja.

U samom Borovu Naselju postojalo je Katoličko društvo Sv. Josipa. Župnik Alojzije Pišpek je svake nedjelje služio misu u jednoj prostoriji u Osnovnoj školi, a stanovao je u jednoj vili u trećem naselju. Pjevačko društvo Radiša dobilo je ime Tomislav nakon promjene uprave tvornice. Novi direktor postao je dr. ing. Tomislav Bulat, a Dilberović je postavljen za šefa glavne prodavaonice u Sarajevu. Odatile je premješten u Brčko za direktora tvornice čarapa, koja je bila u sastavu

Kombinata Borovo. Bio je u svom mjestu, a to je bilo kobno za njega, jer su ga jednog dana radi dojave izdajice Huse Burica presreli tzv. partizani (inače poznati još iz Borova kao četnici) Kojdić i Medunić. Odveli su ga u Brezovo Polje i nudili, da s njima surađuje, što je on odbio i, ostavši vjeran prisezi vjernosti hrvatskoj državi, rade izabralo smrt. Tuje i strijeljan. To su posvjedočili ljudi iz sela, koji su bili prisutni "masovnom sastanku", koji je za tu priliku bio sazvan. Inače, izdajica Burić je doživio strašan prezir od ljudi i od same svoje obitelji. Žena mu se objesila, sin ga se odrekao, a on je potom došao u Osijek, gdje je živio s udovicom jednog brijača, te se razbolio i umro od raka.

(nastavit će se)

TOMISLAV PEĆARINA

OBNAVLJANJE

*Rodim se u svakom času, budem jak
i onda se zatvorim pun slućene vatre.
Ne mogu se stidjeti svojih plavih očiju,
čijom se svjetlošću bojažljiv hod natre.*

*Zvezde nosim u duši, sipam ih po cesti;
gore dva tri časa i zabliede strastno.
Trag zasvetli i ja se za njim krenem,
padnem kraj svake rieči, ležim dugočasno.*

*I umru zvezde, svjećnjaci slomljeni
pospu se hrdjom i presvuču astmom.
Oblaci kaplju gorkošću pelina,
vjetar plače jekdošću, sarkazmom.*

*U mojoj duši otvore se rane,
u krv moju požar se zavuče.
Ja sam oganj stegnut u obruče,
nosim u sviesi pradavno prokletstvo.*

*Jer kao što se deset puta rodim
u deset časa, pun slućene vatre,
umrem u času: želja za životom
stari mi život bezmilostno zatre.*

1944.

Uspomene Jozu Šarića (IV.)

Od Siska do Pakraca

Atif i ja nosili smo Smaju Bukarića koji je bio iznemogao, pa nam je to još više otežavalo pješačenje. No, znali smo što bi se s njim dogodilo, da smo ga ostavili, pa smo zato ulagali i posljednje atome snage da ga spasimo. Srećom, počeli smo nailaziti pored kuća, u početku rijetkih, a potom sve gušćih. Bio je to znak za nas da se približavamo Kutini. No, odjednom, Atif je ispustio Smaju i pobegao u noć. Ostao sam sam i nisam znao što činiti. Iskrao sam se iz kolone i zaklonio Smaju za jednu kuću, te se i sam sakrio, bojeći se da nas tko od sprovodnika nije video i krenuo za nama. Kad sam video da nas nitko ne prati, izvirio sam ponovno na cestu na kojoj više nije bilo nikoga. Kolona je već prošla. Bilo je tiho. Na verandi kuće za koju smo se sklonili, našao sam zelje koje je vjerojatno domaćica obrala i očistila za sutrašnji ručak. Halapljivo sam ga gutao, te nagonio Smaju da i on jede. Ostatak zelja stavio sam u torbu i nakon nekog vremena krenuli smo naprijed. Smajo je već bio došao malo k sebi, pa je sada već mogao, dođuše polako, hodati i bez moje pomoći.

Bili smo prestrašeni, pa nismo imali što razmišljati. Predao sam se u Božje ruke i zajedno sa Smajom išao naprijed. Kuće su bile sve gušće. U jednoj prizemnici opazio sam kako netko pali šibicu. Glad nema očiju: rekao sam Smaji da idem tražiti komad kruha. Na moje tiho i oprezno dozivanje odazvala se jedna žena koja se i sama preplašila. "Nemam mnogo kruha; i mi smo se sinoć vratili, ali će vam dati dio od onog što imam", rekla je. I dobra žena razlomila je beskvasnii kruh i pružila mi polovicu. Taj kruh kao da nam je povratio snagu. Kruh ili, možda, dobrota žene koja ga je doslovno odvojila od svojih i usta svoje obitelji, i dala ga nama?

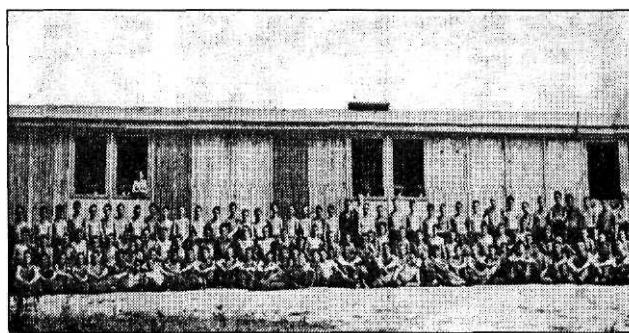
U svitanje smo ušli u Kutinu. Ulice su bile puste. No, odjednom pred nas je istupio neki sredovječni čovjek. Vjerojatno po našem izgledu zaključio je o komu se radi, te nam je rekao da krenemo za njim. "Proći ćemo s druge strane do kolone. S te strane nema čuvara, nemojte se bojati. S ove ubijaju svakoga tko stigne", objasnio nam je. Poslušali smo čovjeka i sigurno

Piše:

Jozo ŠARIĆ

ušli među zarobljenike. Ubrzo smo našli svoje prijatelje, od kojih su nas neki već bili oplakali. Atifu sam odmah rekao, da Smaji nisam kazao kako gaje ostavio. Dao sam malo kruha njemu i mom kumu Slavku Barišiću.

Krvnika s Banije smo se bili oslobođili. Ponovno su nas čuvali domaći partizani koji nisu zabranjivali ženama da nam donose hranu. Uz dobrotu kutinskih žena lakše smo proveli još jednu noć na našemu krvavom putu. Sutradan smo preko Ba-

Pitomci pete teške satnije školske bojne u Vinskoj,
Brod na Savi, 1944.

nove Jaruge krenuli prema Daruvaru. Hodali smo polako s čestim odmorima. Usput su nam žene davale hranu, a naši sprovodnici im to nisu branili. Pješačili smo polako cijeli dan i noć, te u Daruvar stigli tek u jutro.

Nezaboravna gospođa Hunjek

Ponovno su nas smjestili na tržnicu. Po tragovima koje smo pronašli, vidjelo se da su na istom mjestu već bili zarobljenici, jedna od bezbrojnih kolona koje su u to vrijeme prolazile svoj križni put. U jednom posebno odvojenom prostoru našli smo zarobljene hrvatske časnike, među kojima i našeg zapovjednika Tomislava Gržetu. Žene su i dalje donosile hranu u obilnim količinama, ali je i gladnih bilo mnogo, pa sam se u jednom trenutku dosjetio napisati nekoliko cedulja sa svojim imenom koje sam dao jednoj mladoj ženi. Na ceduljama je doslovno pisalo: "Nepoznata gospođa, ima nas iznemoglih. Da bis-

mo preživjeli, potrebna nam je vaša pomoć. Ako ste voljni pomoći, donesite hranu i potražite me. Josip Šarić, okrug Travnik." Nakon što sam dao cedulje nisam se morao gurati za hranu, jer sam je svaki dan dobivao od gospođe koja se zvala Ljudmila Hunjek. Hranu, koja je bila doista kvalitetna, gospođa Hunjek donosilaje dva puta na dan. Osobito je dobro došlo mlijeko, koje je gospođa donosila redovito, tako da smo ga mogli davati našim ranjenicima koji su se u četiri dana, koliko smo ostali u Daruvaru, umnogome oporavili.

Ujutro petog dana izdana je zapovijed za pokret. Gospođa Hunjek večer ranije donijela je mlijeko, paoj je kantica ostala kod nas. Želio sam zahvaliti se dobroj ženi, ali je nisam mogao pronaći. Malo kasnije gledao sam niz Kranjčevićevu ulicu i odjednom ispred broja 24 ugledao gospođu Hunjek. Predao sam joj kanticu i zahvalio se na dobročinstvima. Mnogo godina kasnije, tijekom sedamdesetih, u nekoliko navrata sam imao priliku posjetiti Daruvar. Raspitivao sam se za gdje Hunjek, kojoj sam se želio još jednom zahvaliti za sve što je učinila za mene i moje prijatelje. Na žalost, nitko u Daruvaru, pa ni u njezinu bivšoj ulici ništa o njoj nije znao.

Nastavili smo se kretati ulicom koja vodi prema Pakracu. Brzo smo napustili Daruvar, jer se naša kolona zbog opisanih događaja i odvajanja Zagoraca i Slavonaca bila gotovo prepolovila. Pješačili smo preko nekih brda, sprovodnici nas nisu tjerali da žurimo. Mnogi od naših, osobito oni iz gorskih zdrugova, poznavali su teren kojim su prolazili, jer su nekad ratovali upravo po ovim brdima. Kasno u noći stigli smo u Pakrac, gdje su nas zatvorili u krug neke pilane. Popadali smo po goj zemlji i brzo pozaspali od umora.

Ujutro su odmah, kao i na brojnim drugim mjestima na našem putu, došle žene i donijele hranu. Ja sam se raspitao za gospođu Kulhavi, majku mog prijatelja Josipa, koji je jedno vrijeme bio sa mnom u postrojbi. Žene su ubrzo pronašle gospođu Kulhavi. Donijela mi je hrane, a u kratkom razgovoru rekla mi je da o Josipu ništa ne zna. I on je, vjerojatno, u to vrijeme prela-

zio svoj križni put. No, doznao sam mnogo godina kasnije da je, srećom, preživio svoj put stradanja i nakon rata se vratio kući.

U Pakracu smo ostali cijeli dan. Tu sam video i naseg viteza Ivicu Kristu s Mačkovca. Ivica je bio domobranski narednik koji se, među ostalim, posebno istakao u obrani Jajca. Njegove zasluge bile su tolike, da se govorilo kako je upravo on svojim junaštvom i odlučnošću obranio Jajce. Tijekom rata bio je više puta odlikovan, a zbog svoje neustrašivosti proglašenje i vitezom. Takva, najviše čast bila je rezervirana samo za uski krug najboljih i najistaknutijih hrvatskih vojnika.

Srpski teror u Pakracu

Ivici sam dao nešto hrane koju mi je donijela gđa Kulhavi, te novaca, jer se još uvijek među nama moglo ponešto i kupiti. Žene koje su nam donosile hranu pričale su kako u Pakracu vlada teror, kako Srbi odvode muškarce od kuća i više ih ne vraćaju. U Papuku, rekle su, kriju se domaći ljudi koji poznaju ovaj kraj i koji strahuju od četničkog divljanja. U sami mrak strpali su nas ujedan veliki ogradieni prostor izvan grada i zatvorili. Oko ograde, vidjeli smo, bila je postavljena jaka straža. Već oko 22.00 sata začuli smo krikove i zapomaganja. Partizani su, naime, kako su rekli, uhvatili jednu grupicu u šumi i strahovito ih tukli. Sjetili smo se onoga što su žene pričale. Vidjevši kako su premlaćeni ljudi koje su partizani uhvatili u šumi, i mi smo iščekivali još jednu tešku noć, koju ćemo, kao i tolike do sada, iz straha probjeti. Srećom, noć je protekla mirno, bez nekih većih maltretiranja.

Ujutro, kad smo se probudili, Jozo Zeko s Paloča me pozvao na stranu i pokazao mi ljude koje su partizani, navodno, noć prije uhvatili u šumi. Po njihovu izgledu zaključili smo da se radi o civilima koje su krvniči pohvatili po njihovim kućama, a ne o "sumnjacima", kako su ih predstavili partizani očito s nakanom da nas prestraže i odvrate od svake pomisli na bijeg.

Na našu nesreću, u logor su tijekom dana počeli pristizati partizani iz već spomenute 17. muslimanske prozorske brigade. Među prvima ugledali smo Dervana Abazovića iz Bistrice, koji nije bio na glasu kao dobar čovjek, ali se, začudo, pokazao upravo takvim. Kratko je razgovarao s nama, a najviše s Matom Lagetarom iz Bistrice, s kojim je od ranije bio prijatelj.

Brzo nas je napustio, rekavši da će ponovo doći. Bojali smo se, jer nismo znali s kakvom namjerom se vraća. No, naše sumnje pokazale su se neosnovanima. Dervan je došao s punom torbom kruha. "Jedite, donijet ću vam još", rekao je. Atif ga je odmah upitao za brata Jusufa. Dervan je odgovorio, da se Jusuf nalazi u nekoj drugoj četi, ali će ga pronaći i dovesti do Atifa, ako ovaj htjedne. "Samo se vi čuvajte starih budala, jer su oni ovo prihvatali zdravo za gotovo. I mi s njima teško izlazimo na kraj", rekao je odlazeći. Dervan je bio u SS-trupama, pa ga partizani nisu mogli lako "farbatи".

Sljedećeg jutra do nas su ponovo došli vakufski partizani, a s njima i Jusuf Vele, Atifov brat. Razdragani Atif odmah je krenuo poljubiti brata, ali gaje Jusuf grubo odbio, rekavši da se on ne ljubi s fašistima. Jusuf je rođen 1910. i bio je najstariji brat u obitelji. Atif ga je upitao: "Pa, tko će, brate, kod kuće raditi, kad sve ovo prode, ako me ti sad odbacuješ?"

"Nama ne treba više raditi, mi smo izborili za to da više ne moramo raditi. Zemlju ćemo predati u zadrugu, a iz zadruge ćemo uzimati koliko nam je potrebno", odbrusio mu je ponovo Jusuf. "Pa, i u zadrugi se mora zemlja obraditi", rekao je Atif tiho. "Za nas će raditi mašine", završio je Jusuf hladno ovaj mučni susret dvojice braće.

Crvena "pravda"

Među partizanima bio je i Omer Abazović, koji se razbahatio, mada je ranije bio na glasu kap dobar momak. Razbacivao se pričama kako je u partizanima bacačlja, kako je pucao po domobranima, pajje čak, s posebnim užitkom, pucao i po svojoj bivšoj jedinici iz koje je, kao i svi drugi, prešao u partizane. Tog dana iz naše kolone izveden je Numu Abazović koji je bio ustaša od 1941. Očito, ni po kakvoj pravdi se s nama nije postupalo. Najvažnije za oslobođenje Numua bilo je to, da je u partizanima imao rođake, različite od Atifova brata Jusufa, i odmah je bio očišćen od svih grijeha, pa ma koliko oni bili veliki.

Postalo nam je jasno kako je oslobođen i po zlu čuveni Atif Gekanov, kojije i upartizanima već bio postao kapetan. Atif Abazović (Gekanov) iz Bistrice bio je, naime, prije rata u Fojnici u najmu kod stonovitog Mulagića. U ona prevrtljiva vremena proglašenja NDH, on je nožem ubio gazdu i prijavio se u ustaše. Tijekom rata dolazio je s fronte u Bistrigu, te se hva-

lio činima koj ejepočiniou ustašama, javno pokazujući, na zaprepaštenje svojih susjeda, svoj okrvavljeni nož i fotografije zločina koje je počinio. Čak je i bistrički župnik, velečasni Žagar, nekoliko puta u svojim propovijedima znao upozoriti bistričke mladiće da, u bilo koju vojsku da odu, ne budu zločinci poput Atifa Gekanovog. Dervan Abazović je ponovo došao do nas i pitao Atifa što mu je donio brat Jusuf. Niko Jurleta je opovao i rekao da ćemo svi mi na koncu stradati zbog Atifa.

Sljedećeg jutra dobili smo ponovo zapovijed za pokret. Krenuli smo prema Lipiku. Kroz kolonu se prenijelo upozorenje da budemo oprezni, jer ubrzo prolazimo kroz koloniju solunskih dobrovoljaca gdje možemo očekivati da će nas žene poljevati vrućom vodom. Tufik i Niko također su me opomenuli da se spremim. Tufik je išao prvi i, kad smo već došli među kuće solunskih dobrovoljaca, koje su sve podsjećale na manje vile, stao je kraj jedne od njih, potom pozvao mene, popeo mi se na ramena i uskočio u verandu. Krenuvši dalje, u jednom trenutku ugledao sam jednu babu kako pada s verande na leđa. Nešto kasnije sustigao me i Tufik. Ispričao mi je, daje ona baba poljevala zarobljenike vrelom vodom, pa ju je bacio s verande. Dodao je daje s babom bila i neka mlađa žena koja je dodavala vodu, te da se na šporetu nalazilo više lonaca s vodom.

Dok smo na putu ka Novskoj prolazili kroz Rajić, Mato Lagetar nam je pričao kako je upravo u tom selu često boravio kao vojnik.

Dobili smo mali odmor. Sjetio sam se svojih cedulja i bloka, pa sam iskoristio vrijeme i napisao ih nekoliko. Poslije sam ih dijelio narodu koji je stajao oko puta dok smo prolazili kroz Novsku. U Novskoj su nas zatvorili u jedan prostor ograđen bodljikavom žicom. Prepostavljali smo da nas ima oko četiri tisuće, a budući da je prostor bio jako malen, ležali smo doslovno jedan na drugom. Uz to, stražari bi svakoga onoga tko bi se približio žicu jednostavno ubili. U tom smo skušenom prostoru ostali oko četiri dana, a potom su nas prebacili na neku njivu, koja je također bila ogradiena žicom, ali je bila mnogo veća od ranijeg prostora. Na ledini su ležale neke barake koje još nisu bile sklopljene.

(nastavit će se)

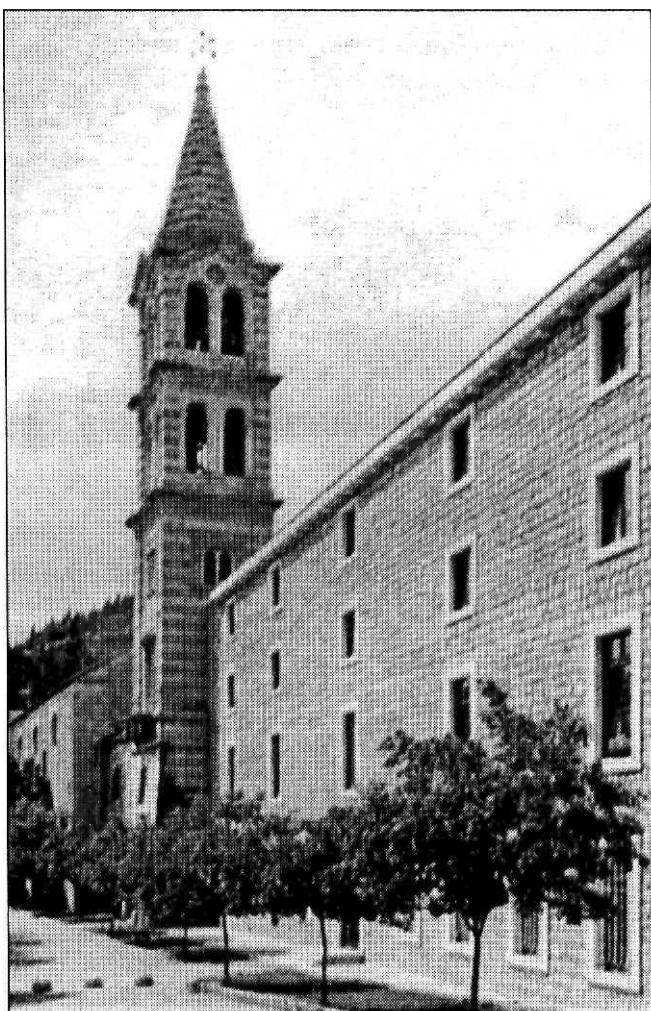
ŽITELJI OTOKA KOD SINJA, POBIJENI 28. OŽUJKA 1944.

Iz plemena MILANOVIĆ-LITRE

Andža ž. Ivana,
Franko Ivanov,
Perinka Ivanova,
Marija ud. Frane,
Jela pok. Frane,
Jela pok. Bojke,
Ljude pok. Bojke,
Ivanka pok. Bojke,
Tone pok. Šimuna,
Ćiro Tonin,
Bože Tonin,
Luča ž. Jole,
Petar Jolin,
Mate pok. Ante,
Petar Matin,
Ana ž. Ike,
Dušan Ikin,
Luča Ikina,
Jela Ikina,
Nediljka Ikina,
Davor Jozanov,
Ivan Jozanov,
Stipan pok. Luke,
Jela ž. Stipanova

Priredio:

Ante SMOLJO

*Franjevačko sjemenište s crkvom
Čudotvorne Gospe Sinjske*

**Iz pлемена
MILANOVIĆ-TRAPO**

Ivan pok. Pavla
Andža ž. Ivanova
Ana Ivanova
Božica ž. Božurinova
Ivan Božurinov
Pera Božurinova
Jozo pok. Pavla
Luka Jozin
Paško pok. Pavla
Luča ž. Paške
Jure pok. Šavla
Kata ž. Jure
Marija Jurina
Nediljko Jurin
Mara ud. Ivana
Luča Ivanova

Jakov Ivanov
Iva ž. Jakova
Bože Jakovljev
Joko pok. Martina
Ana Jakovljeva
Nediljka Jakovljeva
Mate pok. Martina
Dujo Matin
Pera Matina
Luča ž. Andrije pok. Martina
Martin Andrijin

Petar pok. Ante

Iva ž. Petra

Frano pok. Ante

Slavka Franina

Jaka Franina

Marija Franina

Frano Franin

Nediljko Franin

Iz pлемена PLAVŠA

Luča ud. Ante
Bože Antin
Stana ž. Bože
Ivan Božin
Pava Božina
Mirko Božin
Jela ž. Janka
Tone Jankov
Nevenka pok. Ante
Stonko Jankov

Iz pлемена KATIĆ

Frano
Pera
Ruža
Iva
Stipe
Luka pok. Blaža
Andža ž. Lukina
Ana Lukina
Pera Lukina
Petar Lukin
Iva ž. Jozina
Bože pok. Mate
Nevenka Božina
Pavao pok. Mate
Ana ž. Augustinova
Frano Augustinov
Andrija Augustinov
Marko Augustinov
Andža Augustinova
Stipan pok. Frane
Andža ž. Stipanova
Jaka Stipanova

Tereze Stipanova
 Luka pok. Ante
 Jozo pok. Luke
 Jela ž. Jozina
 Ivan Jozin
 Stipe Jozin
 Luča Jozina

Stipan pok. Andrije
 Jakov pok. Andrije
 Ivan pok. Joze
 Petar
 Mate

Iz plemena VLADOVA ŠESTO

Ante
 Jakov Antin
 Ivan pok. Petra
 Iva ž. Ivanova
 Mara Ivanova
 Ante Ivanov
 Ana Ivanova
 Stipe pok. Petra

Iz plemena BRČIĆ

Jozo pok. Ante
 Ante pok. Petra
 Jozo pok. Ivana
 Bože pok. Ivana

Iz plemena EŠTEK

Andrija pok. Jeze
 Iva ž. Andrijina
 Ivan Andrijin
 Ante Andrijin
 Miško pok. Joze
 Mara ž. Miškova
 Iva ž. Markova
 Estera Markova
 Mara Markova
 Jela Markova
 Stipe Markov

Iz plemena ĐULA

Jozo pok. Bariše
 Nikola pok. Bariše
 Filip pok. Joze
 Ante pok. Marka

Iz plemena SMOLJO

Luča ž. pok. Joze
 Mara ž. Ivanova
 Filip Ivanov
 Nediljko Ivanov
 Franka Ivanova
 Bože pok. Ante
 Petar pok. Mate
 Iva ž. Petrova
 Štipan Petrov
 Pera Petrova
 Mate pok. Filipa
 Šimun pok. Joze
 Ivan pok. Ante
 Andrija pok. Ivana
 Petar pok. Ilije (14 god.)
 Grgo pok. Š imuna
 Slavica Jakovljeva

Iz plemena PERKOVIĆ

Jakov (1)

**POPIS UBIJENIH 30. ožujka na
Kamenskom**

Botica Petar pok. Ante
 Štipan pok. Nikole
 Vuleta Ante pok. Ivana
 Jakov Pavlov
 Luka pok. Štipana
 Marinović Stjepan pok. Petra
 Lovre pok. Štipana

Iz plemena PERIĆ

Ante pok. Bože
 Petar Božin
 Mara ž. Petrova

Iz plemena MARINOVIĆ

Pera ž. Jozina
 Luka Jozin
 Ana Jozina

Čeko Štipan Lovrin

Iz plemena SLADOVIĆA

Luka pok. Mate
 Petar pok. Mate
 Joko Petrov

Iz plemena VOJKOVIĆ

Jozo Antin
 Ivan Jozin
 Pava Jozina

Tadić Stipe pok. Marka
 Ilija pok. Stipe
 Ivan Jozin
 Frano pok. Ante
 Žižić Iva ud. Jure

Iz plemena RADNIĆ

Jozo pok. Andrije
 Luka pok. Andrije

Iz plemena VLADOVA

Iva Šimunova

Sušić — Jurić Andrija pok. Ante
 Blaž pok. Petra
 Sveukupno 184

AGRARNA REFORMA

Navek so rati i bune ostaviali za sebom sakove posledice i tegobe. Kak v luckaj, tak i v materijalnaj štetaj. Navek so se jedni žalostili, drugi veselili, jedni bogateli, drugi obogčali.

Leta 1945. Titova komunistička nova vlast sprevada je zakona o agrarne reforme, otimala na silo lučko imovino. Čeli privatni Jugo kapital mora dojti vu državno svojino. Tak so bogateši seljaki zgubili grunta, dućanžije dućane, fabrikanti fabrike, vekši gazde vlastite hiže, pošteni Hrvati glave.

Seljak Štefina Peršić, dobil je od općine rešenje da mora "dobrovolno" države dati viška grunta od 17. rali. Vu protivnom, pojde pred "narodni sud" i v Lepoglavo vrešt. Štefina, kak i tuliki drugi, dogo seje kukurisil, kričal, klel vladara, ali je v reštu "pod moraš" podpisal i odrekel se viška grunta kojegaje mučenički skrbel. Denes Štefine više nema, ali negvoga otetoga grunta, negova deca ni denes neso dobila vrnjenoga ili plaćenoga...

Štefinov sused Blaž Kopaš, đurđevački je industrijač, čuveni kožar. Vu svoje fabrike vu hrastove kore fčinja maršeče kože. Blaž ima svojega dučana gde svojoj robo prodaje, obskrbuje čelo Podravino. Svojega posla kani preširiti, prenesti na mlade i zaposliti još više selske sirotinje. Došli so "drugovi". Rekli so Blažu "kulaku" da mora "dobrovolno" svoju fabriku predati države.

- O to ne! - rekeli je ocečno Blaž. - To sem ja žmeko i pošteno stvaral, priskrbel za korist naroda. Pustite me na miru!

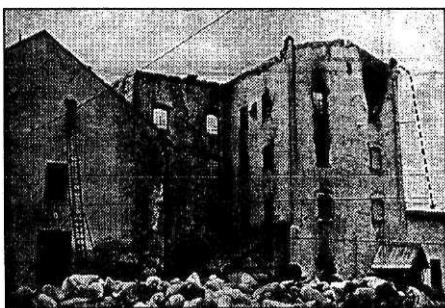
Blaža so drugovi osudili na 12 let vrešt, gde je v Lepoglave vmrl. Kožaraje brzo, za Blažom, propala. Za nju so proleteri hitali kocke. Ni trag od kožare ostal neje.

Livadarski savez! Velika bogata hiža, narodno blago od 1935. leta. Seljačka gospodarska korist, škola napredka, vu onom cajtu

Piše:

Stavko ČAMBA

i kraju. I Saveza neje agrarna reforma mimošla. Drugovi so rekli: - "To nam ne treba, to nam smeta"! I sredili sojo. Semenaro so okrali i vužgali. I vu bertij e za nj o gemište pil!

Požar mlinu 1960.

Donesena je odluka Komiteta: "Đurđevački župnik Jakov Novosel mora ziti s farofa vun! Farof je državno blago, a mi smo država. Župnik je fašista, ustaša, nacista, klerista. On je bandit, neprijatel društva". Našel se je župnik na kvarteru. I tam so ga napastivali, spačavalici, vrešt zaprli. I sudili mu "vu ime naroda"!

Dr. Vlado Sabolić, roko diže za Dom, svojom ženom Ličankom. Starčevićev potomek. Pravaš - mudrija! Vu preokretu 1945. leta beži Vlado vu Austrijo. S Kavranovom grupom vrača se počkoma doma. Ali ne vu slobodo, nego vu "mišolovko".

Kak Ježuš zmučen, zdenol je na križu. A vu Sabolovićeve velike hiže čeperili so se: milicajci, oznaši, udbaši, supovci, reštani, poglavari. A denes? Crlenji Križ i Karitas z dari!

Dotepenec, bogati Židov Šandor Braun, bil je najbogateši čovek Podravskog kraja.

Negovo imanje, trokatni široki melin z visokem dimnjakom privlačil je i vusrečil žitelje toga kraja.

Leta 1942. đurđevačke Židove nj i desetke so okitili žotemi zvezdami. Onda so im rekli da morajo iti, nekam v logor na posel. Od svojega celoga bogactva samo so si smeli sebom zeti kaj im je stalo vu turbo i v cocel. Srđiti nemački gestapovci, porendali so Židove i v doge kolone išli so oni. Med nimije bil i Šandor Braun.

Obraza drenenoga od straja, samo so im joči nekam bežale, kak da očo sebom zeti čeli svoj đurđevački rodni kraj. A mi smo počkomečki gledeli dogo, dogo kolono, koja je išla i išla i gubila se vu oblaku selske prasine. I nigdar se nišće neje vrnol s te kolone...

Leta, 1945. došli so drugovi. Braunov melin i imovina pripala je države. Vu melinu šefuje partizansko društvo. Slavi se, mitinguje lenguzari, krade a malo dela. Nišće neje na nikoga odgovoren, jer gazda je vmorjen, mora biti i melin vmorjen!

Mlinari i nadmlinari kriče na poslu, iščo pravico koje nema. Nišće ne sluša, nišće ne mari za nijovo reč. Na paperu piše radničko samovupravljanje, no to trpi samo paper! A vuprava melina gledi svojo korist!

Leta, 1960. v jesen. Melin se nekaj reperera. Nadmlinar Vinko Bebek, v noći, počkoma, za osveto, z benzinom poleva mašinske stroje kate i hale. Srce mu napeto toče. On vužije Braunovo blago...

Ob dve vure v noći trokatni Braunov melin našel se je vu jognu. Vu uzbunaj cirkeni zvonci iščo pomoč. Mlinari spačavajo gole glave. Vu otom goničem peklu, visoko pod krovom, vu dimu i jognu čuje se glas nadmlinara Bebeka: - "Narode moj, ja sam ga vužgal! Kaj vu njem ne bo više nišće kral i muktaživel..."

A dok so jognočuvari zdigli lojtre kaj spase Vinka Bebeka, on je kuražno skočil s krova i na zemlje se vmoril.

Jogne je bil strašen. Skupil se narod, kričal, plakal - spasa nema. Na oblokaj so pučala stekla, zgorene grede padale, iverje letelo mašinsko olje smrdelo, pšenična melja zgarala, pušil se dim kak megla. Ni elektrana, pilana, pekara neso spašene. Samo je cirkeni zvonec dalje cvankal, cvankal, dok so bolničari nosili telo nadmlinara Bebeka.

A dok je blesnol den jogen je več bil napravil svoje. Vu te nesreće narod se je i dalje žalostil, zgražal, šeptal i klel Titove komuniste. Samo je vu dvoru ostal stržati visoki cigleni dimnak, goli crni zidi, koji so, potom, brzo nestali. Baš kak i Šandora Brauna kapital i Titova vladavina!

OBAVIJEŠT

U prošlom broju *Političkog zatvorenika* objavili smo, da je radi isplate naknade potrebno dostaviti čitak preslik štedne knjižice, iz kojeg se može očitati JMBG i broj štedne knjižice, te takav preslik poslati na:

Ministarstvo rada i socijalne skrbi
-za Naknade političkim zatvorenicima-
Prisavljne 14
10000 Zagreb

Ako adresa stanovanja nije istovjetna adresi na štednoj knjižici, onda treba navesti i stvarnu adresu. Za ostala pitanja obratiti se na:

Administrativnu komisiju Vlade RH
Trg sv. Marka 3
10000 Zagreb

UZ 8. SVIBNJA - ROĐENDAN BLAŽENOGLAŠENOG ALOJZIJA STEPINCA

Vrhovni sud Narodne (!) Republike Hrvatske objavio je 11. listopada 1946. jednoglasno donesenu odluku, kojom se dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački i hrvatski metropolit, osuđuje na 16 godina robije. Presuda je postala odmah pravomoćna. Bio je to jedan od bezbrojnih "ekspres" montiranih političkih procesa pred Titovim komunističkim "narodnim" sudovima: uhićen 18. rujna 1946., osuđen, vidimo, nepun mjesec poslije toga, Stepinac je već 19. listopada iste godine, "kao najveći neprijatelj naše države", doveden na izdržavanje kazne u Lepoglavu, gdje je proveo pet godina, točnije 1864 dana. Iz Kazneno-popravnog doma premješten je 5. prosinca 1951. u internaciju u župnu kuću u rodnome mu Krašiću, gdje ostaje do smrti.

Rođenje 8. svibnja 1898., a najmladim zagrebačkim nadbiskupom (imao je svega 39 godina) postaje 7. prosinca 1937. No, na nadbiskupskom prijestolu na Kaptolu proveo je samo 9 godina. Uhićen i osuđen 1946., kada muje bilo samo 48 godina, on - ne vidjevši više Zagreb i svoju katedralu - umire u zatočeništvu 10. veljače 1960., dvije godine prije isteka kazne, u dobi od 62 godine. Papa Pio XII imenovao ga je kardinalom 12. siječnja 1953., no kardinalska grimizna ruho nikad nije odjenuo. Ono je danas izloženo u vitrini u njegovoj Spomen-zbirci na Kaptolu.

Prigodom biskupske posvete Sluge Božjeg Alojzija Stepinca 1937., isusovac o. Milan Pavelić isprjevao je proročansku pjesmu "Evo izabranik moj", čiji su se stihovi, nažalost, ostvarili:

"Krvavog će znoj prolit mnogo kap/Udarit će ljuto pastirski ga štap."

Bodljikama oštrim mitra će procvasti/Nadbiskupski prijesto ukriž će izrasti".

Postulator mons. dr. Juraj Batelja u svojem je predavanju na znanstvenom simpoziju o 50. obljetnici sudskog procesa zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu, održanom u Zagrebu i Lepogl-

Piše:

Ljubica ŠTEFAN

vi 11. i 12. listopada 1996., rekao i ovo: "Nadbiskup Stepinac kao zatočenik bio je označen brojevima 4081 (matični karton) i 416 S. Bijaše smješten u posebnom dijelu kaznionice, namijenjenu političkim zatvorenicima. Bio je pod nadzorom samog upravnika i njegovih najbližih suradnika. Zbog toga strogog nadzora bio mu je onemogućen svaki dodir s drugim zatvo-

Pročelje lepoglavske samostanske crkve
(izgr. 1710.-1711.)

renicima. Budući da su vlastodršci nastavljali pritiscima na Nadbiskupa sa željom da prizna svoju krivicu ili napusti državu, a u tome nisu uspjeli, pribjegavali su raznim metodama vrijedanja, ponižavanja i omalovažavanja Nadbiskupa" ("Glasnik Postulature - Sluga Božji Alojzije Stepinac", 10. veljače 1997, br. 1.-2., str. 24).

Postulator dr. Batelja u istom listu navodi i dijelove spisa "Neka moja sjećanja iz borbe s komunizmom", koji je Stepinac napisao u Krašiću 1952., a nalazi se u Ar-

hivu Postulature, sv. C, na str. 855. Nadbiskup piše: "Ljudi su u komunističkim zatvorima ili logorima podvrnuti bez prestanka strašnom duševnom pritisku, kojega ne može pravo shvatiti nitko tko nije prošao kroz strahote njihovog postupka. Nikada ne ću zaboraviti kada sam morao dati pedeset i šest otisaka prstiju, jer da to treba policija; nikada ne ću zaboraviti kad bi mi kod zubara jedan stražar gledao u usta, da mi ne bi zubar stavio kakvu cedulju u usta, a drugi stražar iza leđa pazio na mene, a kadkada još posebni komesar sa strane, da ne bih dao kakav znak; (...) kad bih dobio nešto hrane na dar od svojih, znali su isjeći na komade meso, kruh, svaki i najsitniji kolačić, jabuke, zgnječiti limune, da ne bi možda bila gdjegod kakova riječ napisana za mene; nikada ne ću zaboraviti kako su se robijaši morali okretati prema zidu i ruke stavljati na leđa kad bih ja ušao, da ne bi jedan drugome dali kakav znak; (...) nikada ne ću zaboraviti razgovora kod posjeta kad bijedan agent pisao svaku riječ, a drugi komesar pazio na mene ili posjetioca, da mi ne bi dali ma i najmanji znak okom, nogom ili rukom. Sve ovo i bezbroj drugih stvari izgledaju kao sitnice, ali komunizam znade sve to tako spojiti jedno s drugim, da nije rijetko slučaj da ljudi polude ili se ubiju ili posve klonu i predaju se na milost i nemilost komunizmu, kao ono ptice, koje nemaju snage da više polete, kad se nađu na domak zmije otrovnice".

No, za zatočenike u Lepoglavi sama spoznaja da je Stepinac tu pored njih, davala im je snage i bila duhovna pomoć. Dr. Augustin Franić osobno mi je ispričao dva slučaja iz tog vremena, kada je i on robijao u toj kaznionici. Stepinca su vidali samo kroz prozore kad je sam bio puštan u šetnju po određenom dijelu dvorišta. Ali, jednom se on, Franić, s nekoliko robijaša, gurajući kolica, vraćao s nekog rada. Ususret im je išao Stepinac na jednoj od tih svojih samotnih šetnji. Stražar koji ih je vodio, nije ni mogao skrenuti nikuda ni lijevo ni desno, da se ne sretnu s nadbisku-

kupom, jer je mjesto bilo tako usko i mora-o je s njima proći pored Stepinca. A oni, dolazeći mu u susret, gledajući ga samo krišom ispod oka, prstom desne ruke samo su dotakli rub kape na svojoj glavi — skinuti je nisu smjeli — da bi mu odali poštovanje. Nadbiskup je to odmah razumio, skinuo je svoj šešir u znak pozdrava, a glupi stražar je pomislio da to nadbiskup čini njemu u čast, i ništa im se nije dogodilo. Bili su presretni.

Po pričanju dr. Franića, većina od mnogobrojnih golubova u Lepoglavi bila je bijele boje. Mnogi od njih skupljali su se oko Stepinca u šetnji, jer im je on bacao mrve kruha. Neki su mu slijetali na rame. Nekolicina robijaša se dosjetila: uhvatili su nekoliko bijelih golubova, premazali im bojom oba krila po jednom crvenom i po jednom plavom prugom, i tako bi, kad bi golubovi letjeli, na njihovim raširenim krilima vijorio i naš crveno-bijelo-plavi barjak. Vidjeli su da su neki od njih sletjeli 1 do Stepinca. No uskoro su svi ti golubovi stradali — stražari su ih uspjeli sve poubjati. Ali, nisu mogli ubiti radost u srcima robijaša što su uspjeli i tako pozdraviti svojega Nadbiskupa.

Lepoglava je bila kaznionica i u Kraljevini Jugoslaviji od 1921. Tamo su izdržavali kaznu i neki istaknuti tadašnji komunisti, među njima i Moša Pijade, Čolaković, Ranković, čak i Tito. Po njihovim svjedočenjima u napisanim memoarima i drugoj literaturi, njihov status robijaša bio je začuđujuće povoljan: sami su pripremali sebi hranu, nisu morali raiditi, održavali su partijske tračeve, Moša Pijade je preveo sva tri sveska Markova "Kapitala", i dr., radio na historiji Komunističke partije i sindikalnog pokreta i bio jedan od glavnih organizatora rada na ideoškome i političkom izgrađivanju osuđenih komunista. Napravio je i niz portreta svojih robijaških drugova (Enciklopedija Jugoslavije, Jugoslavenski leksikografski zavod sv. 6., 1965., str. 498., Zagreb). Autor natuknice je dr. Miodrag Kolarić, viši znanstveni sudradnik Narodnog muzeja, Beograd.

U drugoj jednoj knjizi čitamo ovo o "svijetlom liku i djelu druga Tita", za čije se čuvanje brine i legalno ustrojena jedna udruga takvog imena ovde u Zagrebu: "Uhapšen je 4. avgusta 1928. i osuđen u takozvanom bombaškom procesu na pet godina robije. Štampa je donosila senzacionalne vijesti o držanju na судu metalca, komuniste Broza i njegove izjave da 'ne priznaje buržoaski sud', da je za njega

'kompetentan samo sud Partije', priznaje da je 'član ilegalne Komunističke partije', da je 'radio na širenju komunističkih ideja i propagirao komunizam', ali s tim je radio i kako to neće da priča; on je 'za svoje ideale spremjan žrtvovati i svoj život'. Za vreme tamovanja u Lepoglavi i Mariboru upoznao je mnoge komuniste iz svih krajeva Jugoslavije. Sa njima je radio na marxističkom obrazovanju i vodio borbu za poboljšanje uslova robijanja. Bio je i sekretar kaznioničkog komiteta KPJ (Komunističke partije Jugoslavije)" (Narodni heroji Jugoslavije, knj. prva A-M, Mladost, Beograd, 1975., str. 12.).

Tito je u Lepoglavi održavao partijske sastanke i izvan zgrade kaznionice. O tome je govorio na spomenutom simpoziju 1996. v.l. Mato Repić, lepoglavski župnik od 1946. do 1996. Od njega smo doznali da je Tito, prema pričanju starijih mještana, a prije svega pok. gđe Elizabete Fiedler, radio u kaznionici kao bravari i električar. Elizabeta Fiedler imala je u blizini kaznionice hotel i restauraciju. (Ta kuća postoji i danas u glavnoj ulici, preko puta rodne kuće Milana pl. Šufflaya, a sada je tamo neka trgovina). Ta gospođa, za koju župnik kaže da je bila plemenita i dobra žena, poznavala je stražare i službenike iz kaznionice. Ponekad je k njoj dolazio radi vršenja raznih popravki i sam Tito, kojega su puštali da radi i vani. Kod nje su odsjedali Titovi drugovi ih drugih mjeseta Jugoslavije i na njihovu molbu onaje, iz osjećaja sažaljenja prema robijšima uopće, molila upravu kaznionice da dođe Tito k njoj, navodno radi posla, uvijek kad je netko od tih njezinih "gostiju" bio u hotelu. Nije ni slutila kako će joj Tito to vratiti...

Nadbiskup Stepinac u navedenom svojem spisu "Neka moja sejaćnja iz borbe s komunizmom" kaže, kako navodi dr. Batelja, i ovo: "Komunizmu materija sve. Za njega ne postoji Bog, za njega ne postoji duša, slobodna volja, prekogrobni život. Zato u takvom sistemu niti čovjek nije više osoba, nego samo brojka, koja toliko vrijedi, koliko može producirati materijalnih dobara. Zato komunizam nema ni najmanjih skrupula obzirom na život jednog čovjeka (...). Tko se ne slaže s komunizmom, tko se usudi pobijati komunizam, taj po njihovom mišljenju nema pravo na egzistenciju i 'likvidacija' takvog čovjeka nije nego pitanje odluke ovog ili onog komesara, a eventualno sudjelo-

vanje samo komedija, da se zločin umor-stva lakše pokrije".

Žrtvom takvog, odlično opisanog komunističkog "moralu" i njegove primjene u životu u odnosu na obične ljudi postala je i spomenuta gđa Elizabeta Fiedler. Prohujale su godine, protutnjao i Drugi svjetski rat, a ona je i dalje radila u svom hotelu i restauraciji. Na čelu nove, komunističke, Jugoslavije bio je sada onaj nekadašnji robijaš, bravari, koji je potpuno zaboravio da mu je neka skromna žena u Lepoglavi pomogla koliko je mogla, zato što je kao dobra kršćanka, kako je nazvao v.l. Mato Repić, osjećala sažaljenje prema uznicima u susjednoj joj kaznionici. Došla je kasna jesen 1946. Osuđeni njezin nevini zagrebački nadbiskup, žrtva noga državnog sustava, doveden je u kaznionicu. Cijela Lepoglava postalaje veliki logor. Strogo su bili pod nadzorom i svi mještani i svi koji su dolazili u taj grad. Svi vjernici, među njima i Elizabeta, bili su očajni. Nisu znali kako bi iskazali ljubav i poštovanje svojemu vrhovnom pastiru. Župnik Repić nije imao nikavu mogućnost doći u kontakt s nadbiskupom. Pokušala je učiniti to gospođa Fiedler. Vlč. Repić svjedoči o njezinoj sudbini u Tito-voj Jugoslaviji: "U hotel i restauraciju su se navraćali mnogi službenici i stražari iz Kaznione. Često se tamo navraćao i stražar Juraj Petrović, koj je bio u službi kod Nadbiskupa. Jednom zgodom, dok je spomenuti Petrović bio u restoranu, a gđa Fiedler imala je u njega povjerenje, rekla mi je: 'Pozdravite gospodina Nadbiskupa u ime cijele Lepoglave!' Taj stražar prijavio je spomenuto gospodu upravi Kaznione. Ona je, samo radi toga, bila zatvorena, sudena na nekoliko godina zatvora i na konfiskaciju imovine. Bilje u zatvoru u Požegi, a hotel joj je oduzet". Jedna je to od bezbrojnih žrtava zlotvora Tita, čiji sljedbenici svojim urlanjem: "Druže Tito, mi ti se kunemo..." do danas ne uspiješe sprati ljudi zločina nad nevinima s njegovog i svojih imena.

A mi s ponosom ponavljamo lijepe stihove Ivana Meštrovića, posvećene Alojziju Stepincu:

"Gordi smo na Te/jer ime Ti prode širnom zemlje/na krajeve sve /A s imenom Tvojim svetim i časnim/za Hrvatsku dozna čitav svijet".

SVIJETLOPLAVA "KOPERDEKA"

Piše:

Ranka NOVOSEL

Moja je mati bila mala, nježna žena. Živjela je u svom svijetu zaokupljenom knjigama, slikanjem, ručnim radom. Ponekad ju je trebalo i po triput zvati da bi se otrgla od knjige. U obitelji je kružila uzrečica da "spava s Dostojevskim", jer je uvijek na svom noćnom ormariću imala neku knjigu tog autora. Bila je suzdržana, mirna, poslušna i podložna. Uz te osobine iskazivala je i veliku odlučnost, upornost, gotovo tvrdoglavost. Prve dokaze njezine odlučnosti uočili smo onda kad je poslije bakine smrti preuzela obvezu okupljanja cijele obitelji. Dvije moje sestrične kod nas su isle u školu, kad su njezine sestre imale teškoća u životu. Ali je njezina odlučnost do krajnosti izbila tek onda kad smo tata i ja bili u zatvoru. Bila je prava latica! Svim se snagama borila da obitelj održi na okupu i pokazivala nevjerojatnu hrabrost i snagu. Nismo, tu snagu u njoj mogli ni naslutiti. Ništa joj nije bilo teško. I ničeg se nije bojala. Poduzimala je takve korake da smo bili začuđeni. Evo jedne crtice koja to dokazuje:

Spavaća soba mojih roditelja bila je posebno "svetište" našeg doma. A bila je i lijepa! Od svjetloga ptičjeg javora. Okvirne plohe jednoboje svijetle, žute, gotovo bijele, a gornja i donja strana kreveta, kao i prednje plohe ormara imale su u samom drvetu tamno-smeđe oblike, koji su ostali kad je drvo piljeno. Kako su mi u djetinjstvu rekli da je to ptičji javor, ja sam u tim prirodnim oblicima tražila i nalazila ptice u letu, raširenih krila, sklopiljenih krila, ptice u obrušavanju ...

Ne znam je li soba bila ljepša kad su kreveti bili raspremljeni ili kad su bili sprempljeni. Raspremljene krevete prepoznavala sam po uvijek kao snijeg bijeloj posteljini, vezenoj, uštirkanoj, ili sa čipkom, ili sa caknama. Sve je to moja mati izvezla svojom rukom crtajući sama predloške za vezenje. (To je svoje umijeće prenosila i na žene i djevojke

održavajući tečajeve po selima gdje su službovali.)

Kad su kreveti bili sprempljeni prekriveni su svjetlo-plavom prostirkom - "koperdekom" od atlasa, bez uzorka, a na to je stavljana velika prostirka od bijelog finog muslina, posebno izvezena bijelim koncem, ručnim radom koji je moja mama zvala "pečki vez". Stranice prostirke produžene su čipkastim dijelom u kojeg je mati ukačkala andele koji se igraju. Bijela je koperdeka skidana, kad se u kući vršilo veliko spremanje, a prala se kao i zavjese sa sličnim uzorkom o Božiću i Uskrsu. Plava je štitila bijelo presvučene jastuke i jorgane od prašine. Plava je prostirka čuvala intimu mojih roditelja. Nije bilo dana da se ta soba nije spremala.

1945. godine dvije smo prostorije stanu morali prepustiti nekomu partizanskom štabu. Nismo ni slutili da će se oni dopustiti da ulaze u sve naše prostorije. Radili su to često i u vrlo nezgodnim situacijama.

Danas mislim da su to radili više iz znatiželje, nego iz pakosti. Muškarci-partizani bili su obazriviji, suzdržaniji, ali su zato "drugarice" bile brutalnije, bezobraznije, neobazrivije. Koristile su sve što su našle: četke, češalj, četkice za zube, sapun (ako ga je bilo), mamine higijenske sitnice. Uvijek smo sve moralni skrivati. I hod im je bio arogantniji. Stalno su marširale i lupale vratima, valjda da ne bi izgledale ženstveno.

Jednog je jutra, tek što su kreveti bili prekriveni, ušla u maminu spavaću sobu jedna od njih, mislim da se zvala Milena, ali nije bila milena. Prišla je krevetima i odbacila dio plave koperdeke, govoreći da joj treba za zastor, za priredbu. Možda je to bila istina, a

možda i nije. Plava prekrivka nije nikada izgubila svoju nježnu plavu boju!? Moja se mati u časku našla s druge strane bračnih kreveta, zgrabila koperdeku i kriknula: "E, nećeš!" Stajale su tako dvije žene: jedna pobjednica i jedna obespravljena. Dijelili ih bračni ležajevi, a nad njima nategnuta plava prostirka. Vukle su je svaka na svoju stranu. Bez riječi. Nekoliko trenutaka posebnog boja!

Iz očiju moje majke šibale su takve strijele i izbjala takva odlučnost da mi je bilo jasno da ne će popustiti. Bojala sam se za nju. Bojala sam se žene s druge strane kreveta, koja je za pojasm imala oružje i koja je mogla samo potegnuti... Šapnula sam mami: "Daj joj." Mama me nije ni pogledala, ili možda samo krajicom oka u kojem je bio prijekor i takva upornost da ju je osjetila i ona druga žena.

Opsovala je nešto, nazvala moju majku kuj om, ali je pustila svoj kraj koperte, odbacila prema mami i izašla iz sobe. Još je trajao trenutak tišine, a onda je moja mati, kao da se ništa nije dogodilo, popravila svoju stranu prostirke, obišla poselje i popravila, te rukom izravnala onu stranu koja je bila u stranim rukama. Sve je to učinila podižući obrve i stisnuljući usnice na jedan svoj karakterističan način koji je odavao njezine zadovoljstvo.

Istini za volju, drugi je dan došao jedan oficir ispričavši drugaricu Milenu, a moja ga je mama ispratila isitim svojim podizanjem obrva i stisnutim usnicama, u kojima sam naslutila i malo prezira.

Davno već nema moje majke. 1972. godine ostavila nas je, liječeći se pred kraj svojeg života u psihijatrijskom sanatoriju. Sve životne nedaje otjerale su je u jedan drugi svijet, gdje se štitila od svega, na svoj način...

BEŽANIJA SRBA POD PREZIDENTOM MARTIĆEM

Kako je austrijski časopis *Format* od 26. veljače 2001. objavio, hrvatski predsjednik Stipe Mesić spremjan se ispričati "zbog progona Srba iz Krajine". Isprika, dakako, pretpostavlja svijest o krivici, dakle i samu krivicu. Hrvatska je protjerala Srbe, počinivši time "etničko čišćenje", pa bi na koncu (nakon što se okonča hajka protiv generala Stipetića i ostalih hrvatskih vojnih zapovjednika), trebala biti obvezana i na plaćanje ne samo političke štete zbog tog čina. Tako, očito, Mesić. Da, međutim, iz dokumenata proizlazi drugačije, pokazuje nedavno objavljena knjiga mr. Milisava Sekulića (1935.), koji je od početka srpske agresije na Hrvatsku bio pripadnikom Generalštaba JNA, a onda je 1993. došao u Knin, u tzv. Glavni štab Srpske vojske Krajine, na mjesto načelnika operativno-nastavnog odjeljenja. Tu je promaknut u čin general-majora, a u njegovu su djelokrugu bile zadaće borbene obuke i operativno-stožerni poslovi.

SPC financira "SVK" i jedina je bez kalkuliranja uz "Krajinu"!

Sekulićeva knjiga *Knin je pao u Beogradu* (295 str.) objavljena je 2000. u nakladi Nidda Verлага u Bad Vilbelu (SR Njemačka). Piše ju svjedok očeviđac, istaknuti vojni stručnjak, i to na temelju arhivskoga gradiva "Srpske vojske Krajine" (SVK), nažalost bez znanstvenog aparata i potanjeg navođenja izvora. U knjigu je uvršten i kratak kritički osvt generala Dušana Pekića.

S obzirom na Sekulićevu ulogu, njegova knjiga ne predstavlja samo opis i raščlambu događaja, nego nedvojbeno i pokušaj pisca, da sa sebe skine odgovornost za slom "Republike Srpske Krajine", te da tu odgovornost prevali na drugoga. Po klasičnome srpskom obrascu, poraz je priписан "brankovićevskoj" struji, tj. izdajicama među samim Srbima, dok se vještina, obučenost, opremljenost i borbena spremnost Hrvatske vojske umanjuje ili čak ignorira. Priznaje se tek, da je Hrvatska na promičbenom planu bila neusporedivo uspješnija. Iako bi opis neorganiziranosti, anarhije i rasula u "SVK" mogao umanjiti sjaj pobjeda Hrvatske vojske u

Piše:

Tomislav JONJIĆ

Bljesku i Oluji, ipak se ova knjiga nesumnjivo može smatrati vrijednim prilogom za povijest Domovinskog rata i ujedno dokazom, da Hrvatska nije protjerala Srbe iz "Krajine", nego su se oni sami, zbog različitih razloga, odlučili na "bežanju".

Auktorova su politička polazišta tipična za velikosrpski imperijalizam. Za nj je mržnja prema Srbima postala hrvatskom "nacionalnom karakteristikom", koja je u drugome svjetskom ratu rezultirala pokoljem "milion Srba u Hrvatskoj i BiH". I dok su Hrvatima u toj tobožnjoj srborazračkoj histeriji pomagali i Austro-Ugarska i Vatikan, sa srpske se strane uvijek kalkuliralo, pa je "i u periodu od 1941-1945. i 1991-1995. uz Srbe u Hrvatskoj jedino istinski stajala Srpska pravoslavna crkva." Ona je, kao što priznaje Sekulić - svetosavski - jednim dijelom i financirala "Srpsku vojsku Krajine", dakle, i njezine zločine. "Sve drugo, bilo je samo neosmišljena politika, kratkog daha, jalova i na kraju i - izdajnička." Istodobno su Srbijani "bili cilj istrebljivačke politike ne samo Nemaca u okupiranoj Srbiji, nego i Hrvata i Italijana u Hrvatskoj, Hrvata i muslimana u Bosni i Hercegovini,

ni, Šiptara i Italijana na Kosovu, Bugara na prostorima Makedonije i juga Srbije. Crnogorci su delili sudbinu Srba u Crnoj Gori, u sudaru sa italijanskim fašistima."

Zadojeni takvom mitološkom svješću, Srbi žive u uvjerenju kako je raspadom Jugoslavije "dat znak za sveopšti pogrom Srba", pa se stavljuju pod okrilje JNA. Sekulić piše: "u zapadnom delu kasnije stvorene Republike Srpske Krajine (RSK) ključnu ulogu u zaštiti Srba imao je 9. korpus (Kninski). U istočnom delu (Istočna Slavonija, Zapadni Srem) zaštitu je delom vršio 17. korpus (Tuzlanski). Srpski živalj u Zapadnoj Slavoniji i Podravini, odlukom političkog vrha države, trebalo je da bude pod zaštitom 32. korpusa (Varaždinskog) i 5. korpusa (Banjalučkog)." Beograd je težio za stvaranjem okrnjene Jugoslavije: blokiranim garnizonima na području (ostatka!) Hrvatske, nalagala se pasivnost, dok je u pogledu područja nastanjenih Srbama i onih koja su trebala ostati u sastavu Velike Srbije "JNA izvodila ofenzivna dejstva". Takav se angažman očekivao ne samo u pogledu istočnog Srijema, Baranje i istočne Slavonije, nego i u pogledu zapadne Slavonije, ali se to izjavilo zbog kapitulacije varaždinskog i nedostatne aktivnosti banjalučkoga korpusa. Napadom na Dubrovnik nije se išlo za zaokruživanjem, nego za stjecanjem teritorija "koje bi kasnije bile predmet cenzanja kad počnu pregovori o miru".

Uloga Srbije i Crne Gore

Usporedno s tim procesom tekle su političke kombinacije. Sekulić je kritičan prema nalogu da se Slovenija ne zadržava u Jugoslaviji, pa je radi toga tamo poslano svega 2.000 vojnika. Procjenjivalo se da za zadržavanje teritorija zacrtane Velike Srbije nije potrebna mobilizacija, niti proglašenje ratnog stanja. Time se branila teza da Srbija i Crna Gora nisu u ratu, "iako su svakodnevno sahranjivani vojnici JNA poreklom iz Srbije i Crne Gore, jer su ginuli na prostorima predviđenim da 'uđu' u novu Jugoslaviju." Službeni Beograd pruža apsolutnu potporu prekodrinskim Srbima, da izgrade svoje države, koje će se kasnije uključiti u SR Jugoslaviju. Uz takvu je potporu u Kninu 19. prosinca 1991. i

proglašena "Republika Srpska Krajina" (RSK).

Međutim, kako se JNA postupno osula, dana je suglasnost da se "obrazuju i naoružavaju pojedine paravojne grupe. Sve te 'jugoslovenske' paravojske obrazovane su pod okriljem vlada Srbije i Crne Gore". Srpske i crnogorske vlasti su i prisilno novčile svoje državljanе, te ih upućivale u "SVK": Sekulić navodi primjer sudskega postupaka, koje su protiv Srbije radi naknade štete prouzročene prisilnim novčenjem pojedinci zametnuli i - dobili.

U Vanceovu planu Sekulić vidi ključnu prevaru srpskog naroda. Na temelju tog plana, u Sarajevu je 2. siječnja 1992. potpisani sporazum o bezuvjetnom prekidu vatre na prostorima Hrvatske. Na sjednici predsjedništva SFRJ 31. siječnja i 1. odsnosno 2. veljače 1992. raspravljalo se o "Aktuelnom pitanju vezanom za angažovanje mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u Jugoslaviju", s ciljem da se iz vrha "RSK" eliminira Milan Babić i instaliraju Milan Martić, te Borisav Mikelić, koji su bili neusporedivo skloniji bezuvjetno slijediti Miloševićev politički pravac.

"Agresijom na Miljevački plato" (21. lipnja 1992.) Hrvatskaje, prema Sekuliću, i svojoj i inozemnoj javnosti htjela pokazati kako potpisivanje Vanceova plana ne znači odricanje od teritorija, pa će ubuduće uvažavati samo svoje interese. Istodobno se htjelo iskušati Vijeće sigurnosti UN i reakciju Miloševićeva Beograda. Za svega nekoliko sati Hrvatska je vojska ovladala s oko 40 km² prostora, a u borbama je "poginulo 90 Srba" (ne: srpskih vojnika, op. T. J.). Kako se vidjelo da naslon na JNA, koja se po Vanceovu sporazumu povukla s teritorija Republike Hrvatske, neće biti dovoljan za ostvarenje političkih ciljeva, već krajem 1991. prionulo se stvaranju "SVK", da bi se nadišlo dotadašnje kaotično stanje, u kojem su postojali ostaci JNA, zametci nove vojske, mjesne straže, četničke skupine i milicija SAO Krajine, sve protkano nedisciplinom, kriminalom i korupcijom. Jezgru "SVK" trebale su tvoriti snage bivše Teritorijalne obrane, koje su formacijski brojale 24.410 ljudi.

Do odlaska snaga JNA s područja "RSK" u travnju i svibnju 1992., Teritori-

jalnom se obranom zapovijedalo s razine SFRJ, iz Beograda. Nakon tog razdoblja, TO se, skupa s pridruženim postrojbama, transformira u "SVK". Međutim, maslenička akcija Hrvatske vojske u siječnju 1993. pokazala je nedoraslost "SVK". Već tada se nalazila u dramatičnom stanju: u 75. (drniškoj) brigadi na poziv se, nekoliko dana prije Maslenice, odazvalo svega 5 od 33 časnika, devet od ukupno 21 dočasnika, te 13 od ukupno 413 vojnika. Prosječna starost vojnika iznosila je 48 godina, što bi govorilo, da mladi Srbi ipak nisu tako "rado išli u vojnike". Pored njezine potpune psihološke, a i logističke

Sremu učestovalo oko 10.000 dobrovoljaca", od kojih su bar 90 posto činili dobrovoljci iz Hrvatske i BiH (što govori o razmjerima oružane pobune protiv Republike Hrvatske!).

Broj dragovoljaca je oscilirao. Tijekom 1993. na "prostorima zapadnog dela RSK" bilo ih je oko 4.300, od čega je 55 posto iz Srbije, više od 19 posto "rođenih na prostorima predratne Hrvatske" (tj. u Hrvatskoj bez područja "RSK", op. T. J.), oko 6 posto rođenih u BiH... Među stranim dragovoljcima najbrojniji su bili Rusi, Bugari i Makedonci. Bilo je nešto Rumunja, Grka, Ukrajinaca i Poljaka. Uoči *Bjeske* dragovoljaca je bilo svega 308, a pred početak *Oluje* 441.

Međutim, neovisno o opadanju broja, dragovoljci su, napominje Sekulić, ujedno bili čimbenikom nestabilnosti, jer su imali posebne linije zapovedanja, posebne odgovornosti i u veze s Beogradom, pa se nisu dali uklopiti pod nadzor glavnoga stožera. Usljed toga je i njihova podhvatna (operativna) upotrebljivost bila ograničena. Uz vojničke zadaće, oni su se bavili pljačkom, krijućenjem i sličnim "slobodnim aktivnostima".

Radi togaje, ističe Sekulić (otvoreno kritizirajući nepovjerenje prema kadrovima iz JNA, koji su bili absolutno odani srpskoj stvari), između dragovoljačkih skupina i njihovih vojvoda sjedne, i bivših školovanih časnika JNA s druge strane, stalno dolazilo da napetosti, pa i ideoškog neslaganja koje se naslanjalo na četničko-partizanske sporove iz drugoga svjetskog rata.

Bilo je među srpskim političarima i vojnicima različitih planova i kombinacija, ali nije bilo nijedne skupine i nijednog plana, koji bi rješenje pitanja "RSK" tražio u pregovorima s Hrvatskom. To, drugim riječima, znači, da nijedna srpska grupacija nije očekivala, niti se pribojavala, da će "RSK" ipak na kraju ostati u sastavu hrvatske države. Vjerovalo se u međunarodnu zajednicu i u bezuvjetnu potporu Beograda i Srbije. To je jedan od razloga, da se na vojne pripreme polagalo malo. Ni hrvatske pripreme akcije na Medački džep, tvrdi Sekulić, nisu ostale skrivene srpskoj strani. Unatoč "slavom ovenčanom junaštvu", u rujnu 1993. "SVK" je hametice poražena: "Hrvati su, uz posredovanje Unprofora, predali Srpskoj voj-

Auktor knjige, mr. Milisav Sekulić

oslonjenosti na Beograd, Sekulić kritizira i doktrinarnu zastarjelost "SVK", baštinjenu iz komunističke Jugoslavije. U glavnom stožeru "SVK" ozbiljno se računalo na to, da će "agresiju na RSK", pored Hrvatske, istodobno poduzeti i Njemačka, Italija, Madžarska i neke druge zemlje. Ipak, ključna je nevolja bila u tome, što je plan uporabe oružanih snaga "RSK" bio "koncipiran samo kao deo zajedničkog plana, sa Vojskom Jugoslavije i Vojskom Republike Srpske", pa je i moral pučanstva ovisio o stajalištima Beograda i Pala.

Dragovoljci: vojnici i pljačkaši

Takozvana "Srpska vojska Krajine" svoj je vrhunac dosegla 13. veljače 1993. Tada je imala 71.409 pripadnika, od čega je bio 3.291 časnik, 3.424 dočasnika, 60.496 vojnih obveznika i 4.198 dragovoljaca. Naime, uz blagoslov jugoslavenskoga državnog i vojnog vrha, "Srpskoj vojsci Krajine" u pomoć su priskočile "dobrovoljačke jedinice". Sekulić ne otklanja javno iznošeni podatak, da je "u borbama za Vukovar i u Zapadnom

sci Krajine 71 telo peginulih, a među njima 28 civila (10 su žene). Među nestalima je 14 civila (4 žene)."

Saveznici Fikreta Abdića

U drugoj polovici 1994. "SVK" je, prema Sekuliću, priskočila u pomoć Fikretu Abdiću i njegovim oružanim snagama, koje su, u sporu s Izetbegovićevom politikom, saveznička našle u Karadžiću, Martiću i Miloševiću. "RSK" nije bila "ni na koji način (...) ugrožavana sa prostora Zapadne Bosne, ali se uporno mešala u ono što se tamo dešavalo", dakako, po nalogu Beograda. Peti korpus Armije BiH je, međutim, u kolovozu 1994. ovlađao Cazinskom krajinom, pa je u Kordun i Liku izbjeglo oko 30.000 Muslimana.

Tada je "u Beogradu doneta odluka da se razbije 5. muslimanski korpus i da srpske vojske (SVK i VRS) ovладају prostorom Zapadne Bosne, koji bi потом постао 'Republika Zapadna Bosna' na čelu sa Fikretom Abdićem". Iako su se javljale dvojbe o Abdićevoj pouzdanosti, iz Beograda se uvjeralo kako je njegova politika nesporno u srpskom interesu. Operacija u kojoj su podhvatno udružene srpske i Abdićeve snage dobila je kodno ime "Pauk", a njezino je zapovjedništvo izravno podređeno Beogradu. Pred kraj 1994. u borbama na strani "abdićevaca" sudjelovalo je oko 6.500 vojnika "SVK". Od ukupnih gubitaka, koji su iznosili 433 vojnika, poginulo je 11, nestalo 3, a ranjeno 50 srpskih vojnika. Slične akcije nastaviti će se i do ljeta 1995.

Dok je dio "SVK" sudjelovao u borbama u Cazinskoj krajini, hrvatske su snage (Hrvatska vojska, navodi Sekulić) započele operaciju na kupreškoj visoravni i livanjsko-grahovskoj bojišnici, oslobodivši ("osvojivši") Kupres 3./4. prosinca 1994. Bilo je jasno, da su time stvorene izvrsne početne pozicije za napad na "Republiku Srpsku Kra-

jinu". Prvi je na redu bio njezin zapadnoslavonski dio. Tamo je "odbrana" bila u raslu: mjesni su srpski zapovjednici koristili Muslimane za kopanje rovova, a razvijen je sveobuhvatan sustav pljačke i krijućenja s Republikom Srpskom: "Krali su sve što se moglo unovčiti. U Jasenovcu su zato često nestajali trafo-uređaji, nadgrobni spomenici, drva. Ukraden je čak i crkveno zvono."

Napad hrvatskih snaga, započet 1. svibnja 1995., nije bio neočekivan, ali su ga srpske snage dočekale posve nespremne: "Prepušteni sami sebi vojnici [su] napuštali Zapadnu Slavoniju i odlazili izmešani sa narodom koji nije ni znao da je pokrenut na put bez povratka. Pokušaji da se vojnici odvoje od žena, dece i staraca nisu dali rezultate. Primera radi, prvog dana agresije u Bosanskoj Gradiški je bilo nebro-

*Čedomir Bulat potpisuje bezuvjetnu kapitulaciju
pred generalom Stipetićem*

mnogo vojnih obveznika koji su besciljno lutali i odbijali da krenu nazad, na linije odbrane, tvrdeći da su izdani. Suprotstavljali su se čak i oružjem." Na srpskoj je državnoj televiziji vijest o hrvatskoj akciji u zapadnoj Slavoniji sažeta u 23 sekunde, Karadžić je odmah poručio kako se njegove snage ne će mijesati u sukob, a izostanak upotrebe zrakoplovstva predstavlja "samo rečit dokaz da nije postojala spremnost da se napadnuta teritorija brani".

Predsjednik zatvorio je ugovor sa RSK-om i da je moždano da se preduzeće ne pojavljuje još nekakva. Za tajčeve postaje Laban i Na Radin. Laban je bivši direktor Radio Labana, a Na Radin je bio direktor televizije i radio televizije u Luvu. Predsjednik zatvorio je ugovor sa RSK-om.

kovana je nebriga države o vojsci, posebno nemaran odnos prema ranjenicima i porodicama pогинулих бораца. (...) Дошло је до напуштања положаја и рејона без борбе и отпора. Остављани су ранjenici и тела погинулих као и наоружање и опрема. Избегавана је помоћ јединицама које су биле одсечене и окружене те су остављене на милост и немилост непријатељу. Усплахи-ренi народ је присилно спречаван да се иселjava, а умиривање сејанjem лаži да ће Западну Славонију бранити и Војска РС као и Војска Југославије. Отуда и неописиви страх и паника народа кад се видело да од тога нema ништа."

Od Bljeska do Oluje: dragovoljna "bez anija"

Nizbrdica na kojoj se "RSK" našla, doveala je i do unutarnjih dezintegracijskih procesa. U Belom Manastiru je 25. svibnja 1995. ustrojen "Koordinacioni odbor pet opština Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema", što je bio uvod u odvajanje istočnoga i zapadnog dijela "RSK". Nastupila je opća demoralizacija. U vojsci deserterstva, opijanja, samoranjavanja, samoubojstva i otklanjanje vojne obuke postaju svakodnevnom pojavitom.

I dok napada odluku da se zapadnoslavonskim Srbima ne dopusti iseljavanje, Sekulić je izrazito kritičan prema protivnoj odluci u "zapadnom

delu" samozvane "države". Odmah nakon Bljeska započinju iseljenički valovi, a Skupština općine Obrovac u lipnju 1995. pokreće "akciju za kolektivno iseljavanje naroda". Općinski čelnici izjavljuju "da je 60 posto građana spakovalo kofere za bežaniju". To je bila generalna proba za bijeg u kolovozu, a "ovakve 'pripreme i generalke' bile [su] efikasnije i ubojitije nego sva hrvatska ubojna sredstva". Ali, ni sada nikomu ne pada na pamet da se, makar popuštanjem, uz pomoć međunarodne zajednice "obezbidi opstanak na ognjištu", makar i bez vlastite države, ali uz autonomiju koju je svet nudio od početka..."

U lipnju 1995. glavni stožeri bosanskih Srba i "SVK" sklapaju sporazum o pripremi i provedbi zajedničke operacije za razbijanje hrvatskih snaga na Dinali, u sklopu čega bi bilo "oslobodeno" i Livno. U tom trenutku iz Beograda dolazi zapovijed da se kreće na Bihać, pa će od 15., odnosno 19. srpnja snage bosanskih Srba, "SVK" i "abdićevci" pod zapovjedništvom Šerifa Mustedanagića zajednički nastupati protiv 5. korpusa ABiH. Nakon splitskog sporazuma Tuđman - Izetbegović, Hrvatska vojska koristi tu situaciju, te 28. srpnja oslobođa Grahovo. Operacija prema Kninu bila je logičan nastavak tog pothvata.

Sekulić izravno optužuje Beograd za izdaju. Prema njemu, američki veleposlanik Peter Galbraith dobit će 3. kolovoza 1995. od Miloševića posljednja uvjerenjava, da se Vojska Jugoslavije neće umiješati u hrvatski obračun sa "SVK". Što mu je obećano zauzvrat, nije poznato, ali pisac sugerira kako je Milošević poručivao Kninu, da izdrži desetak dana, a onda bi međunarodna zajednica intervenirala i nametnula kompromis, prema kojemu bi "RSK" ostala u sklopu Hrvatske, ali sa širokom autonomijom. Tada bi se Milošević opet pokazao spasiteljem Srba. U svakom slučaju, već 3. kolovoza 1995. u GŠ "SVK" s različitim je strana (GŠ Vojske Jugoslavije, GŠ Vojske RS, UNPROFOR odnosno UNCRO) došla pouzdana obavijest ne samo o hrvatskom napadu, nego i o točnom vremenu njegova početka.

S obzirom na to da 4. kolovoza nije bilo osjetnijih pomicanja crte bojišnice, Sekulić ocjenjuje da situacija za "SVK" nije bila nepovoljna, iako su NATO snage gađale srpske sustave veze. Tim mu je neshvatljivo, da je u Kninu u 17,00 sati održana

Hrvatska zastava iznad Knina,
tamo gdje joj je mjesto

sjednica "Vrhovnog saveta odbrane RSK". Na njoj je, pored Martića, bio i zapovjednik GŠ "SVK", general Mile Mrkšić, a donesena je odluka koja je značila **"evakuaciju celokupnog civilnog stanovništva, kao i milicije i vojske, sa celog prostora zapadnog dela RSK"**. Ta je odluka priopćena javnosti iste večeri u 20,00 sati, a naglašeno je kako će u evakuaciji sudjelovati i pripadnici međunarodnih mirovnih snaga.

Već 4. kolovoza popodne obitelji pripadnika milicije napuštali su Knin, a nakon objavlјivanja ove odluke, došlo je do općeg povlačenja bez prave borbe. Vrhunac, prema Sekuliću, predstavlja Vrlička brigada "SVK". Ona nije uopće sudjelovala u borbama, pa nijedan njezin vojnik nije video neprijatelja, ali joj se mora "priznati da je uspela bolje nego bilo koja druga jedinica da prevari neprijatelja. Napuštanje zone odgovornosti izvela je tako vesto da je neprijatelju trebalo više od 24 časa da to uoči i shvati". Ni zapovjednici nisu dangubili: Mrkšić je već 6. kolovoza bio u Oštrelju (BiH).

S obzirom na otvorenu izdaju Beograda, činjenicu da je Karađić onemogućio načinu generala Mladića, da priskoči u pomoć "SVK", te s obzirom na činjenicu da je "zapadni deo RSK" ostavljen da se brani bez pomoći snaga iz "istočnog dela" i bez prava na raketiranje hrvatskih gradova, opstanak ličko-dalmatinskog područja nije bio moguć. Ipak, odluka o evakuaciji donesena je zbog nesnalaženja "predsednika Martića", koji je vjerovao kako će veliki izbjeglički val prisiliti Beograd i međunarodnu zajednicu na intervenciju. S

druge strane, Sekulić se pita, nije li otezanje s evakuacijom kordunskog stanovništva značilo da se na tom području pokušava isprovocirati masakr, te odgovara: "Iako je, na nesreću, došlo do okruženja, na svu sreću došlo je i do racionalnog i sasvim kontrolisanog ponašanja hrvatske vojske (ist. T. J.) Hrvatska je znala što želi i čvrsto je kontrolisala situaciju. Nije, može se reći, nasela na zamku! Za nju je bolje rešenje bilo da se omraženi Srbi živi nađu u Srbiji nego da ostanu mrtvi na Kordunu".

Žrtve imperijalističkog bezumlja

Činjenica da je srpsko vojnopolitičko vodstvo samo donijelo odluku o iseljavanju Srba s područja Republike Hrvatske, vjerojatno ne će obeshrabriti mudrog državnika s Pantovića, da se u ime Hrvatske ispriča "nebeskom narodu". A on je, u pokušaju stvaranja Velike Srbije, doista doživio katastrofu. Nije samo politički kompromitiran (makar ga se - i iz Zagreba - danas kušalo ekskulpirati), nego je i drugima i sebi nanio strahovite ljudske i tvarne štete.

U borbama za Vukovar, prema nepotpunim srpskim podatcima, poginulo je oko 1.200 vojnika i "starešina". Na području "RSK" od lipnja 1991. do kolovoza 1995. bilo je ukupno 3.496 poginulih i 6.189 ranjenih. Najviše poginulih je s teritorija "RSK" (80%), Hrvatske (5%), Srbije (5%) i BiH (5%). Među poginulima je 3% samoubojica, a još 3% je nastradalo u međusobnim obračunima. Od siječnja do sredine kolovoza 1995. poginulo je 356 vojnika i časnika, ranjeno njih 895, a ozlijedjeno 47. U istom razdoblju zarobljeno je 450, nestalo 726, a dezertiralo 1.169 vojnika. Najveće je gubitke pretrpio Vukovarski korpus, a od općina u sastavu "RSK" Benkovac. Najviše poginulih iz slobodne Hrvatske u "SVK" došlo je iz Daruvara, Karlovca, Siska i Gospića.

Hrvatske žrtve i hrvatske gubitke Sekulić, naravno, nije uračunao. General se ne kaje zbog agresije na Hrvatsku i pokolja nedužnih; on jedino žali zbog neuspjeha zločinačke imperijalističke politike i za to optužuje krvce na srpskoj strani. Na Hrvatskoj će strani krvce za svoju pobedu naći, po običaju - sami Hrvati...

OPROŠTAJ S MSGR. IVOM BJELOKOSIĆEM

Dana 14. travnja 2001. preselio se u vječnost msgr. Ivo Bjelokosić, bivši politički osuđenik.

Dugogodišnju robiju izdržao je u KPD Stara Gradiška.

Rodio se 27. prosinca 1917. u Ćilipima (Konavle), od oca Vice i majke Pavle, rođ. Stolić.

Gimnaziju je završio u Dubrovniku, a potom teologiju u Splitu i Dubrovniku. Zaređen je za svećenika 21. ožujka 1942. Te iste godine preuzima službu u župi Topolo (Dubrovačko primorje). Za vrijeme svog boravka u toj župi, uhićen je 17. ožujka 1945. Divizijski vojni sud Knin - Vijeće za dubrovačko područje, osudio ga je na smrt. To je potvrdio Viši vojni sud J. A. 11. srpnja 1945. Predsjedništvo privremene narodne skupštine DFJ. dana 29. listopada 1945., zamijenilo je smrtnu kaznu na 20 godina lišenja slobode s prisilnim radom. Suđenje je bilo tajno, gdje je prvi put čuo optužnicu, a osuđen je bez ikakva ispitivanja. Prvi put je svoju presudu video negdje nakon 1990. Čitav proces je bio montiran.

Dolaskom partizana u Dubrovnik i njegovo područje, provedena je hajka na svećenike. U kratkom razdoblju likvidirano je 25 svećenika, a neki su poslani na robiju.

Komunisti koji su okaljali svoje ruke krvlju nad tridesetak svećenika i bogoslova, što je za dubrovačku biskupiju bio snažan i bolan udarac, željeli su zavarati narod tog kraja, tobože slaveći proslavu sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika.

Malo im je bilo ono što su učinili likvidacijama, pa su odabrali nekoliko svećenika i drugih ljudi, i optužili su ih da su htjeli bojkotirati tu proslavu, uz još neke izkonstruirane optužbe. Nekolicinu su osudili na smrt, a neke na vremenske kazne, i to izveli. Među njima je osuđen i don Ivo.

Od uhićenja, bio je u zatvoru Villa Rasicu, pa Karmen, a nakon toga, već osuđen, odveden je u trogirski zatvor i čekao pravomočnu presudu. Iz tog zatvora, gdje je bilo dosta "smrtnjaka" iz Dalmacije, mnogi su odvođeni na groblje, odakle su se u zatvoru čuli pucnji.

Piše:

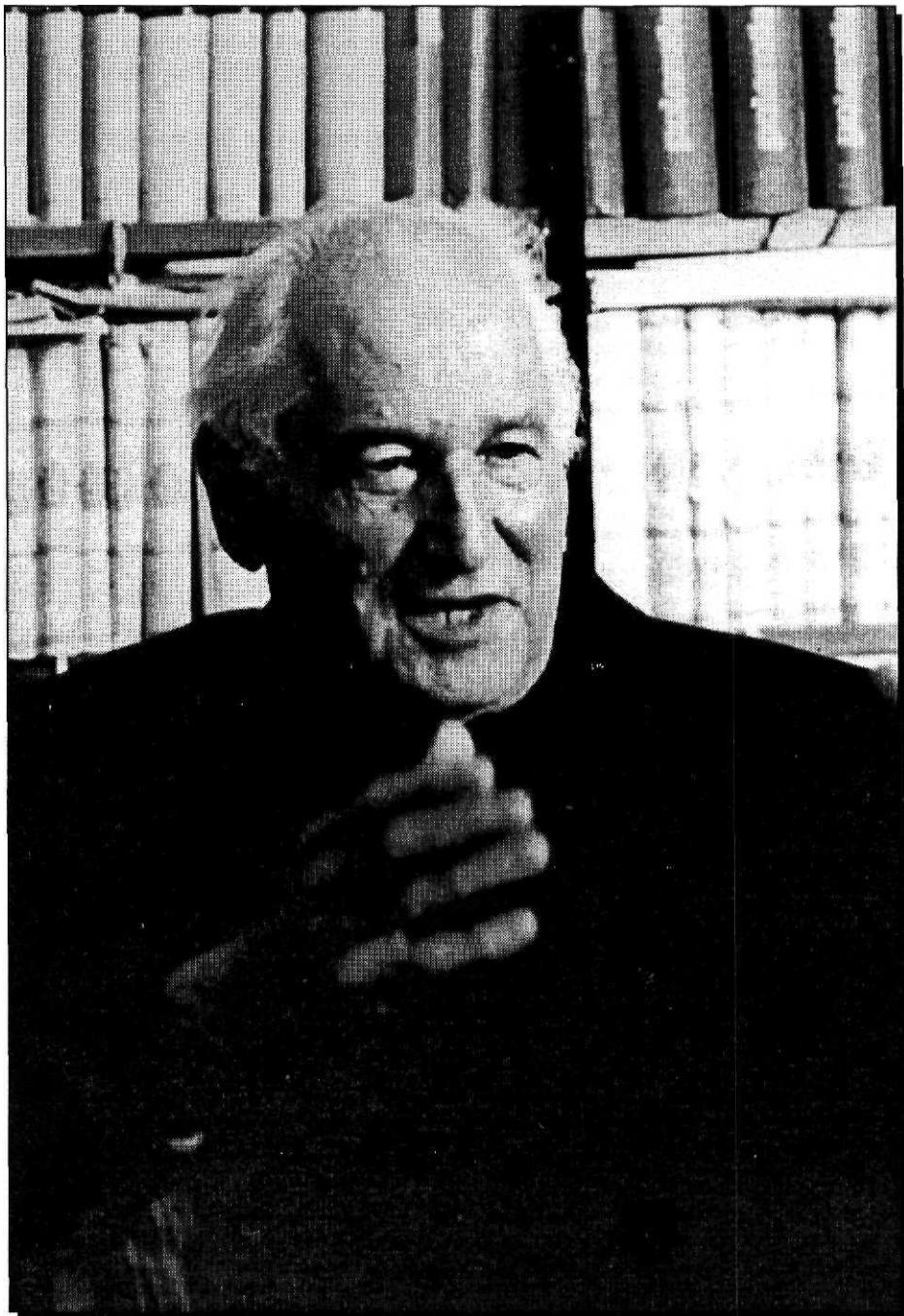
Br. Augustin FRANIĆ

Tu je don Ivo dočekao izmjenu kazne, pa je stigao u Staru Gradišku 2. prosinca 1945., gdje je odrobijao punih dvanaest godina.

Tamo je bio uglavnom u celijama s ostatim svećenicima i dijelio njihovu sudbinu.

O životu tih svećenika moglo bi se mnogo pisati, ali činjenica je da su često bili i to dugo izolirani, šikanirani, mučeni na razne načine, i pod strogom kontrolom. U početku su korišteni na iskapanju leševa, što je bio mučan i težak posao, a kasnije na ciglani i drugim teškim poslovima.

O tome je do pojedinosti pisao pok. msgr. Nikola Soldo (vidi časopis "Politički zatvorenik" br. 68. iz 1997. str. 48).

Msgr. Ivo Bjelokosić

Uprava kaznionice služila se svim mogućim metodama da polomi svećenike, a posebno među njima one koji su bili do kraja ustrajni. Dakle, i don Ivo je kušao to sve na svojim leđima, premda nije imao običaj o tome govoriti.

Unatoč provokatora i pritisaka, moralno držanje svećenika bilo je na zavidnoj razini.

Don Ivo je svakako spadao u elitu tog svećeničkog sastava, hrabro je prihvatio svoj križ i nosio ga dostoјno cijelo vrijeme svoje robije.

U svećeničkoj ćeliji održavala se ilegalno sv. Misa, na način da su svi svećenici znali tko misu služi, a ostali su pratili misaono i pri tom gledali u neku knjigu ili bili u stanju zamišljenosti, tj. koncentracije. Ubačeni provokatori u ćeliji to nikada nisu mogli primijetiti.

Kako najveći dio prisutnih nije govorio, bilo je uglavnom stanje nekog iščekivanja -tištine, poslije popijenog jutarnjeg doručka, tzv. "crnačkog znoja" - kave.

Kasnije, kad su svećenici bili na odjelu, gdje su bile i ostale ćelije, obavljale su se ilegalne ispovijedi i sv. pričesti. Hostije su stizale posebnim kanalom i vezom u kaznionicu. Ta veza nikada nije bila otkrivena.

Po izlasku kući, nakon 12 godina te mučene i teške robije, preuzeo je župu Pločice, u Konavlima, gdje je bio od 1957. do 1960.

Za život i rad u toj župi kaže 19. listopada 1994. godine novinarki Dubrovačkog vjesnika L. C. slijedeće:

"Počevši raditi u Pločicama, dolazila bi svaki drugi dan dvojica 'milicajaca' u selo 'u obilazak'. Jedan put su neke moje riječi s jednog vjenačanja preinačene i pozvan sam na saslušanje na Grudu. Drug na vlasti prijetio mije kako će me ponovno vratiti u Staru Gradišku, vikao, derao se, a ja sam ga nakon nekog vremena pitao je li završio. Jest. Tada sam mu rekao da sam ja iz Gradiške izbačen. U toj brzini zaboravio sam strah. Hajdemo sad nas dvojica, vi kao vlasti i ja kao ne-vlast pisati u Staru Gradišku, da mi pošalju moj strah. Od tada na Pločice više nitko od njih nije dolazio".

Iza toga službovanja, premješten je u župu Mlini (Župa Dubrovačka) gdje ostaje do 1964.

Za vrijeme boravka u toj župi, vrlo vešto je razriješio pitanje župnog dvora, koje se potezalo kroz više godina. Tako je župa dobila prostorije.

Od 1964. pa do 1991. upravlja župom sv. Andrije u Dubrovniku, i vrši službu dekanu dubrovačkog dekanata.

Zatim je razriješen župničke službe, te imenovan rektorom crkve sv. Vlaha, u Dubrovniku, što se uvijek smatralo počasnim mjestom. Tu ostaje do kraja života.

Kao veliki domoljub i uzoran svećenik, bio je nagrađen s nekoliko crkvenih i društvenih priznanja.

Za domoljubno i državotvorno držanje, odlikovan je Odlukom Predsjednika Republike Hrvatske 28. svibnja 1996. "Redom Stjepana Radića za zasluge i stradanja u borbi za nacionalna i socijalna prava i razvitak hrvatskog naroda".

Nagradom Dubrovnika za životno djelo, počastio ga je Grad Dubrovnik 3. veljače 1999. za promicanje domoljublja, međuljudskih odnosa, kulture i vjerske baštine, štovanje sv. Vlaha.

Kao uzoran i ugledan svećenik imenovan je kapelanom Njegove svetosti Pavla Ivana II s danom 19. prosinca 2000. Time je počašćen titulom monsinjora. Na žalost tada se već nalazio pred smrt u bolnici.

Po naravi je bio sređen, staložen, razuman, vitalan, ali uvijek srdačan i duhovit.

Kroz cijeli svoj životni vijek bio je obiljubljen od onih koji su ga upoznali, a posebno od vjernika tamo gdje je službovao.

Stoga nije čudno, što ga je Dubrovnik s veličanstvenim pogrebom i oproštajima otpratio na vječni počinak.

Dana 17. travnja 2001. dubrovački biskup msgr. dr. Želimir Puljić u toku sv. Mise, u crkvi sv. Vlaha, gdje je pokojnik bio izložen, oprostio se od njega biranim, produhovljenim i sadržajnim riječima. Nakon sv. Mise, oprostio se njegov kolega i vršnjak don Mato Bogišić.

Sprovod je u pratnji gradske glazbe, dubrovačkih festanjula i trombunjera krenuo iz crkve sv. Vlaha kroz grad na groblje Boninovo, što je iznimka od uobičajenih pogreba. Nekoliko tisuća Dubrovčana, na čelu s dubrovačkim biskupom, otpratilo je posmrtnе ostatke msgr. Iva Bjelokosića, na groblje, gdje su se prije pogrebnog obreda, od njega oprostili: predstavnici festanjula, Hrvatskog društva političkih zatvorenika, gradonačelnik, predstavnik rodne župe Cilipi, i u ime svećenika, župnik Mlina.

Predstavnik HDPZ-a, auktor ovog članka, na pogrebu je izgovorio sljedeće riječi:

Dragi don Ivo, dragi naš supatniče,

Preostalo je da se s nekoliko riječi oprostim od Tebe u ime

predsjednice Hrvatskog Društva Političkih Zatvorenika gđe. Kaje Pereković, naše podružnice u Dubrovniku, i u vlastito ime.

Kada čovjek zamijeni ovozemaljski život s onim vječnim, postavlja se pitanje, kakav je bio i kako je živio?

Ti si odabrao put svećenički, a život i okolnosti su ti nametnuli, i mučenički život.

Propovijedajući vjeru u Boga-Stvoritelja i ljubeći svoju Domovinu, morao si podnijeti teški križ.

Bogohulnici i izdajice Domovine osuđiše te na dugogodišnju robiju. Raširenih ruku i stisnutih zubiju prihvatio si svoj križ.

Dvanaest godina robijanja nije bila samo izolacija od ostalog svijeta, nego danočna tortura i mučenje, fizičko i psihičko, koje može izmislić samo sotonski duh u čovjeku.

Sve si to junački i stočki podnio s ostatim stotinama braće svećenika, i tisućama ostalih kažnjenika, a da nisi ni trepnuo okom.

Pored svega ostao si uzoran svećenik.

Nikada ne ču zaboraviti ilegalne svete mise, ilegalne ispovijedi i ilegalne sv. pričesti. Uz veliki rizik pružao si nama ostalima mir i pomirenje s Bogom.

U razdoblju od dvanaest godina, vremena i okolnosti su se mijenjale, a ti si ostao isti, i takav izšao iz malog zatvora - Stare Gradiške u veliki zatvor izvan nje.

Ni tada patnje, šikaniranja i zastrašivanja nisu nestala.

Eto, na taj način proveo si veliki dio života i čiste savjesti pridružio se stotinama tisuća nevinih supatnika, koji su kroz logore i zatvore izgubili živote ili zdravlje, i pošli pred lice Božje.

Nadamo se i vjerujemo, da ćeš s njima zajedno i dalje moliti za ovu našu i tvoju razapetu Hrvatsku.

Laka ti bila hrvatska zemlja, koja te prima u svoj zagrljav!

Zbogom, don Ivo!

U SPOMEN

MARIJI - MARI ŽIVKOVIĆ

Iscrpljena dugom i teškom bolešću, umrla je MARIJA-MARA ŽIVKOVIĆ, članica Hrvatskog društva političkih zatvorenika Podružnica Gospić. Pokopana je 17. ožujka 2001. na mjesnom groblju u Brušanima. Od pokojnice se u ime Podružnice Gospić oprostio član Izvršnog odbora dr. vet. Mile Grošpić.

Pokojnica nam je pred smrt poslala svoj životopis u prilogu UPITNIKA ZA SOCIJALNU POMOĆ.

Nosila je svoj križ ponosno i dostojanstveno, kako to stoljećima nosi hrvatski lički puk.

Bila je svjesna postojećeg stanja. Kada treba platiti krvarinu za Hrvatsku, tapšaju nas po ramenu i besjede: "Bravo Likote!" A kada nevolje prođu, bivamo ostavljeni i zaboravljeni.

No, pred dragog Boga svi idemo jednako materijalno siromašni, ali ne i jednakog grješni.

ŽIVOTOPIS MARIJE - MARE ŽIVKOVIĆ

Rođena sam 19. 8. 1927. u Brušanima. Potječem iz imućne obitelji. Otac Jakov bio je državni nadlugar, a majka kućanica. Imala sam petoro braće i svi su bili škоловani ljudi.

Početkom II. svjetskog rata četiri brata pozvana su u domobranstvo a peti je ostao kod kuće. Sva četiri brata bili su domobranski časnici.

Najstariji brat Nikola poginuo je 1942. od strane partizana u Klancu Pazarškom, zajedno sa još 40 domobrana i svi su potučeni i spaljeni.

Četvrti brat Juko poginuo je na Bleiburgu 1945.

Peti brat Mate ubijen je u vlastitom dvorištu na moje oči, od strane nekih partizanskih časnika, koji su tu bili nakon zauzimanja Brušana, a on uopće nije bio nikakav vojnik.

Istog dana oca mi odvode partizani u Divovselo, iako je imao 72 godine. Tamo ga muče i na kraju i ubijuju.

Brata Matu sama sam morala zakopati bez lijesa i ičje pomoći, jer mi ju partizani nisu dopustili, samo zamotana u plahtu.

Do ove tragedije živjeli smo na lijepom seljačkom gospodarstvu. Imali smo lijepe

konje, 6 komada krava, 15 ovaca, što su sve partizani odveli sa sobom, a kuću, štale, dvije ljetne kuhinje i drugo, sve su spalili i sravnili sa zemljom, a majku i mene ostavili same i tužne, da živimo u jednoj maloj staroj kućici.

1945. i ja sam odvedena u logor i tamo osuđena na dvije godine zatvora.

Prijatelj moga brata Mile, koji je zajedno s njim bio u domobranskoj vojski, a kasnije je prešao u partizane, zauzeo se za mene, te mi je izrečena dvogodišnja kazna smanjena na 4 mjeeca zatvora, koji sam i izdržala.

Odmah po mom odvođenju u logor umrla mi je i majka.

Sve ove patnje i strahote koje sam proživjela, odrazile su se i na moje zdravlje. Zadnju godinu ležim nepokretna i psihički rastrojena i bolesna (imam liječničku dokumentaciju), samo uz pomoć i brigu muža, također starog i bolesnog, sve s 350,00 Kn mirovine koju prima muž.

Djeca nam također, uz najbolju volju, nisu u mogućnosti pomoći, budući su nam obadvije kćeri na birou rada a sin i snaha, sudionici u Domovinskom ratu oboje u trajanju od po 3 godine, također imaju svoju djecu za školovanje te otplate kredita za kuću, pa i oni teško žive.

1991. godine muž se također sa 70 godina javio kao dragovoljac generalu Norcu i Bici, ali ga vjerojatno zbog starosti nisu pozvali. Muž je kao časnik ratovao i na ruskom bojištu.

U poratnom komunističkom razdoblju život nam je također bio težak. Proganjani smo i maltretirani, okruženi s četiri komunistička domaćinstva, ljudi, koji su dolaskom na vlast HDZ-a svi postali HDZ-ovci i ostali na svojim položajima, a mi i dalje od istih vrijedjani i bez životnih prava.

Željela bih da ovu moju biografiju pročita netko od pravnika i odgovori mi, imam li na temelju ovih podataka, izgubljene braće i oca, uništene imovine i mog narušenog i uništenog zdravlja, prava na neku pomoć ili odštetu, temeljeći to na mojoj životnoj tragediji sigurno jednoj od najtežih u Hrvatskoj.

Priredio: Ivan VUKIĆ

AFORIZMI

- Okupacija u 26 slika je preokupacija Lordana Zafranovića.

- I Tito se bavio umjetnošću. Umjetno je održavao bratstvo i jedinstvo.

- Tito je držao sve ključeve u svojim rukama. A zašto i ne bi kad je bio bravari.

- BiH je naCIJA koju održava CIA.

- Komunisti su nastojali napraviti raj na zemlji. Zato će, kad umru, ići ravno u pakao.

- Slijepom političaru oči služe samo kao ukras.

- U tamnici je sve tamno, jedino misao o slobodi je svijetla.

Srećko Lazzari

U SPOMEN

MAGDALENA BEGIĆ

rođena 01.04.1913.

umrla 04.03.2001.

Laka joj bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica Sisačko-moslavačke. županije

U SPOMEN

ANTUN BEBEK

rođen 06. 06. 1916., umro 04. 04. 2001.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica - sisačko moslavačka županija

U SPOMEN

LJUBICA DRAGUNblago u Gospodinu preminula u utorak 10. travnja 2001.
u 92. godini života.

POČIVALA U MIRU BOŽJEM!

U SPOMEN

SERGIO BLEČIĆ

rođen 08. 07. 1923. u Rijeci, presudom Vojnog suda u Splitu 1953. osuđen na kaznu zatvora od 4 god. Kaznu je izdržao u KPD Lepoglava 1 godinu 11 mjeseci i 8 dana.

Umro je 15. 03.2001.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ PODRUŽNICA RIJEKA

U SPOMEN

ZLATKA TANŠEK, r. Čikan

preminula u nedjelju 1.4.2001. u 76. godini života.

POČIVALA U MIRU BOŽJEM!

U SPOMEN

ZVONIMIR RADIĆ

1925.-2001.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

MIROSLAV NJEGOVANblago u Gospodinu preminuo u suboto 24. 3. 2001.
u 85. godini života.

POČIVAO U MIRU BOŽJEM!

U SPOMEN

Msgr. IVO BJELOKOSIĆ

1917.-2001.

Laka mu hrvatska zemlja

HDPZ - podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

MIHOVIL LONČAR

preminuo u 85. god. života

u Koprivnici

U SPOMEN

JOSIP GRŽINA

rođen 23. veljače 1932. u Klani, presudom Okružnog suda u Rijeci od 26. lipnja 1958. osuđen na kaznu strogog zatvora u trajanju od 1 godine. Kaznu je izdržao u Rijeci u trajanju od 7 mjeseci i 8 dana.

Umro je 15. travnja 2001.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

U SPOMEN

ALOJZIJE BRICELJ

preminuo u 76. god. života

u Marinovcu - Križevci

Laka im hrvatska zemlja

HDPZ - Podružnica Koprivničko-Križevačka

IN THIS ISSUE

In the past few years, Croatia has been systematically accused that during the *Flash* and *Storm* military actions (1995) it expelled Serb nationals from the so-called Krajina. The fact is that these two military-police actions liberated sections of Croatia that renegade Serbs - with the assistance of the Yugoslav Army - occupied back in 1991 and that the majority of the Serb population from these regions left Croatia.

It can by no means be referred to as "ethnic cleansing". General **Milisav Sekulic**, a member of the Main Headquarters of the Army of Yugoslavia who in 1993 was transferred to the Main Headquarters of the so-called Serb Army of the Krajina - where he was the head of the Operational-Training Section - recently published a book in Germany entitled *Knin je pao u Beogradu (Knin Fell in Belgrade)*. In the book, he proves Yugoslavia's involvement (i.e. Serbia and Montenegro), in the aggression against Croatia and Bosnia-Herzegovina. The book also releases documents that the Serb military-political leadership brought to evacuate the army and people from the so-called Krajina. They wanted to make an impression on the world public and provoke the UN and Belgrade to openly intervene in the war against Croatia. From this, it is evident that Croatia did not plan nor implement any "ethnic cleansing" and the current witch-hunt is a complete farce. In the book, which is reviewed in this issue by Editor-in-chief **Tomislav Jonjić**, there is an abundance of other interesting

Houfnaglius Georg: Petrinja (1597)

details that throw a completely different light on the usual presumptions about Serb politics and the aggression against Croatia and Bosnia-Herzegovina.

The same author analyses the strategy of watering down Croatia and Croatian national thought which has been developing over the past few years, under the supervision of the so-called international community. Firstly, regional differences needed to be provoked within the Croatian national corpus with the constant defamation of Croats from Bosnia-Herzegovina. When that phase was successfully completed and the feeling of unity and harmony - that was created in the defensive war - was disturbed, a systematic media campaign was implemented portraying Croats from Bosnia-Herzegovina as allies in the so-called Croatian aggression against that country. The number of Croats

brought to trial in The Hague was to serve to prove the so-called widespread dimension of Croatian war crimes. After that, it was time to compromise the Homeland War in the Republic of Croatia itself and to harass the highest of Croatian military commanders. By sentencing defenders, a clear message is being sent to the attackers. In that way, Croatia and the Croatian people are being

weakened and divided so that it will become easier to impose supra-national combinations that the Croatian people will not want to accept.

Significant space in this issue is dedicated to the solemn commemoration held in Zagreb on the 10th April on the occasion of the 60th Anniversary of the establishment of the Independent State of Croatia. That day - which permanently symbolises the determination of the Croatian people to create its own State regardless of the foreign political constellations and ideological conflicts - was marked in a dignified manner under the auspices of the Croatian Association of Political Prisoners. In addition to an appropriate musical-theatrical presentation, lectures were presented to those present by a series of Croatian historians and members of the Croatian Academy of Arts and Sciences (academic **D. Jelčić** and **Dr. Jurčević**, **Dr. Matijević**, **Dr. Matković**, **Dr. Mijatović**). In this way, Croats

wanted to show that Croatia's yearning to establish its own State was deeply moral and was founded on natural law. Despite attempts by Yugoslav, Communist circles to label their opposition as supporters of a defeated ideology, these tactics have not come across wide support. The reasons for this are more than evident: the Yugoslav Communists remained permanently marked as fanatic followers of two retrograde, criminal ideologies - communism and violent, unitarist Yugoslavianism. Their history is in fact a history of crime. In this issue too, we bring a series of documents testifying to these crimes. One of these is written by **Mario Mihovilović**, who shows that a judgement was passed against a man who had been executed in 1942. The Communists themselves admitted that the man executed had in fact not participated in any "enemy armed formations".

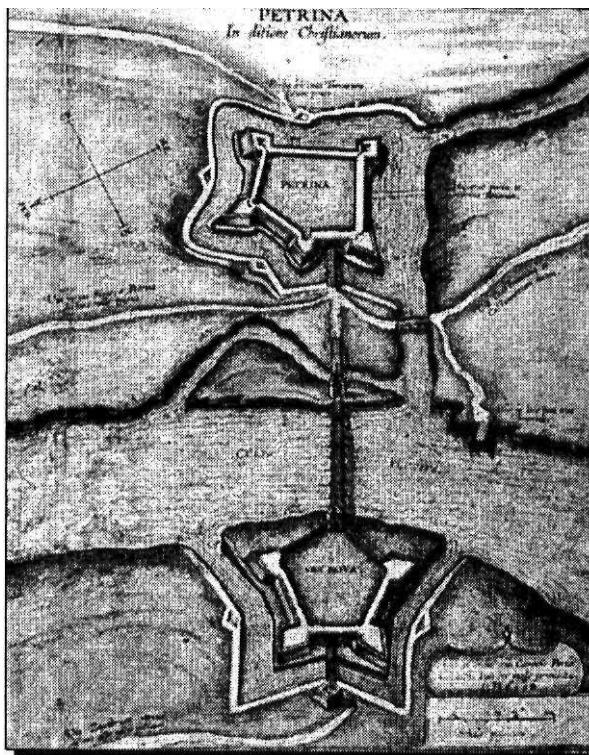
IN DIESEM HEFT

In den letzten Jahren beschuldigt man Kroatien, dass es in bewaffneten Befreiungsaktionen *Bljesak* und *Oluja* (1995), die serbische Bevölkerung aus der sog. Krajina, vertrieben hat. Tatsache ist, dass bei diesen beiden Militär- und Polizeiaktionen Teile befreit wurden, die aufrührerische Serben mit Hilfe jugoslawischer Armee 1991 besetzten und die Mehrheit der Bevölkerung aus dieser Gegend Kroatien verlassen hat. Es handelte sich hier jedoch um keine "ethnische Säuberung". General, Mag. **Milisav Sekulić**, Mitglied des Generalstabs der Jugoslawischen Armee, der 1993 in den Generalstab der sog. Serbischen Armee der Krajina versetzt wurde und dort Leiter des Operativ- und Unterrichtssektors war, veröffentlichte vor kurzem in Deutschland sein Buch *Kninja pao u Beogradu* (*Kninfiel in Belgrad*). In diesem Buch beweist er die Einmischung Jugoslawiens (Serbien und Montenegro) in der Aggression auf Kroatien und Bosnien und Herzegowina. Zugleich veröffentlicht er Dokumente, aus denen ersichtlich ist, dass die serbische militär-politische Führung selbst den Beschluss zur Evakuierung der Armee und des Volkes aus der sog. Krajina beschlossen hat. Auf diese Weise wollte sie die Weltöffentlichkeit beeindrucken und damit UN und Belgrad auf eine offene Intervention im Krieg gegen Kroatien provozieren. Aufgrund dieser Tatsachen geht hervor, dass Kroatien eine "ethnische Säuberung" weder geplant noch durchgeführt hatte und dass die heutige Hetzjagd völlig verfehlt ist.

In dem Buch, dessen Darstellung aus der Feder des Chefredakteurs **Tomislav Jonjić** kommt, befinden sich auch noch eine Menge anderer interessanter Beweise, die ein wesentlich anderes Licht auf eingewurzelte Vorstellungen von serbischer Politik und Aggression auf Kroatien und Bosnien und Herzegowina werfen.

Der gleiche Autor analysiert die Strategie der Zersetzung Kroatiens und des kroatischen nationalem Gedankens, die sich in den letzten Jahren unter Aufsicht der sog. Internationaler Gemeinschaft abwickelt. Zuerst wurden regionale Unterschiede innerhalb des kroatischen Nationalkorpus angeschürt, besonders durch Diffamierung der Kroaten in Bosnien und Herzegowina. Als diese Phase erreicht wurde und während des Verteidigungskrieges aufgebautes Gefühl der Einheit und Eintracht ins Schwanken geriet, werden Kroaten aus Bosnien und Herzegowina, durch eine systematische Kampagne von Massenmedien, als Helfer in angeblicher Aggression auf diesen Staat, angezeigt. Dessen Anzahl vor dem Internationalen Kriegsgerichtshof in Den Haag soll die sog. große Dimension

kroatischer Verbrechen bestätigen. Danach fing es auch auf dem Gebiet der Republik Kroatien an, mit dem Kompromittieren des Vaterländischen Befreiungskrieges und Verfolgung höchster militärischer Befehlshaber. Durch Bestrafung der Verteidiger sendet man klare Nachricht an den Aggressor. Auf diese Weise will man Kroatien und das kroatische Volk schwächen und spalten um dadurch überationale Staatenbildungen leichter zu schaffen, die das kroatische Volk unter keinen Umständen annehmen wird.

Houfnagelius Georg: Petrinja (1597)

Beträchtlicher Raum in diesem Heft ist der feierlichen Akademie, die zum Anlaß des 60. Jahrestages der Ausrufung des Unabhängigen Staates Kroatien, die am 10. April in Zagreb abgehalten wurde, gewidmet. Dieser Tag, der dauernd die Entschlossenheit des kroatischen Volkes seinen eigenen Staat, ohne Rücksicht auf aussenpolitische Konstellationen und ideologische Streitigkeiten zu schaffen, symbolisiert, wurde unter Organisation der Kroatischen Gesellschaft ehemaliger politischer Häftlinge, auf würdevolle Art gekennzeichnet. Neben einem feierlichen musikalischen und künstlerischen Programm, wandten sich eine Reihe angesehener und junger kroatischer Historiker und Mitglieder der Kroatischen Akademie der Wissenschaften (**Akad. D. Jelčić, Dr. Jurčević, Dr. Matijević, Dr. Matković, Dr. Mijatović**), an Anwesenden und die kroatische Öffentlichkeit. Die Kroaten wollen auch auf diese Weise zeigen, dass sich das kroatische Streben nach Errichtung eines eigenen Staates auf einem Moral- und Naturrecht gründet. Trotz des Versuchs jugoslawischer kommunistischer Kreise, ihre politischen Gegner als Anhänger besiegt Ideologien zu bezeichnen, erntet diese Taktik in breiten Kreisen keine Früchte. Die Gründe dafür sind mehr als klar: jugoslawische Kommunisten blieben ständig gekennzeichnet als fanatische Anhänger zweier Retrograde, verbrecherische Ideen - des Kommunismus und gewalttätigen, unitaristischen Jugoslawentums. Deren Geschichte ist in Wahrheit Geschichte des Verbrechens.

Darüber veröffentlichen wir auch in diesem Heft eine Reihe von Dokumenten. **Mario Mihovilović** schreibt über eins, das zeigt, wie erst 1945 einem Menschen, der bereits 1942 ermordet wurde, ein Urteil ausgesprochen wird. Selbst die Kommunisten geben in diesem Urteil zu, dass der Ermordete auf keiner Weise bei den "feindlichen bewaffneten Formationen" mitgewirkt hat.

OPERA OMNIA

M. MARVLI
SPALATENSIS,

NVNQVA M ANNEA SIMVL EXCV.

sa, diuisa in duas Partes, quatum prior dictorum facto-
rumque memorabilium Libros sex conuert;

Sive,

De bene beateq; viuendi institutione. ad normam vita Sanctorum utrinque
Testamentis collectos atque in ordinem digestos:

POSTERIOR VERO,

De fide, spc, & charitate Libros scprem, Opus longè utilissimum:

Et Parabolas quinquaginta.

ANTVERPIAE,

Ex Officina Martini Nutij, ad insigne duarum
Ciconiarum, M. DCI.

Otsjek unutrašnjih poslova
Kotara Brač
Br. 1780 /46

Supetar, dana 16.VIII 1946

Na temelju dopisa Mjesnog Narodnog odbora Ložišće broj 176/46 od 30.VII. 1946 godine ovaj otsjek unutrašnjih poslova na temelju Člana 2 Uredbe o regulisanju penzije izdaje slijedeće

Uvjerenje

- kojim se posvјedočuje da Domić Ivan pk. Šimuna iz Ložišća
1/ nije bio pod cružjem u službi okupatora i njegovih pomagača.
2/ da je imenovan likvidiran kao narodni neprijatelj dana 28.VI. 1942
godine radi toga, što je bio povezan sa okupatorom i njegovih pomagača.

Ovo se posvјedočenje izdaje u smislu člana 6 stava 9 Zakona o takšama u svrhu uređenja penzije, te se u druge svrhe ne smije upotrebiti.

Smrt fašizmu i sloboda narodu!

Šef otsjeka
Miletić Ante
M. Miletić